

ANONİM ORTAKLIKTA GİZLİ YEDEK AKÇELER

*Yrd.Doç.Dr. Ahmet TÜRK**

GİRİŞ

Gizli yedek akçeler anonim ortaklığın hesaplarıyla ilgili bir konudur. Pek çok hukuksal soruna yol açtığı halde Türk hukuk öğretisinde yeterince işlenmemiştir. Oysa İsviçre ve Alman öğretisi ve yargı kararlarında gizli yedek akçeler sorunu uzun süre gündemde önemli bir yer tutmuştur.

Bu çalışmamızda anonim ortaklıkta gizli yedek akçeler konusunu - özellikle İsviçre ve Alman hukukuyla karşılaştırmalı olarak ele almaya çalışacağız. Konuyla doğrudan ilgili Yargıtay kararları bulunmamakla birlikte bu durum uygulamada gizli yedek akçelerin hiçbir soruna yol açmadığı anlamına gelmemektedir. Gizli yedek akçelerin yol açtığı sorunlar uygulamada çoğu kez bu kavram açıkça zikredilmeksizin değerlendirilmektedir. Konu, özellikle halka açık anonim ortaklıklarda “kamuyu aydınlatma ilkesi” bakımından önem taşımaktadır. Ayrıca alacaklıların ve malvarlığının korunması ilkeleriyle de yakından ilgilidir.

I. KAVRAM

Öz kaynaklar¹ esas sermaye ile yedek akçelerden (*Rücklagen*) meydana gelir². Yedek akçelerin mutlaka bilançoda bu ad altında gösterilmeleri zorunluluğu yoktur. Örneğin öz kaynak karakteri gösteren karşılıklar

* DEÜ Hukuk Fakültesi Ticaret Hukuku Anabilim Dalı Öğretim Üyesi

¹ “Öz kaynak” ya da “öz sermaye” yerine bazen “öz varlıklar” terimi de kullanılabilir. Kanımızca bu terim kavramı doğru olarak ifade etmemektedir. Öz kaynaklar muhasebe tekniğiyle ilgili bir kavramdır (Muhasebe tekniği açısından öz kaynaklar hakkında Bkz., Örn. **Tenker**, Finansal Muhasebe, s.10 vd.) Bu kavram bilançonun pasifiyle ilgili olduğundan ve bilançonun pasifinde de “varlıklar”ın “kaynakları” yer aldığından biz “öz kaynaklar” terimini tercih ediyoruz. Öz sermaye terimi de aynı ölçüde doğrudur. Hukuk literatüründe borçları aşan malvarlığı (aktifler) için net malvarlığı (*Reinvermögen*) terimi kullanılır. Net malvarlığı, miktar olarak öz kaynaklara eşit ise de, bu kavram bilançonun pasifiyle (kaynaklarıyla) ilgili değildir ve bilanço terminolojisinde kullanılmamaktadır. Öz kaynak veya öz sermaye terimleri muhasebe hukukunda da tercih

(*Rückstellungen*)³ ve aktarılan kâr (*Gewinnvortrag*) da geniş anlamıyla yedek akçe kavramına dahildir⁴. Yedek akçeler, öz kaynakların değişken unsurunu oluştururlar⁵ ve “öz kaynakların (net malvarlığının) esas sermayeyi aşan kısmı” olarak ifade edilirler⁶.

Yedek akçelerle ilgili önemli bir ayırım açık ve gizli yedek akçeler⁷ ayırımıdır. Açık yedek akçeler bilançonun pasifinde gösterilen, bilanço öz kaynaklarının esas sermayeyi aşan kısmını oluşturan öz kaynak kalemleridir⁸.

edilen terimlerdir. SPK. nun Seri.XI N. 1 sayılı Tebliğinde “Öz Sermaye” terimi kullanılmıştır, Bkz., Ek: Mali Tablolara İlişkin Açıklamalar–Birinci Bölüm Genel Esaslar. Maliye Bakanlığının tebliğinde ise, “Öz Kaynaklar” terimi kullanılmıştır. KVK. m. 192.IV’te de “öz sermaye” terimine yer verilmiştir. Alman ve İsviçre hukukunda Öz sermaye (*Eigenkapital*) terimi yanında öz kaynaklar olarak ifade edilebilecek terimlere de rastlanmaktadır; “*eigene Mitteln*” gibi. Bkz., von **Sleiger**, 4. Aufl. 1970, s.251. Karş., “*eigene Gelder*” Bu terim daha çok net malvarlığını karşılamaktadır, Bkz., **Zimmermann**, s.496; Bu konularda ayrıca Bkz., **Türk**, Sermaye kaybı, s.24 vd.

² Bkz., **Bürgi**, OR., Art. 662-663, N. 48; v. **Steiger (Çağa)**, s.295; **Tekinalp**, Bilanço, s.377; **Tekinalp (Poroy/Çamoğlu)**, N. 1490; **Schindler**, s.95-96. Öz kaynakları yabancı kaynaklardan ayıran en önemli unsur, bunların belli bir zaman sınırlamasına tâbi olmaksızın işletmeye tahsis edilmiş olmasıdır. Bunlar ya işletme sahiplerince işletmeye getirilirler (dış finansman), ya da kârın dağıtılmaması suretiyle işletme bünyesinde kendiliğinden oluşurlar (İç finansman), Bu konularda Bkz., **Grossfeld**, s.114; **Wüest**, s.151.

³ Karşılıkların bir kısmı öz kaynak (Bkz., TTK. m. 465), bir kısmı ise yabancı kaynak niteliği gösterirler. Ayrılmalarına neden olan risk gerçekleşmeyince karşılıklar kendiliğinden öz kaynak (yedek akçe) niteliğine dönüşür, Bu konularda Bkz., **Karayalçın**, Muhasebe, s.108; **Tekinalp**, Bilanço, s.250 vd. özellikle s.257, 259; **Tekinalp (Poroy/Çamoğlu)**, N. 1494; **Türk**, Sermaye Kaybı, s.28.

⁴ Bkz., **Tekinalp**, Bilanço, s.377; **Tekinalp (Poroy/Çamoğlu)**, N. 1490.

⁵ “*Variables Eigenkapital*” Esas sermaye ise öz kaynakların sabit unsurunu teşkil eder. Bu konularda Bkz., Örn. **Wüest**, s.151, 154 vd. Bilanço zararı da öz kaynakların negatif unsurudur.

⁶ Bkz., **Schindler**, s.96; **Tekinalp (Poroy/Çamoğlu)**, N. 1490.

⁷ **Tekinalp** 1966 yılında yayımladığı bir makalesinde bunlara “durgun yedek akçe” demektedir. Bkz., **Tekinalp**, Yeni Alman Paylar Kanunu, s.488 vd.

⁸ Açık yedek akçeler hakkında Bkz. ve Karş., **Bürgi**, OR. 662-663, N. 48; **Kupper**, s.5; **Tekinalp**, Bilanço, s.377; **Tekinalp (Poroy/Çamoğlu)**, N. 1507; **Weidmann**, s.4; ayrıca Bkz., SPK. Seri X, N.1 Tebliği.

Açık yedek akçe miktarını bulmak için aktiflerden esas sermaye ve borçlar toplamının çıkarılması yeterlidir. Bkz., **Arslanlı**, AŞ. IV-V, s.72. “Net Değer Esası”na tabi bir bilançoda ise (örneğin Maliye Bakanlığının tebliğine dayalı tekdüzen hesap planına göre

Bunlar, zorunlu ya da isteğe bağlı olmalarına göre iki gruba ayrılır. Zorunlu yedek akçeler, bir yasa (TTK. m. 466) hükmüne dayanılarak ayrılırlar. İsteğe bağlı (ihtiyari) açık yedek akçeler ise ya bir esas sözleşme hükmüne (Bkz., TTK. m. 467, 468) ya da bir genel kurul kararına dayanırlar (olağanüstü yedek akçe, TTK. m. 469/II)⁹.

Gizli yedek akçeler (*stille Rücklagen, stille Reserven*), en basit tanımıyla bilançoda görünmeyen yedek akçelerdir¹⁰. Bunun yanında gizli yedek akçe, öz kaynakların bilançoda görünen kısmı (muhasabe değeri) ile işletme ekonomisi bakımından haiz oldukları (gerçek değer) arasındaki olumlu fark olarak da tanımlanabilir. Bu tanımdan anlaşılacağı gibi, gizli yedekler ortaklığın öz kaynaklarına dahildirler ve öz kaynakların bilançoda görünmeyen kısmını oluştururlar^{11 12}. O halde gizli yedek akçelere sahip bir ortaklığın malvarlığı durumu, gerçekte olduğundan daha kötü bir şekilde bilançoya yansımaktadır¹³. Gizli yedek akçeler, aktiflerin düşük değerlendirilmesi veya pasiflerin olduğundan fazla gösterilmesi dolayısıyla ortaya çıkabilir¹⁴. Bu da yıl sonu kâr-zarar bakiyesini ve dolayısıyla bilançoda görünen kâr miktarını azaltır¹⁵.

hazırlanan bilanço) öz kaynaklar bilançoda toplam değer olarak görüneceğinden bundan esas sermayenin düşülmesiyle açık yedek akçe miktarı bulunabilir.

⁹ Bkz., **Tekinalp**, Bilanço, s.335 vd.; **Tekinalp (Poroy/Çamoğlu)**, N. 1503, 1527 vd.

¹⁰ Bkz., **Ansay**, s.291; **Arslanlı**, AŞ., III, s.74; **Birsel**, Kâr, s.43; **Bürgi**, OR., Art. 662-663, N. 49; **Eriş**, AŞ., s.755; **Forstmoser/Meier-Hayoz/Nobel**, § 50, N. 68; **Grossfeld**, s.114; **Karayalçın**, Muhasebe, s.124; **Meier**, s.258; **Pulaşlı**, s.482; **Tekinalp**, Bilanço, s.377; **Weilenmann**, s.144; **Wüest**, s.252.

¹¹ Bu konularda Bkz., **Birsel**, Kâr, s.43; **Forstmoser/Meier-Hayoz/Nobel**, § 49, N. 58; **Moroğlu**, Esas sermaye artırımı, s.164-165; **Tekinalp**, Bilanço, s.377; **Tekinalp (Poroy/Çamoğlu)**, N. 1508; İsviçre hukukunda **Bürgi**, OR. Art. 662-663, N. 48-49; **Grossfeld**, s.114-115; **Funk**, OR. Art. 663, N. 2 ve 3; **Kupper**, s.3, 5; **Meier**, s.260; **Schultz**, s.94; **v. Steiger (Çağa)**, s.300; **Wüest**, s.163, 252. Bu bakımdan açık yedek akçelerle gizli yedek akçeler arasında bir fark yoktur, Bkz., **Weilenmann**, s.144.

¹² Bu nedenle öğretilerde öz sermaye kavramı “bilançoda görünen öz sermaye” ve “gerçek öz sermaye” biçiminde bir ayırma konu yapılmaktadır, Bkz., **Kupper**, s.5; “Gerçek öz sermaye” yerine “efektif öz sermaye” de denilmektedir, Bkz., **Grossfeld**, s.115.

¹³ Bkz., **Forstmoser/Meier-Hayoz/Nobel**, § 50, N. 68.

¹⁴ Bkz., aşa., Kısım IV, 1 dipn. 147 civarı

¹⁵ Bkz., aşa., Kısım II, 2 dipn. 148 civarı. Buna karşılık gerek açık, gerek gizli yedek akçe ayrılması ortaklığın tasfiyesi halinde duruma göre tasfiye açığını azaltır, açığı kapatır, ya da tasfiye artığını büyütür pay sahiplerine düşecek tasfiye payını artırır, Bkz., **Arslanlı**, Gizli Yedek Akçeler, s.444-445.

Anlaşılabileceği gibi, gizli yedek akçe kavramıyla aktif ve pasiflerin değerlendirilmesi, nihayet kârın tespiti ve kullanılması arasında sıkı bir bağ vardır¹⁶.

Uzman kişiler bile, sadece bilançodan hareketle gizli yedek akçelerin ayrıldığını, hele miktarını çoğu zaman belirleyemezler. Buna paralel olarak çözüldükleri de çoğu kez anlaşılamaz¹⁷. Esasen gizli yedek akçelerin karakteristiği, bunların varlığı ve miktarının yönetim kurulu ve denetçiler dışında kural olarak bilinmemesidir¹⁸. Bazen ise gizli yedek akçe ayrıldığını bilançodan sezmek mümkün olabilir. Örneğin itfa edilmiş amortismanı tâbi bir aktifin sembolik bir değerle bilançoda gösterilmesi durumunda miktarı bilinemese de gizli yedek akçe ayrılmış olduğu kolaylıkla anlaşılabilir¹⁹. Aynı şekilde sigorta ettirilmiş yatırım malvarlığı konularının sigorta değerleri de bilanço notu olarak gösterildiği için (TTK. m. 460/IV) söz konusu aktiflerin düşük değerlendirilmesi yoluyla gizli yedek akçe oluşturulduğu sonucuna varılabilir²⁰. Fakat bu durum onların gizli yedek akçe niteliğini ortadan kaldırmaz²¹. Esasen, gizli yedek akçe ayrıldığının anlaşılabilirdiği durumlarda dahi bunların miktarını bilançodan hareketle belirlemek mümkün değildir²².

Gizli yedek akçelerin “gizlilik” niteliği bilanço ile sınırlıdır. Ortaklık defter ve kayıtlarında da bunların gizlenmesi düzenli ve dürüst muhasebe ilkesine aykırı düşer²³. Bu arada şunu da vurgulayalım ki, gizli yedek akçeler ancak yıllık bilanço esaslarına göre hazırlanmış bilançolar (*going concern, Bilanz zu Fortführungswerten*) bakımından söz konusu edilebilir. Tasfiye açılış bilançosu, ya da Türk Ticaret Kanunu’nun 324/II maddesinde öngörülen

¹⁶ Bkz., **Kronstein/Claussen**, s.99, 100.

¹⁷ Bkz., **Arslanlı**, AŞ., IV-V, s.82; **Çevik**, s.1044; **Schultz**, s.95.

¹⁸ Bkz., **Bürği**, OR., Art. 662-663, N. 49. **Karayalçın**, Muhasebe, s.124; Hatta bazı durumlarda yönetim kurulu dahi kendi iradesiyle ayırdığı gizli yedek akçelerin miktarını tam olarak bilemeyebilir, Bkz., **Schultz**, s.95.

¹⁹ Bkz., **Arslanlı**, AŞ. IV-V, s.74; **Bürği**, OR. Art. 662-663, N. 50; **Pulaşlı**, s.482-483; **Schindler**, s.97; **Tekinalp**, Bilanço, s.388.

²⁰ Bkz., **Bürği**, OR. Art. 662-663, N. 50; **Kupper**, s.7, fakat yazarın belirttiği gibi sadece bilançoda sigorta değerini göstermekle sigortalanan aktiflerin defter değeriyle işletme değeri arasındaki farktan oluşan toplam gizli yedek akçe miktarını kesin olarak belirlemek mümkün değildir. Çünkü sigorta değeri TTK. m. 75 anlamında işletme değerinden farklıdır.

²¹ Bkz., **Bürği**, OR. Art. 662-663, N. 50. **Pulaşlı**, s.482-483; **Schindler**, s.97; Bunlara “Açıklanmış Gizli Yedek Akçeler” (*angedeutene stille Reserven*) de denilmektedir, Bkz., **Bürği**, OR. Art. 662-663, N. 50.

²² Bkz., Örn. **Schindler**, s.97.

²³ Bkz., **Bürği**, OR. Art. 662-663, N. 63.

“borca batıklığı tespit bilançosu” hazırlanırken gizli yedek akçe oluşturulmaz²⁴. Bu (özel) bilançoların aktif tarafına her türlü malvarlığı konuları bilançonun düzenlendiği tarihteki satış fiyatları esas alınarak yerleştirildiklerinden ortaklığa ait her çeşit gizli yedek akçenin kendiliğinden çözülmüş olacağı açıktır²⁵. Aktiflerin bu fiyatların altında bir değerle bilançoya geçirilmeleri mümkün değildir.

Toplam gizli yedek akçe miktarı, aktif ve pasif kalemlerin bilançonun düzenlendiği tarihteki gerçek değerleriyle (*Istwerte*) bilançoda görünen (defter) değerleri (*Buchwerte*) arasındaki farktan ibarettir²⁶.

Gizli yedek akçeler de, -açık yedekler gibi- kâr yedekleri ve sermaye yedekleri biçiminde ikiye ayrılabilir. Çoğu halde gizli yedek akçeler ortaklığın işletme faaliyeti sonucu elde edilen dağıtılmamış kârı ifade eder²⁷. Gerçekten aktiflerin düşük değerlemesi, ya da gereğinden fazla karşılık ayrılması suretiyle iş yılı kârı düşük gösterildiği zaman aslında kârdan bir kısım ortaklık bünyesinde tutulmaktadır. Bu şekilde gizli yedek akçeye dönüşen kâr kısmı, çözülüp bilanço kârına eklenmedikçe dağıtılamaz.

Gizli yedek akçe, sermaye yedeği biçiminde de karşımıza çıkabilir. Ortaklığın kuruluşunda (ya da iki ortaklığın birleşmesinde) katılma payı olarak getirilen aylara düşük değer biçilmesi sonucu oluşan gizli yedek akçe bu niteliktedir²⁸.

İşletme değeri (*good will*) ise hukuksal bakımdan gizli yedek akçe sayılamaz. Çünkü, gizli yedek akçe kavramının bir unsuru da bunların gereğinde çözülüp yıllık bilançoya yansıtılmalarının mümkün olmasıdır²⁹. Bu vesileyle belirtelim ki, gizli yedek akçe yıllık bilançoya, daha doğrusu yıllık bilanço esaslarına göre hazırlanan bilançolara özgü bir kavramdır. Bu bilançoda aktiflerin münferit değerlemesi asıldır, yani işletme bir bütün halinde değerlendirilip aktifte tek bir kalem olarak gösterilemez. Aktiflerin

²⁴ Bkz., Arslanlı, AŞ., IV-V, s.172-173; Bürgi, OR. Art. 725, N. 10; Çevik, s.1123; Domaniç, s.1483; Karahan, s.158; Lanz, s.118; Tekil, Şirketler Hukuku, s.690; Schultz, s.98.

²⁵ Bkz., Arslanlı, AŞ., IV-V, s.172-173; Bürgi, OR. Art. 725, N. 10; Lanz, s.118; Schultz, s.98.

²⁶ Bkz., Wüest, s.252.

²⁷ Bkz., Arslanlı, AŞ. IV-V, s.71; Grossfeld, s.114.

²⁸ Bkz., Arslanlı, Gizli Yedek Akçeler, s.447.

²⁹ Bkz., Arslanlı, AŞ. IV-V, s.74-75, yazarın belirttiği gibi, bunlar ancak işletme ekonomisi bakımından gizli yedek akçe olarak kabul edilebilir; aynı yönde Pulaşlı, s.483;

satış fiyatları esas alınarak düzenlenen bir bilançoda ise gizli yedek akçeler kural olarak çözülmüş durumdadır. Good will'de bu bilançoya dahil edilmiştir. Aktiflerin satış fiyatları düşük gösterilse bile teknik anlamda bir gizli yedek akçe ayrıldığından söz edilemez. Çünkü burada bir “yedek” (ihtiyat) ayrılması değil, yanlış değerlendirme söz konusudur.

Gizli yedek akçeler çözümlenip açık yedek akçeye dönüştürülmedikleri sürece Türk Ticaret Kanunu'nun yedek akçeler hakkındaki hükümlerine ve bu hükümlerde öngörülen sınırlamalara tâbi değildirlir³⁰. Bunun gibi, gizli yedek akçeler çözülmeyenleri, yani fiilen bilançoda herhangi bir şekilde yer almadıkları sürece, 324. maddenin 1. fıkrasında öngörülen 1/2 oranındaki sermaye kaybını bildirim yükümlülüğü bakımından da dikkate alınmazlar³¹.

II. GİZLİ YEDEK AKÇELERİN YARAR VE SAKINCALARI

Yasa koyucu işletmenin bünyesinin ve öz kaynak yapısının güçlenmesine imkân veren her tedbiri kural olarak makul görmüş, gizli yedek akçeleri de bu doğrultuda geçerli saymıştır³². Ancak bu durumda iş yılı içinde gerçekleşen başarı perdelenmiş (peçelenmiş) olmakta, şeffaflık zedelenmektedir³³. Konunun bu olumlu ve olumsuz yönlerini bağdaştırmaya çalışmak anonim ortaklıklar hukukunun önemli sorunlarından biri olagelmıştır.

Sorun her şeyden önce “bilançoda doğruluk ve açıklık ilkesi” (TTK. m. 75) ve üst kavram olarak “kamuyu aydınlatma ilkesi” çerçevesinde değerlendirilmelidir. Acaba gizli yedek akçe ayrılması ne derece doğruluk ve açıklık ilkelerine aykırıdır? Burada kısaca doğruluk ve açıklık ilkesine ve hangi hallerde bu ilkenin zedelenmiş sayılması gerektiğine değinmek istiyoruz.

Bilançoda doğruluk (gerçeklik) ve açıklık ilkesi (*Bilanzwahrheit und Bilanzklarheit*), her şeyden önce aktiflerin yasanın öngördüğü azami değerden daha yüksek bir değerle bilançoya geçirilmeleri (*Überbewertung*), ya da borçların olduğundan düşük gösterilmesi halinde zedelenir.³⁴ Bu durum

³⁰ Bkz., Arslanlı, AŞ. IV-V, s.72, dipn. 10.

³¹ Bkz., Böckli, N. 1680a; Koferli, s.64,77; Kupsch, s.273 vd.; Lanz, s.88 vd.; Türk, Sermaye Kaybı, s.120 vd.

³² Bkz., Forstmoser/Meier-Hayoz/Nobel, § 49, N. 60.

³³ Bkz., a.ş., Kısım II, 2.

³⁴ Bu konuda geniş bilgi için Bkz., Battes, s.1 vd.; ayrıca Bkz., Bürgi, OR. Art. 662-663, N. 64 vd.; Kupper, s.43; v. Steiger (Çağa), s.288-289; Tekinalp, Bilanço, s.382; Tekinalp (Poroy/Çamoğlu), N. 1469-1470, 1473a.

ortaklığın ve pay sahiplerinden çok alacaklıların zararınadır. Çünkü bu halde alacaklılar hem başarı durumu, hem de malvarlığı durumu bakımından yanıtlanmış olurlar ve ortaklığa kredi vermekle girmiş oldukları rizikoyu tam olarak kestiremezler³⁵. Gerçek başarı ve malvarlığı bilançoda gösterilenden daha kötüdür.

Sermaye Piyasası Kurulunun muhasebe standartlarına ilişkin Seri XI, No: 1 Tebliği'nin³⁶ 9. maddesinde bu esasa "ihtiyatlılık ilkesi" kenar başlığı altında değinilmiştir. Buna göre "İhtiyatlılık" kavramı, işletmelerde durumun olduğundan daha iyi gösterilmesini engelleyen ve işletmeleri risk altına sokmayı önleyen muhafazakâr yaklaşım tarzlarını ifade eder. Bu kavramın sonucu olarak, işletmeler, muhtemel giderleri, zararları ve borçları için karşılık ayırırlar. Muhtemel gelir ve kârları için ise herhangi bir muhasebe işlemi yapmazlar. Böylece Sermaye Piyasası Kanunu'na tâbi anonim ortaklıklar ve aracı kurumlar bakımından mali durumun olduğundan daha iyi gösterilmesine kesinlikle izin verilmemektedir.

Oysa, Ticaret Kanunumuz gizli yedek akçe ayırmak suretiyle ortaklığın mali durumunun olduğundan kötü gösterilmesini, olduğundan iyi gösterilmesine oranla daha fazla hoşgörüle karşılamıştır. Bununla birlikte, yasa amaç sınırlamaları ve denetçilere bilgi verme yükümlülükleri öngörerek gizli yedek akçeleri ayırma yetkisinin kötüye kullanılmasını önlemeye çalışmıştır. Ne var ki, söz konusu tedbirlerin yeterli olup olmadıkları şüphelidir. Aşağıda gizli yedek akçelerin yarar ve sakıncaları ele alınırken bu konudaki görüşümüzü açıklayacağız.

1. Yararları

Yeni öğretide pek rastlanmamakla birlikte, nispeten eski öğretide gizli yedek akçelerin yararlarını ortaya koyan çeşitli görüşlere rastlamak mümkündür.³⁷ Bunların çoğunda gizli yedek akçe ayrılmak suretiyle ortaklığın kârdan tasarrufta bulunmasıyla, kârın tamamının bilançoda gösterilip pay sahiplerine dağıtılması birbirinin alternatifi olarak ifade edilmiştir ki, yeni öğreti bu yaklaşımı hatalı bulmaktadır³⁸. Zira gösterilen kârın bir kısmı pekala

³⁵ Bkz., **Battes**, s.2.

³⁶ RG. 29.1.1989, S.20064.

³⁷ Genel olarak bu görüşler hakkında Bkz., **Böckli**, N. 1113 vd.

³⁸ Bkz., Örn. **Böckli**, N. 1114; **Schindler**, s.109-110, ayrıca Bkz., **Forstmoser/Meier-Hayoz/Nobel**, § 50, N. 78. Ayrıca yazarların belirttiği gibi, tasarruf edildiği düşünülen miktarı çoğu kez realize etmek mümkün değildir. Tasfiye halinde gizli yedek akçeler

açık yedek akçe olarak da ortaklık bünyesinde tutulabilir ve böylece kârdan tasarruf edilerek güç günler için saklanabilir. Nadiren gizli yedek akçelerin açık yedek akçelere kıyasla üstün yönlerinden söz edilmektedir.

Gizli yedek akçelerin öğretide açıklanan “yararları”nı şöyle sıralayabiliriz:

Gizli yedek akçeler işletmenin yararı bakımından kârın dağıtımının ertelenerek ortaklık bünyesi içinde tutulması sonucunu doğurmaktadır. Bu nedenle denebilir ki, yönetim kuruluna gizli yedek akçe ayırma yetkisi veren bir sistemde pay sahiplerinin kısa vadeli çıkarları değil, ortaklık işletmesinin ve dolayısıyla ortaklıkla ilişkileri devamlılık gösteren pay sahiplerinin uzun vadeli yararları ön planda tutulmuştur³⁹. Gizli yedek akçe ayrılması her şeyden önce otofinansman⁴⁰ yoluyla öz kaynak (öz sermaye) sağlanması yöntemlerinden biridir⁴¹. Bu şekilde oluşturulan kaynaklar duruma göre

dolayısıyla fazla tasfiye payı elde edilmesi de teorik bir açıklamadan öteye gitmemektedir, **Forstmoser/Meier-Hayoz/Nobel**, § 49, N. 75.

³⁹ N.tekim 458. maddenin komisyon gerekçesinde aynen şöyle denilmektedir: “Vergilerin doğru hesaplanması maksadıyla tanzim edilen bir bilanço, gerçekten elde edilen kazancın tespiti gayesine hizmet ettiği halde, aksiyonerlerin ve ortaklık alacaklılarının devamlı menfaatlerini nazara almaya mecbur olan bir idare meclisi, gelecek yılların iktisadi rizikolarını hesaba katarak muhtemel zararlara karşılık olmak üzere bilançoda açıkça kanun yedek akçelerinden başka aktiflere gerçek kıymetten aşağı bir değer biçmek ve dolayısıyla kâr miktarını indirmek suretiyle gizli yedek akçesi kurmak ihtiyacını duyabilir.” Bkz., **Çevik**, s.1044.

Ayrıca Bkz., v. **Steiger (Çağa)**, s.299, yazar İBK.nun 1936 değişikliğinde gizli yedek akçeler öngörülmekle pay sahiplerinden ziyade ortaklık işletmesinin korunduğunu belirtmektedir. Bkz., **Karayalçın**, Muhasebe, s.124-125, yazar gizli yedek akçe ayrılmasının ortaklık ve ortaklık alacaklıları lehine olduğunu belirtmektedir.

⁴⁰ Otofinansman (*Selbstfinanzierung*) kârın kullanılması (*Gewinnverwendung*) şekillerinden biridir. Gerçekleşen kârın dağıtılmayıp işletme bünyesinde öz kaynak olarak bırakılması anlamına gelir, Bkz., **Kronstein/Claussen**, s.100. Kendiliğinden oluşan gizli yedek akçeler işletmenin kârından kaynaklanmadıklarından otofinansman kavramıyla bir ilgileri yoktur, Bkz., bu yönde **Tekinalp**, Yeni Alman Paylar Kanunu, s.488.

⁴¹ Nitekim Almanya’da 2. Dünya Savaşında yıkılan endüstriyi yeniden kurmak için ortaya çıkan büyük sermaye ihtiyacı tamamen sermaye piyasasından karşılamadığından, otofinansman olanakları araştırılmıştır. Bu bağlamda ortaklıklar elde ettikleri kârları pay sahiplerine dağıtmadan yatırımlarına tahsis etmek istemişlerdir. İşte otofinansman amacıyla 1937 tarihli APOK.nun çizdiği sınırlar içinde gizli yedek akçe ayrılması yoluna sıkça başvurulmuştur. 1946’dan 1950’li yılların ortalarına kadar aynı durum ABD’de de gözlenmiştir, Bu konularda Bkz., **Käfer**, Jahresrechnung, s.26-27; **Kronstein/Claussen**, s.99-100.

işletmenin çapının büyütülmesinde⁴², malvarlığı konularının “yeniden tedarikinde”⁴³, ya da daha sonra doğacak zararların kapatılmasında kullanılabilmektedir⁴⁴. Sonuçta ortaklık malvarlığı güçlendirilmiş olmaktadır⁴⁵. Gerçi aynı işlevi açık yedek akçeler de yerine getirebilir. Ancak, başta halka açık anonim ortaklıklar olmak üzere pay sahipleri bilanço kârının olabildiğince fazla miktarda kendilerine dağıtılması eğilimi gösterdiklerinden, ortaklığın öz kaynak yapısının güçlendirilmesi ihtiyacı bulunduğu halde bu ihtiyacı özellikle olağanüstü açık yedek akçe ayırmak suretiyle karşılamak uygulamada mümkün olamamaktadır⁴⁶. Bu arada, iş yılı zararının gizli yedek akçelerle kapatılması, ortaklığın ticari itibarı bakımından açık yedek akçelerle kapatılmasına kıyasla daha avantajlıdır⁴⁷. Çünkü bu yolla daha bilanço hazırlanırken gizli yedekler çözülerek bilançoda zararın görülmesi önlenir. Alacaklıların asgari güvencesi kural olarak esas sermaye ile sınırlı olduğuna göre, böyle bir uygulamayı onlara karşı hukuka aykırı saymak da kolay değildir, zira burada esas sermayeyi aşan bir öz kaynak kalemiyle zararın kapatılması söz konusudur⁴⁸. Ayrıca gizli yedek akçe ayrılırken, ya da çözülürken ortaklığa ait bazı işletme sırlarının rakiplerden gizlenmesi -açık yedek akçelerin aksine- mümkün olabilmektedir⁴⁹.

Bir görüşe göre, gizli yedek akçeler, çağdaş vergi hukukunun gerektiğinde yasal yollarla vergilerin ertelenerek mali bünyenin iyileşmesinden sonra ortaklığın daha fazla kâr eden ve daha yüksek tutarda vergi ödeyebilen düzeye çıkarılmasına yönelik politikalarına da uygun düşmektedir⁵⁰.

⁴² Bkz., Örn. **Schindler**, s.103.

⁴³ Bkz., **Kronstein/Claussen**, s.106; **Reichwein**, yazara göre, özellikle yüksek enflasyon dönemlerinde vergisiz ayrılabilirlerse bu akçeler yeniden tedarik bakımından büyük yarar sağlarlar, s.78; **Wüest**, s.257.

⁴⁴ Bkz., **Kronstein/Claussen**, s.100. **Reichwein**, s.78; **Wüest**, s.257.

⁴⁵ Bkz., **Reichwein**, s.78.

⁴⁶ Bu görüşler hakkında Bkz., **Schindler**, s.108-109 ve dipn. 51’de anılan yazarlar.

⁴⁷ Bkz., **Arslanlı**, AŞ., IV-V, s.71,

⁴⁸ Zarar bütün gizli yedek akçeler çözülmesine rağmen kapatılmıyorsa esasen ortada “gerçek bir sermaye kaybı” vardır ve bilançoda mutlaka zarar kalemi görünecektir, Bkz., **Türk**, Sermaye Kaybı, s.31-32.

⁴⁹ Bu görüşler hakkında Bkz., **Schindler**, s.108-109 ve dipn. 51’de anılan yazarlar.

⁵⁰ Bkz., **Grossfeld**, s.114; ayrıca benzer görüş için Bkz., **Reichwein**, s.78; Vergiyi erteleme fonksiyonu (*Steuerstundungseffekt*) hakkında ayrıca Bkz., **Karayalçın**, Muhasebe, s.43.

Öğretideki bir diğer görüşe göre, gizli yedek akçeler çözülerek bilanço zararının (ve TTK. m. 324 anlamında sermaye kaybının) giderilmesi mali durumun iyileştirilmesi (*Sanierung*) yollarından biridir⁵¹. Şöyle ki:

Sabit (esas) sermaye sisteminin bir sonucu olarak sermaye kaybı (esas sermayenin karşılıksız kalması) halinde bilançoda mutlaka bir zarar kalemi bulunur. Bilançodan anlaşılan bir sermaye kaybı, gizli yedek akçelerin çözülmesi yoluyla kapatılabilirse teknik deyimle “gerçek olmayan bir sermaye kaybı” (*unechte Kapitalverlust*) mevcuttur⁵². Burada sermaye kaybı sadece bilançoda görünmekte, yoksa gizli yedek akçeler çözülerek ortadan kaldırılmaktadır. Bilançoda görünen bir sermaye kaybını gidermek amacıyla gerek kendiliğinden oluşan gerek teknik anlamdaki (TTK., m. 458) gizli yedek akçelerin çözülmesi, örneğin yeniden değerlendirilmesi, bu yolla ortaklığa reel kaynak sağlanmasa da bir finansal iyileştirme tedbiri sayılmalıdır⁵³. Çünkü, gerçek olmayan bir sermaye kaybının da -kâr payı dağıtamamak gibi bazı olumsuz sonuçları vardır⁵⁴. Gizli yedek akçeler çözülmekle sermaye kaybı giderilmekte, böylece en azından ortaklık kâr payı dağıtma imkânına kavuşmaktadır. Gerçi ortaklığın kâr dağıtamayıp, elde ettiği kârı münhasıran sermaye kaybını gidermeye tahsisi etmesi mali yapıyı güçlendirirse de, uzun süre kâr dağıtamayan bir ortaklıkta daha ciddi sorunlar yaşanabilir. Oysa iş yılı kârı yerine esasen öz kaynaklara dahil olan gizli yedekler çözülmek suretiyle de sermaye kaybı giderilebilir. Varılan sonuç aynıdır, ancak bu kez pay sahipleri daha erken kâr payı alır duruma gelmektedirler. Çözülen gizli yedeklerin zarar miktarını aşan kısmı yedek akçelere aktarılabilirdiği gibi, iç kaynaklardan yapılan bir sermaye artırımını ile esas sermayeye de eklenebilir. Örneğin yeniden değerlendirme değer artış fonundan esas sermaye artırımını yoluna gidilmesi mümkündür⁵⁵. Bu işlemler de mali durumun iyileştirilmesine hizmet ederler.

Gizli yedek akçelerin özellikle yeniden değerlendirme yoluyla çözülmelerinin mali durumun iyileştirilmesi bakımından başka faydaları da vardır. Bu sayede amortismanı tâbi mallar gerçek değerleriyle bilançoğa geçirildiklerinden

⁵¹ Bkz., **Lanz**, s.90; **Türk**, Sermaye Kaybı, s.65-66; **Türk**, Esas Sermaye İndirimi, s.146 vd.; Nitekim İsviçre’de sırf bu amaç için özel bir hüküm getirilmiştir. Bkz., İBK. 670/I. Karş., **Schmid**, s.9.

⁵² Bkz., **Türk**, Sermaye Kaybı, s.120 vd., s.16 vd.

⁵³ Gizli yedek akçeler çözülmekle ortaklığa yeni bir kaynak aktarılmadığından yapılan işlem salt bilançosal nitelikte bir tedbirdir, Bkz., **Koeflerli**, s.113 vd.; **Lanz**, s.90.

⁵⁴ Bkz., **Türk**, Sermaye Kaybı, s.16, s.30 vd.

⁵⁵ Bkz., **Karayalçın**, Muhasebe, s.196.

ayrılan amortisman miktarı artar. Böylece dağıtılabilir kâr miktarı azalacağı gibi, düşük amortisman yüzünden fazla vergi alınması da önlenmiş olur⁵⁶. Amortismanların yükselmesi ve dağıtılabilir kârın azalması, ortaklığın otofinsmanında bir büyümeyi ifade eder. İşletmenin kârlılık ve verimliliği de daha doğru bir biçimde belirlenebilir⁵⁷.

Ancak belirtelim ki, gizli yedek akçelerin mali durumun iyileştirilmesi bakımından sağladığı faydaya pekala açık yedek akçeler ayrılmak suretiyle de ulaşılabilir. Zararı açık yedeklerle tamamen kapatmak mümkün ise, zaten artık ne gerçek, ne gerçek olmayan sermaye kaybından söz edilebilir.

2. Sakıncaları

Türk Ticaret Kanunu'nun 458. maddesinde gizli yedek akçe ayrılmasına ve bunların kullanılmasına (sarfına) sadece amaç bakımından sınırlamalar getirilmiş⁵⁸, bunun dışında ne ayırma nedenleri ve yöntemleri, ne de ayrılacak gizli yedek akçe miktarı bakımından bir sınırlama öngörülmüştür. 458. maddeye göre; "*şirket işlerinin devamlı inkişafını veyahut mümkün mertebe istikrarlı kâr payları dağıtımını temin bakımından münasip ve faydalı olduğu takdirde*" gizli yedek akçe ayrılması mümkündür⁵⁹. Yetersiz ve belirsizlikler içeren bu düzenleme, her türlü kötüye kullanmalara elverişli niteliktedir⁶⁰. Yönetim kurulu, her halde ayırdığı, ya da kullandığı gizli yedek akçeleri yasada gösterilen amaçlara uygun göstermeye çalışacak, ortaklığın mali durumunu en yakından izleme durumunda olan ve ortaklık hesaplarını kendisi hazırlayan bir organ olarak (Bkz., TTK. m. 325) bunda çoğu kez başarılı olacaktır.⁶¹ Denetçilerin etkin bir denetiminin söz konusu olmadığı hallerde bu risk daha da fazladır⁶². Risk hem ayrılacak gizli yedek akçe miktarının açıklığa kavuşturulmamasından, hem de ayırma yöntemlerinin

⁵⁶ Bkz., **Karayalçın**, Muhasebe, s.185 vd.

⁵⁷ Bu konularda Bkz., **Karayalçın**, Muhasebe, s.188.

⁵⁸ Bkz. ve Karş., **Tekinalp**, Bilanço, s.378.

⁵⁹ Her ne kadar maddede öngörülen bu hususlar gizli yedek akçe ayırmanın bir şartı gibi ifade edilmişlerse de, öğretide haklı olarak vurgulandığı üzere maddede sadece hangi amaçlarla gizli yedek akçe ayrılacağı düzenlenmiş olup, bu amaç hükmünün dahi bağlayıcı bir etkisi, ayrı bir yaptırım bulunmamaktadır. Bkz., **Tekinalp**, Bilanço, s.378.

⁶⁰ Bu eleştiri eskiden beri yapılagelmektedir, Bkz., Örn. bu yönde **Arslanlı**, AŞ., IV-V, s.70; **İmregün**, s.296; ayrıca Bkz., **Tekinalp**, Bilanço, s.378. İsviçre hukukunda da aynı yönde eleştiriler yapılmıştır, Bkz., Örn. **Böckli**, N. 1129-1130, 1131.

⁶¹ Bkz., bu yönde **Arslanlı**, AŞ., IV-V, s.70.

⁶² Bkz., **İmregün**, s.297.

belirsizliğinden kaynaklanmaktadır. Aşağıda belirteceğimiz gibi bazı gizli yedek akçe ayırma yöntemleri bilançonun doğruluğu ve açıklığı ilkesine kesin olarak aykırı düşmektedir.

Gizli yedek akçe ayrılmakla ortaklığın gerçek malvarlığı durumunda bir kötüleşme (zarar) ortaya çıkmaz⁶³. Sadece bilançoda görünen malvarlığı (*Bilanzvermögen*) ve bilanço kârı azalır. Gizli yedek akçe ayrılmak suretiyle ortaklığın iş yılı ve dolayısıyla bilanço kârının düşük gösterilmesi halinde asıl olarak pay sahipleri bakımından olumsuz bir durum ortaya çıkar^{64 65}. Çünkü, ortaklık kârı bilançoda tam olarak görünmeyecek, dolayısıyla dağıtılabılır safi kâr azalacaktır⁶⁶. Sorun özellikle halka açık anonim ortaklıklardaki geçici olarak ve yatırım amacıyla hisse senedi satın alan pay sahipleri bakımından önem taşır. Kapalı anonim ortaklıklarla halka açık anonim ortaklıklarda, ortaklıkla ilişkisi süreklilik gösteren, örneğin kuruluştaki yatırım malvarlığı değerlerini sermaye olarak koymuş pay sahipleri yönünden ise bu sakınca daha azdır. Çünkü bunların ortaklıktaki çıkarı dönemsellik kâr beklentisinden ibaret değildir⁶⁷. Öte yandan, payın cevher değeri gizli yedek akçeler dolayısıyla artmış olsa dahi, kârın ve malvarlığının bilançoda gerçekte olandan daha düşük görünmesi nedeniyle payın piyasa değeri azalacaktır⁶⁸. İçeriden bilgi sızdıran bir üçüncü kişi (insider) bu durumu bilmeyen pay sahibinin payını çok düşük bir fiyatla satın alabilecektir⁶⁹. Bu sakıncaları yasa koyucu 458. maddedeki gizli yedek akçe ayırma amaçları arasına “*mümkün mertebe*

⁶³ Bkz., **Käfer**, Jahresrechnung, s.27.

⁶⁴ Bkz., **Bürgi**, OR., Art. 662-663, N. 72; **Grossfeld**, s.114; **İmregün**, s.296; **Karayalçın**, Muhasebe, s.124-125; **Tekinalp**, Bilanço, s.382.

⁶⁵ Buna karşılık, ortaklığın malvarlığı bilançoda görünenden daha iyi durumda olacağı için ortaklık ve alacaklılar bakımından gerçek bir zarar veya tehlike söz konusu değildir, hatta gizli yedek akçe ayrılmasının anonim ortaklıklar hukukunun temel ilkelerinden olan “alacaklıların korunması ilkesi”ne (*Gläubigerschutzprinzip*) uygun düştüğü söylenebilir, Bkz., **Arslanlı**, AŞ., IV-V, s.71; **Karayalçın**, Muhasebe, s.124-125. İkinci el piyasada kârın düşük gösterilmesi nedeniyle ortaklık hisse senedi fiyatlarının düşmesi de ilke olarak ortaklığa zarar vermez. Çünkü bu piyasadan ortaklığa bir kaynak gelmemektedir.

⁶⁶ Bkz., **Arslanlı**, AŞ., IV-V, s.71; **Bürgi**, OR., Art. 662-663, N. 72; **Grossfeld**, s.114, 192; **Käfer**, Jahresrechnung, s.27; **Karayalçın**, Muhasebe, s.125; **Meier**, s.259; Şüphesiz kârdan pay alan alacaklılar da gizli yedek akçe ayrılmasından olumsuz yönde etkileneceklerdir, Bkz., **Arslanlı**, AŞ., IV-V, s.71, dipn. 7.

⁶⁷ Bu konularda Bkz., **Reichwein**, s.78; **Grünwald**, 2, C, VIII, 142.

⁶⁸ Bkz., **Meier**, s.259.

⁶⁹ Bkz., **Forstmoser/Meier-Hayoz/Nobel**, § 49, N. 76; **Grossfeld**, s.192; **Kupper**, s.50; **Meier**, s.259. Böylece payın fiili değeri realize edilmemiş olacaktır. Bkz., **Meier**, s.259.

istikrarlı kâr payları dağıtımı“ amacını da eklemek suretiyle gidermeye çalışmıştır. Yani gizli yedek akçe, pay sahiplerinin kâr payı haklarını ihlal etmek için değil, aksine onlara istikrarlı şekilde kâr payı dağıtımını sağlamak için ayrılacaktır. Oysa bizatihi bu amaç hükmü, pay sahiplerinin dolaylı olarak yıllık kârın bir kısmından yoksun bırakılmalarına gerekçe (bahane) oluşturabilir⁷⁰. Pay sahipleri mevcut kâr yerine uzun vadeli bir “kâr beklentisi”ne mahkum edilebilir. Bu da ortaklık içi dengeleri ve yönetime olan güveni sarsabilir. Gerçi yetkinin kötüye kullanılmasını önlemek için gizli yedek akçe ve sarf yerleri hakkında denetçilere bilgi verme yükümlülüğü getirilmiştir. Fakat, denetçilerin uygulamadaki durumu göz önüne alındığında bu tedbirin ne derece yeterli olduğu tartışmaya açıktır⁷¹.

Gizli yedek akçe ayrılması, kâr dağıtımına yetkili olan organın (genel kurul, Bkz. TTK. m. 360/I, 364/II, 369, N. 2, 469/II) bu yetkisine bir tecavüz olarak da değerlendirilmektedir⁷². Açık yedek akçelerden farklı olarak genel kurulun gizli yedek akçeler üzerinde (bunlar çözülmedikçe) tasarrufta bulunması da olanaksızdır. Gerçekten kâr payı sadece iş yılı kârından değil, bilanço kârından veya bu amaç için ayrılmış, ya da herhangi bir amaç hükmünü taşımayan yedek akçelerden dağıtılabilir (Bkz., TTK., m. 470/II). Dolayısıyla genel kurul açık yedek akçelerin kâr payı olarak dağıtılmasına da karar verebilir. Bunun yanı sıra genel kurulun açık yedek akçeleri esas sermayeye eklemek suretiyle⁷³ pay sahiplerine bedelsiz pay verilmesi yolunda karar alması da mümkündür⁷⁴. Oysa yedek akçeler gizli tutulduğunda genel kurul bu olanaklardan yoksun kalır.

Yukarıda değindiğimiz gibi, bazı yazarlar gizli yedek akçelerin “çağdaş vergi politikaları”na uygun düştüğü kanısındadırlar. Oysa bazı yazarlara göre

⁷⁰ Bkz., **Böckli**, N. 1132; **Tekinalp**, Bilanço, s.380; **Tekil**, AŞ., s.495.

⁷¹ Bkz., bu yönde **İmregün**, s.297. *Böckli*'inin belirttiğine göre, İsviçre'de bazı durumlarda yasanın zorunlu gördüğü bildirim süreci, tersi yönde işleyebilmektedir. Yani yönetim kurulu başkanı denetçilere bilgi vermemekte, tersine ilgili hesap yılında ne kadar gizli yedek akçe ayrıldığını (oluşturduğunu) denetçilerden öğrenmektedir. Bkz., **Böckli**, N. 1136. Her iki organa atananların aynı güce /çoğunluğa bağlı oldukları düşünülürse ülkemizde de böyle bir durumla sık sık karşılaşılabilir. Şüphesiz bu konuda dış denetim daha etkili olacaktır.

⁷² Bkz., **Arslanlı**, AŞ., IV-V, s.71; **İmregün**, s.297.

⁷³ “İç kaynaklardan esas sermaye artırımı”

⁷⁴ Böylece ortaklığın durumu güçlenirken pay sahiplerinin de ellerine yeni geçen payları gereğinde satmak suretiyle yatırımlarını değerlendirmeleri mümkün kılınmış olur, Bkz., **İmregün**, s.295.

gizli yedek akçe ayrılmasının bir sakıncası da vergi kaybına neden olmalarıdır⁷⁵.

Fakat, gizli yedek akçelerin kötüye kullanılması ayrılmalarından çok çözümlerinde ve kullanılmalarında ortaya çıkar⁷⁶. Açık yedek akçelerin hangi amaçlarla kullanılacakları yasal yedek akçeler bakımından yasada (TTK. m. 466) anasözleşmesel ve olağanüstü yedek akçeler bakımından da çoğu kez ana sözleşme ya da bunların ayrılmasına karar veren genel kurulca tespit edildiği halde, gizli yedek akçeler yönünden bir belirsizlik vardır. Gerçi, yasanın öngördüğü gizli yedek akçe ayırma amaçları bunların kullanım yerlerini de belirlemektedir⁷⁷. Fakat, özellikle “*mümkün mertebe istikrarlı kar dağıtımı*” amacıyla gizli yedek akçe ayrılması ve çözülmesine olanak tanımak, tehlikeli bazı sonuçları da beraberinde getirir. Bu durumda yıl sonu hesaplarında görünen kârın gerçekten o yılki işletme faaliyeti sonucu mu, yoksa gizli yedek akçelerin çözülmesi sonucu mu elde edildiği konusunda kuşklar ortaya çıkar. İş yılı başarısı gizli yedeklerin çözülmesiyle olduğundan daha iyi gösterilebilir⁷⁸. Bu durum “bilançonun devamlılığı ilkesi”ni (*Bilanzkontinuität*) ihlâl eder⁷⁹. Sonuçta bilançoda açıklık ve doğruluk⁸⁰ ilkesi

⁷⁵ Bkz., **İmregün**, s.297, dipn. 42.

⁷⁶ Bkz., **Arslanlı**, Gizli Yedek Akçeler, s.443; **Arslanlı**, AŞ., IV-V, s.70; **Tekinalp**, Bilanço, s.384.

⁷⁷ Bkz., aşa. dipn. 253 civarı.

⁷⁸ Bkz., **Arslanlı**, AŞ., IV-V, s.70; **Bürgi**, OR. Art., 662-663, N. 58 vd.; **Forstmoser/Meier-Hayoz/Nobel**, § 49, N. 60, § 50, N. 74; **Grossfeld**, s.114, 192; **Kronstein/Claussen**, s.100; **Tekinalp**, Bilanço, s.385. Oysa aynı durum açık yedek akçeler bakımından söz konusu değildir. Çünkü bunlar bilançonun devamlılığı ilkesi uyarınca sürekli olarak bilançoda gösterilecek (Bkz., **Tekinalp (Poroy/Çamoğlu)**, N. 1527), kâr dağıtımı veya zararların kapatılması gibi amaçlarla çözülseler dahi bu suretle oluşan kaynak, iş yılı içinde elde edilen başarıdan kolaylıkla ayırt edilebilecektir.

⁷⁹ Bkz., OR. Art. 662/II, N. 5, Özellikle yasanın verdiği yetkinin ötesinde gizli yedek ayrılması bu ilkeye aykırı düşer, Bkz., **Böckli**, N. 1135a; Bu ilke birbirini izleyen yıllara ait bilançolarda hep aynı değerlendirme esaslarına bağlı kalınmasını gerektirir. Gizli yedek akçe oluşturma ve istediği zaman çözme yetkisi veren bir sistemde bilanço hazırlayan organın bilançonun devamlılığı ilkesine uymak gibi bir yükümlülüğü yoktur, Bkz., **Bürgi**, OR., Art. 662-663, N. 59; ayrıca Bkz., v. **Steiger (Çağa)**, s.291.

⁸⁰ Bu durumda özellikle maddi anlamda bilançonun doğruluğu (gerçekliği) ilkesi (*Der Grundsatz der materiellen Bilanzwahrheit*) zedelenir. Bu ilke yasa ve genel kabul görmüş muhasebe ilkeleri çerçevesinde değerlemede gerçeğe uygunluğu ifade eder. Bkz., **Schindler**, s.90 vd., s.100. Aktifleri hiç göstermemek gibi hukuka aykırı gizli yedek akçe ayırma yöntemlerinde ise her şeyden önce şekli anlamda bilançonun doğruluğu ilkesi zedelenir, Bkz., aşa. dipn. 223, 228.

başta olmak üzere genel kabul görmüş muhasebe ilkeleri de, -gizli yedek akçe türüne ve ayırma yöntemine göre değişmekle birlikte- zedelenmiş olur⁸¹. Bir anonim ortaklık istikrarsız bir işletme faaliyeti yürüttüğü ve ortaklık gerçekte peş peşe iş yıllarını zararlarla kapattığı halde, pay sahiplerine halâ her yıl aynı düzeyde kâr dağıtımını amaçlamak⁸² her şeyden önce günümüz ortaklık anlayış ve mantığına aykırı düşer⁸³. Ayrıca, gizli yedekler çözülmek suretiyle öz kaynaklar eritilirken kâr payı dağıtılmaya devam edilirse, pay sahipleri ve üçüncü kişiler ortaklığın gerçek başarı durumu hakkında yanıltılabilir ve bunların ortaklığın gelecekte maruz kalabileceği tehlikeleri önceden görmeleri önlenemez⁸⁴. Hele halka açık anonim ortaklıklarda pay sahipleri ve üçüncü kişiler ortaklığın öz kaynakları erimesine karşın bilançonun “erken uyarı fonksiyonu” (*Frühwarnfunktion*) gerçekleşmediği için, yıllarca tehlikenin farkında olmayabilirler⁸⁵.

⁸¹ Bkz., **Forstmoser/Meier-Hayoz/Nobel**, § 50, N. 76; **Karayalçın**, Muhasebe, s.124; **Tekinalp (Poroy/Çamoğlu)**, N. 1508; **Schindler**, s.118; **Henn**, s.354.

Genel kabul görmüş muhasebe ilkeleri iradi ve özellikle keyfi yedek akçe ayrılmasına ve çözümlenmesine uygun düşmemektedirler. Gerçekten muhasebe öğretisinde duran değerlerin mutlaka maliyet değeri ile muhasebeleştirilmesi, duran değerler için izlenen amortisman ayırma yöntemlerindeki değişikliklerin açıkça ifade edilmesi, tahsili şüpheli alacakların ayrı ve açık biçimde gösterilmesi, zorunlu olmadıkça yasalar çerçevesinde belirlenen değerlendirme yöntemlerinde değişikliğe gidilmemesi, kısaca ve bütün bunların sonucu olarak ilgili dönemin gerçek kârının tam olarak bilançodan anlaşılması gerektiği vurgulanmaktadır. Bu konuda ve bir bütün olarak bilançoyla ilişkin “genel kabul görmüş muhasebe ilkeleri” hakkında Bkz., **Schindler**, s.118, s.82 vd.; **Tenker**, Finansal Tablolar, s.82-83.

⁸² Dengeli ve eşit kâr dağıtımını amaçlanıyorsa, gerekli kaynak, açık yedek akçelerden karşılanmalı, en azından gizli yedek akçelerin çözümlenmesinden önce bu kaynaklar kullanılmalıdır. Nitekim İsviçre’de 1991 değişikliklerinin hazırlık çalışmaları sırasında *von Greyerz* başkanlığındaki çalışma grubu tarafından böyle bir öneride bulunulmuş, ancak bu öneri yasalaşmamıştır. Bkz., **Böckli**, N. 1154.

⁸³ Bkz., **Böckli**, N. 1156.

⁸⁴ Bkz., **Bürgi**, OR., Art. 662-663, N. 61; **Forstmoser/Meier-Hayoz/Nobel** § 50, N. 74, 76; **Grossfeld**, s.192; **Käfer**, Jahresrechnung, s.28; **Kronstein/Claussen**, s.102; **Kupper**, s.50. Gizli yedek akçeleri -öz kaynakları eritme pahasına- çözerek düzenli kâr payı dağıtan ortaklığın paylarının değeri gerçek duruma aykırı biçimde arttığı takdirde, pay sahipleri ellerindeki payları kâr realizasyonu amacıyla elden çıkarma yoluna gidebilirler. Payları devralanlar ise ortaklığın gerçek malvarlığı durumunun kötü olduğunu bilmeyenler, sonradan ortaklığın borca batıklık vs.nedeniyle iflâsı halinde tasfiye payı alamayacaklardır. **Forstmoser/Meier-Hayoz/Nobel** § 50, N. 74.

⁸⁵ Bu konuda dünyaca ünlü “Kylsant skandalı” örneği için Bkz., **Bürgi**, OR., Art. 662-663, N. 61; **Tekinalp**, Bilanço, s.385-386.

Bir hususu daha vurgulamak gerekir ki, özellikle realizasyona dayanmaksızın⁸⁶ çözülen gizli yedek akçelerin kâr dağıtımını için kullanılması, sadece malvarlığı durumunu (*Vermögenslage*) değil, ortaklığın likidite durumunu da (*Finanzlage*)⁸⁷ olumsuz yönde etkiler^{88 89}. Çünkü, ortaklığın günlük işlerini çevirmek için kullanacağı nakit varlık, kâğıt üzerinde çözülen gizli yedeklerin karşılığı imiş gibi ortaklık bünyesinden çıkarılarak pay sahiplerine aktarılmaktadır.

Bizatihi gizli yedek akçe ayrılması alacaklılar bakımından bir sakınca doğurmadığı halde, bunların başarısızlığın perdelenmesi için, çözümlenerek kâr payı olarak dağıtılması ve böylece malvarlığının eritilmesi alacaklılara da zarar verir⁹⁰. Özellikle, alacaklılar kredi verirken görünüşte ortaklığın her yıl kâr payı dağıtmasından dolayı yanıltılarak, gerçekte böyle bir ortaklığın tehlike altında olduğunu, her yıl zarar ettiğini tam olarak teşhis edemeyebilirler⁹¹.

Yönetim kurulu, kendi yanlış karar ve uygulamaları, yolsuzlukları ya da dış etkenler sonucu zarar edilen, ya da düşük kârla kapanan bir yılın bilançosu ile kâr ve zarar hesabını hazırlarken gizli yedek akçeleri çözerek gerçekte var olmayan bir başarıyı varmış gibi gösterebileceği gibi, aynı yolla sorumluluğunu gerektirecek işlemlerin doğurduğu zararları örtbas etme (perdeleme, peçeleme, *Verschleierung*) olanağını da elde edebilir⁹². Bu da en başta ortaklığa zarar verir.

Gizli yedek akçe ayrılması ve çözülmesi anonim ortaklıklar üzerindeki dış denetimi, özellikle kamu denetimini de güçleştirir, etkilerini zayıflatır⁹³. Oysa halka açık anonim ortaklıklar başta olmak üzere dış denetimde kamu yararı vardır.

Sonuç olarak, her şeyden önce aşırı ölçüde gizli yedek akçe ayrılması, başta ortaklığın ve pay sahiplerinin olmak üzere bütün ilgililerin çıkarını

⁸⁶ Bkz., a.ş. Kısım IX, 1.

⁸⁷ Bu konularda Bkz., **Türk**, Sermaye kaybı, s.9, dipn. 1, s.36 vd.

⁸⁸ Bkz., **Böckli**, N. 1156.

⁸⁹ Bu da ödemedi aciz haline kadar giden olumsuz sonuçlara yol açabilir. Bu konularda Bkz., **Türk**, Sermaye kaybı, s.36 vd.

⁹⁰ Bkz., **Grossfeld**, s.192.

⁹¹ Bkz., **Arslanlı**, Gizli Yedek Akçeler, s.443; **Grossfeld**, s.192.

⁹² Bkz., **Arslanlı**, Gizli Yedek Akçeler, s.443; **Arslanlı**, AŞ., IV-V, s.70; **Bürgi**, OR. Art. 662-663, N. 60; **Forstmoser/Meier-Hayoz/Nobel**, § 49, N. 60, § 50, N. 77; **Grossfeld**, s.192; **İmregün**, s.297; **Kronstein/Claussen**, s.100; **Meier**, s.259.

⁹³ Bkz., **Grossfeld**, s.192.

zedeler⁹⁴. Bu nedenle aşırı ve keyfi şekilde gizli yedek akçe oluşturulmasını genellikle yasa koyucular hoş karşılamamışlardır. Gizli yedek akçelere ancak bilanço hazırlanmasında tedbirli ve özenli davranma ilkesi (Bilanzvorsicht)⁹⁵ çerçevesinde olanak tanınmaktadır ki, bu da alacaklıların zararına değil, tersine alacaklıların korunması ilkesinin bir gereğidir (Takdiri gizli yedek akçeler).

Gizli yedek akçeler, başarı durumunun yanı sıra gerçek malvarlığı durumunun da bilançoya yansımaları önlerlerse de⁹⁶, yıllık bilançonun asıl amacının işletmenin başarı durumunu ortaya koymak olduğu düşünülürse⁹⁷ bunu bir sakınca olarak görmek kanımızca doğru olmaz. Zaten, sadece gizli yedek akçelere izin veren Türk Ticaret Kanunu'nun 458. maddesi değil, en fazla maliyet değerini öngören hükümler de (TTK. m. 460 vd.) gerçek malvarlığı durumunun olduğu gibi bilançoya yansıtılmasına izin vermemektedirler⁹⁸. Yasakoyucu yıllık bilançonun işlevini dikkate alarak açıklık ve doğruluk ilkesine anonim ortaklığın yıllık bilançosu bakımından farklı bir anlam kazandırmıştır denebilir⁹⁹.

Fakat en fazla maliyet değerini öngören hükümler gerçek başarıyı tespit amacını güderlerken, gizli yedek akçelerin tam tersine bu bakımdan bir sakınca doğurabileceği kuşkusuzdur.

Bütün bu nedenlerle Türk öğretisinde bazı yazarlar gizli yedek akçe ayrılmasına açıkça izin veren Türk Ticaret Kanunu'nun 458. maddesinin bir an önce yürürlükten kaldırılması gerektiğini belirtmişlerdir¹⁰⁰.

⁹⁴ Bkz., **Ansay**, s.294; v. **Steiger (Çağa)**, s.299.

⁹⁵ Bu konuda geniş bilgi için Bkz., **Schindler**, s.92 vd.

⁹⁶ Bkz., Örn. **Ochsner**, s.11.

⁹⁷ Bkz., **Arslanlı**, AŞ., IV-V, s.7; **Aytaç**, İbra, s.88; **Birsel**, Kâr, s.23; **Bürge**, OR. Art. 725, N.6; **Karayalçın**, Muhasebe, s.42 vd., s.184; **Lanz**, s.109; **Ochsner**, s.44; v. **Steiger (Çağa)**, s.375; **Tekil**, Şirketler Hukuku, s.579; **Tekinalp**, Bilanço, s.83.

⁹⁸ Hukuki (gerçek) anlamda malvarlığının bilançoya yansıyan kısmına, bazı yazarlarca "Bilanço malvarlığı" (*Bilanzvermögen*) adı verilmektedir. Terim için Bkz., **Ochsner**, s.11; **Fischer**, s.37.

⁹⁹ **Arslanlı**'nın belirttiği gibi, yasakoyucu TTK.'nin 75. maddesindeki açıklık ve doğruluk ilkesinden anonim ortaklıklar bakımından iki noktada ayrılmakta sakınca görmemiştir. En fazla maliyet değerini öngören hükümler ve gizli yedek akçeye izin veren TTK. m. 458, Bkz., **Arslanlı**, AŞ., IV-V, s.77.

¹⁰⁰ Bkz., **İmregün**, s.297; ayrıca Bkz., **Domanıç**, s.1539; Karş., **Tekinalp**, Bilanço, s.386.

III. KARŞILAŞTIRMALI HUKUK YÖNÜNDE DEĞERLENDİRME

1. Avrupa Birliği Ülkelerinde Gizli Yedek Akçeler

AB ülkelerinde 78/660 sayılı Dördüncü Yönerge dolayısıyla gizli yedek akçe ayrılması kural olarak mümkün değildir. Yönerge hükümleri karşısında sermaye ortaklıklarında iradi (bilinçli) olarak gizli yedek akçe ayırma olanağı yoktur¹⁰¹. Şöyle ki:

Yönergenin 2. maddesinin 2. fıkrası yıl sonu hesaplarının açık ve kolay anlaşılır biçimde düzenlenmesini emrederken, aynı maddenin 3. fıkrası yıl sonu hesaplarının (bilanço, kâr zarar hesabı ve eki) malvarlığının gerçek (fiili) durumuna (*Vermögenslage*) uygun bir görünümde olmasını öngörmektedir. 3.fıkraya göre, ayrıca daha çok likidite ile ilgili olan finansal durum (*Finanzlage*) ve verimlilik durumu (*Ertragslage*) yıl sonu hesaplarından açıkça anlaşılabilir. Özellikle malvarlığı durumunun yıl sonu hesaplarından açıkça anlaşılması gerektiğinin öngörülmesi iradi olarak gizli yedek akçe ayrılabilmesine engel oluşturmaktadır.

Ayrıca ve en önemlisi, Yönergenin 35 ve 39. maddelerine göre de, amortismanla tâbi yatırım ve döner malvarlığı unsurları kural olarak en fazla maliyet değeri üzerinden bilançoya geçirilir. Bunun istisnası -miktarı keyfi biçimde belirlenemeyen- (zorunlu) amortismanlardır, bunlar malvarlığı konusunun ömrüne göre itfa gerçekleşene kadar belli bir oran dahilinde maliyet değerinden düşülür. Bu hükümler karşısında daha fazla amortisman ayrılarak, ya da başka bir yolla aktiflerin istendiği gibi maliyet değerinin altında bilançoya geçirilmesi ve böylece gizli yedek akçe oluşturulması mümkün değildir.

Burada AB ülkelerinden Almanya'da gizli yedek akçe (*stille Rücklage*) ayırma imkânının bulunup bulunmadığı, bu imkân varsa hangi kayıt ve şartlara bağlı olduğu üzerinde kısaca durulacaktır.

Almanya'da öteden beri gizli yedek akçe ayırma imkânına çekinceyle bakılmış, bunun yılsonu başarısını (kâr veya zararı) belirsizliğe sürükleyeceği ve yatırımcıların işletmenin gerçek durumu hakkında yanlış bir fikir edinmelerine yol açacağı öne sürülmüştür¹⁰².

¹⁰¹ Bkz., **Grossfeld**, s.192; **Wüest**, s.261.

¹⁰² Bu konuda Bkz., **Wüest**, s.251; **Kupper**, s.87 vd.; Fakat, aktiflerin maliyet değeri sınırının altında değerlemesini (*Unterbewertung*) yasaklamanın pratikte uygulanabilir nitelikte olmadığı, zira değerlendirme hükümlerinin değerlemeyi yapana belli ölçüde takdir alanı bıraktığı da Alman öğretisinde vurgulanmıştır. 1937 tarihli eski APOK'un gerekçesinden

Anonim ortaklıklara ilişkin mevcut düzenleme karşısında Alman hukukunda kural olarak, yönetim kurulunun kendi isteğiyle (bilinçli olarak) gizli yedek akçe¹⁰³ ayırması mümkün değildir. Gerçekten, Alman Ticaret Kanunu § 253/IV'te (sınırlı olarak) tanınan isteğe bağlı amortisman ayırma

de gizli yedek akçe ayrılmasının mümkün olduğu anlaşılmaktadır. Ancak gerekçeye göre bu konuda tam bir serbesti yoktur, örneğin mevcut olmayan bir borç bilançoya geçirilmek suretiyle gizli yedek akçe oluşturmak mümkün değildir. Bunun yanı sıra yönetim kurulunca keyfi bir biçimde gizli yedek akçe ayrılıp çözülmesi önlenmek istenmiş ve ancak -ortaklığın gelecekte yaşama ve varlığını sürdürürebilme yeteneğini sağlamak bakımından- tedbirli ve düzenli muhasebe ilkeleri zorunlu kıldığı takdirde gizli yedek akçe ayrılabilmesi ifade edilmiştir. Bu konularda Bkz., **Käfer**, Jahresrechnung, s.26; **Kronstein/Claussen**, s.101; **Roland**, s.75, dipn. 4; Alman İmparatorluk Mahkemesi de "belli sınırlar içinde" bilinçli olarak gizli yedek akçe ayrılmasına izin vermektedir, Bkz., **Kronstein/Claussen**, s.102, dipn. 199'da anılan kararlar. 1965 tarihli APOK'a ilişkin Adalet Bakanlığı Tasarısında gizli yedek akçe ayırabilmek için "ana sözleşmede buna yetki veren bir hüküm bulunması" biçiminde bir yasal koşul getirilmesi öngörüldüyse de böyle bir koşul yasaya konmamıştır. Bkz., **Tekinalp**, Alman Yeni Paylar Kanunu, s.489; Bazı yazarlara göre, 1965 tarihli APOK ilk yürürlüğe girdiği şekilde gizli yedek akçeler ayrılmasına açıkça izin vermiştir. Bu görüşün dayanağı § 149/I, c. 2 hükmüdür. Söz konusu hükme göre, "yılsonu hesapları değerlemeye ilişkin hükümler çerçevesinde mümkün olduğu ölçüde ortaklığın malvarlığı ve verimlilik durumunu emin bir biçimde yansıtmalıdır. İşte bazı yazarlar gizli yedek akçeler değerlemeye ilişkin hükümlerin tanıdığı serbestiden kaynaklandıklarından § 149/I, c. 2'nin bunlara izin verdiğini belirtmektedirler, Bkz., **Henn**, s.354, dipn. 58; **Käfer**, Jahresrechnung, s.27, 34, 35. Oysa bazı yazarlara göre bizatihi bu hüküm gizli yedek akçeleri yasaklamaktadır. Çünkü gizli yedek akçeler anılan hükümdeki istisnanın "istisnası" olarak kabul edilmelidir. Bkz., **Henn**, s.354, dipn. 58'de anılan yazarlar. Bu konudaki tartışma bir yana 1965 tarihli APOK'un getirdiği değerlemeye ilişkin yeni hükümlerle (§ 153-156 şu anda mülga) gizli yedek akçe ayırma yöntemlerini önemli ölçüde sınırladığı bir gerçektir. APOK özellikle aktiflerin düşük değerlemesi yoluyla iradi olarak gizli yedek akçe ayrılmasını önlemiştir. Çünkü artık değerlemedeki "en yüksek değer sınırı" (*Höchstwertgrenze*) büyük ölçüde terk edilmiş, çeşitli malvarlığı konularının nasıl değerlendirileceği daha kesin ölçülere bağlanmıştır. Ayrıca ortaklık yönetimi değerlendirme ve amortisman yöntemini seçme konusunda serbestiye sahip ise de, APOK., § 160/II, c. 2 (şu anda mülga) gereğince benimsediği değerlendirme ve amortisman yöntemini ve bu konulardaki değişiklikleri yıllık raporunda açıklamak zorundadır. Söz konusu hüküm keyfi biçimde, özellikle başarısızlığı perdelemek amacıyla gizli yedek akçe ayrılmasını ve çözülmesini güçleştirmekte, denetimi kolaylaştırmaktadır. Bu konularda ayrıca Bkz., **Kupper**, s.87 vd. Görüldüğü gibi, Alman hukukunda iradi gizli yedek akçelerin yasaklanması süreci AB hukukundan önce başlamıştır: Bu konudaki gelişme "kamuyu aydınlatma ilkesi"nin gösterdiği gelişme ile yakından ilgilidir, Bkz., **Käfer**, Jahresrechnung, s.26.

¹⁰³ Yönetim kurulu gizli yedek akçeleri, İradi gizli yedek akçeler (*Willkürreserven*), Bkz., aşa., Kısım IV, 1.

serbestisi¹⁰⁴ aynı yasanın 279/I paragrafı gereğince sermaye ortaklıkları (dolayısıyla anonim ortaklıklar) hakkında uygulanamaz¹⁰⁵. Bu nedenle anonim ortaklıklarda isteğe bağlı (fazla) amortisman ayrılması yoluyla ya da diğer bir yolla dilendiği gibi maliyet değerinin altına inilemez ve böylece gizli yedek akçe oluşturulamaz¹⁰⁶. O halde “maliyet değeri”nden zorunlu amortismanlar düşülmekle tespit edilen miktar, anonim ortaklıklar bakımından malvarlığı konularının değerlendirilmesinde hem üst sınırı, hem de alt sınırı oluşturmaktadır¹⁰⁷. Bu düzenleme AB’nin yukarıda anılan Dördüncü.Yönergesine paraleldir.

Alman Ticaret Kanunu § 264/II uyarınca da, yılsonu hesapları, ortaklığın malvarlıksal, finansal ve verimlilik durumunu gerçeğe uygun biçimde ortaya koymalıdır (c.1)¹⁰⁸.

Fakat, Almanya’da da değerlemede en fazla maliyet değerini esas alan hükümler dolayısıyla kendiliğinden gizli yedek akçe oluşması mümkündür¹⁰⁹. Ayrıca takdirli yedekler dediğimiz, değerlemede takdir ya da seçim olanağı¹¹⁰ tanıyan hükümler dolayısıyla da gizli yedek akçe oluşabileceği belirtilmektedir¹¹¹.

¹⁰⁴ Bu hükme dayanılarak § 253/III ve III’te öngörülen zorunlu amortismanlar dışında makul ticari telâkkilere göre uygun görülen başkaca amortismanlar da ayrılabilir, böylece “en fazla maliyet değeri” olarak belirlenen üst sınırın altına inilebilir. Zorunlu amortismanlar ayrılmakla gizli yedek akçe oluşmaz, ancak § 253/IV gereğince başkaca amortisman ayrılması gizli yedek akçe oluşmasına yol açar.

¹⁰⁵ Bkz., **Grossfeld**, s.191; **Wüest**, s.261-262.

¹⁰⁶ Bkz., **Grossfeld**, s.191 vd. Malvarlığı konuları, sadece isteğe bağlı amortisman ayrılması yoluyla değil başka yollarla da maliyet değerinin altındaki bir değerle bilançoya geçirilemez. Çünkü “en fazla maliyet değeri”nin altına ancak § 253/II ve III’te olduğu gibi yasanın açıkça izin verdiği hallerde inilebilir.

¹⁰⁷ Bkz., **Grossfeld**, s.192.

¹⁰⁸ Bkz., **Wüest**, s.28. “Mali (finansal) durum“ (*Finanzlage*) kavramı “malvarlığı durumu” (*Vermögenslage*) kavramından daha dar kapsamlı olup, genellikle işletmenin likidite durumunu ifade etmek için kullanılmaktadır, Bkz.. **Käfer**, Kommentar, s.403, ayrıca Bkz., **Türk**, Sermaye kaybı, s.9, dipn. 1 civarı.

¹⁰⁹ Bkz., **Henn**, s.355; **Kronstein/Claussen**, s.101.

¹¹⁰ Seçim hakkı bilançoya geçirip geçirmeme, ya da değerlemeye ilişkin olabilir, Bkz., **Wüest**, s.263.

¹¹¹ Bkz., **Henn**, s.355; **Wüest**, s.261, 263, 274; **Grossfeld**, s.192. Aynı durum AB’nin 78/660 sayılı Yönergesi bakımından da geçerlidir, Bkz., **Grossfeld**, s.192.

Aktiflerin düşük değerlendirildiği, kârın düşük gösterildiği bilançoya karşı butlan davası açılabilir (AktG. § 256), bu arada azınlığın istemi üzerine belirtilen durumlarda özel denetçi atanabilir¹¹².

2. İsviçre Hukukunda Gizli Yedek Akçeler

İsviçre, Almanya'nın aksine Türk Hukukunda olduğu gibi, gizli yedek akçe ayrılmasına yasayla açıkça izin vermektedir. İsviçre hukukunda 1991 revizyonundan önce yönetim kurulu gizli yedek akçe ayırmada geniş bir serbestiye sahip bulunmaktaydı (Bkz., Eski İBK. m. 663/II)¹¹³. Fakat gizli yedek akçelerin miktarı, münferit aktiflerin ne şekilde değerlemeye tâbi tutuldukları gibi hususlar ortaklığın işletme sırları içinde sayılmasına ve dolayısıyla pay sahiplerine bildirilme zorunluluğu bulunmamasına rağmen¹¹⁴, yönetim kurulunun mali durum hakkında açıkça yanlış fikir edinilmesini önlemek için yıllık raporunda hiç olmazsa gizli yedek akçe ayırdığını ve kullandığını pay sahiplerine bildirmekle yükümlü olduğu kabul edilmekteydi (Karş., eski İBK. m. 663/III)¹¹⁵.

1991 revizyonu sırasında eskiden olduğu gibi gizli yedek akçe ayrılmasına olanak tanınmışsa da (OR. Art. 669/II-IV) bu konuda bazı önemli sınırlamalara yer verilmiştir, (OR. Art. 663b, Ziff. 8)¹¹⁶. Yeni düzenlemeye göre, gizli yedek akçelerin çözüldüğünün (ve miktarının) bazı hallerde genel kurula bildirilmesi zorunludur. “Eğer, çözülen gizli yedek akçe miktarı, kârdan yeni tesis edilen gizli yedek akçe miktarından fazla olup da, bu yüzden ortaklığın başarı durumu gerçekte olduğundan önemli ölçüde daha iyi görünüyorsa yönetim kurulu yıllık raporunda durumu genel kurula bildirmekle yükümlüdür” (OR. Art. 663b, Ziff. 8)¹¹⁷. Böylece istenildiği

¹¹² Bu konularda Bkz., **Hoffman-Becking**, s.506-507.

¹¹³ Bu konuda Bkz., **Wüest**, s.252.

¹¹⁴ Bkz., **Bürgi**, OR., Art. 662-663, N. 60-61; **BGE.**, 109, II, 49. Ancak genel kurul gizli yedek akçelerin açıklanması yönünde karar aldığı takdirde yönetim kurulunun ortaklığın işletme sırlarını gerekçe gösteremeyeceği belirtilmekteydi. Bkz., aşa. Kısım X, 2, dipn. 272.

¹¹⁵ Bu konuda Bkz., **Bürgi**, OR., Art. 662-663, N. 61.

¹¹⁶ Yeni düzenlemenin ayrıntıları hakkında Bkz., **Böckli**, N. 1116 vd.; **Forstmoser/Meier-Hayoz/Nobel**, § 49, N. 58 vd., § 50, N. 68 vd., özellikle N. 79 vd. ve N. 91 vd.

¹¹⁷ Görüldüğü gibi, genel kurula bildirim yükümlülüğü gizli yedek akçelerin her çözümesinde mevcut değildir. Bildirim yükümlülüğü istisnai niteliktedir. Ayrıca “esaslı ölçüde” ifadesinden neyin anlaşılması gerektiği açık değildir. Durumu genel kurula bildirim yükümlülüğü sınırlandırılmak istenmiş, ayrıca bu konuda yönetim kuruluna bir takdir yetkisi

zaman gizli yedek akçe ayrılıp çözülmek suretiyle gerçek başarı durumunun perdelenmesine engel olunmaya çalışılmıştır. Bu ilke bilançonun devamlılığı ilkesine de uygun düşmektedir¹¹⁸. Bildirim yükümlülüğünün kapsamına iradi olarak ayrılan ve çözülen -ve çözülmürken realize edilmeyen-¹¹⁹ gizli yedek akçeler girmektedir¹²⁰. Yasanın öngördüğü yükümlülüğün sonucu olarak, yönetim kurulu gizli yedek akçelerin durumunu tespit amacıyla yıllık hesaplardan ayrı (gölge) bir hesap tutmak ve buna dayanarak bir iç bilanço hazırlamak zorunda kalacaktır.¹²¹ Zira çözülen gizli yedeklerin, aynı yılda yeni tesis edilen gizli yedek akçeleri ne ölçüde aştığı (net bakiye) ve aşan miktarın yıllık raporda ve bilanço ekinde pay sahiplerine bildirilmeyi gerektirecek ölçüde “önemli” olup olmadığı ancak bu sayede anlaşılabilir.¹²² Düzenlenen iç bilanço durumunun denetçilere bildirilmesi sırasında da kendilerine sunulacaktır¹²³.

Yukarıda belirtilen husus dışında yönetim kurulunun münferit pay sahiplerine gizli yedek akçeler hakkında bilgi verme yükümlülüğü bulunmamaktadır¹²⁴. Fakat, hukukumuzda olduğu gibi İsviçre Hukukunda da - (1991 revizyonu öncesi ve sonrasında) yönetim kurulunun gizli yedek akçelerin miktarı ve kullanım yerleri hakkında denetçilere bilgi verme yükümlülüğü vardır (OR. Art. 669/IV)¹²⁵.

tanınmıştır. Bu konularda Bkz., **Forstmoser/Meier-Hayoz/Nobel**, § 50, N. 94, 95; ayrıca Bkz., **Meier**, s.259.

¹¹⁸ Bkz., **Böckli**, N. 1135a.

¹¹⁹ *Böckli*'ye göre aktiflerin satılması suretiyle çözülen gizli yedekler, aynı zamanda realize edildikleri (ortaklık bilançosuna nakit olarak döndükleri) için bunların OR. Art. 663b, Ziff. 8 gereğince pay sahiplerine bildirilmesine gerek yoktur. Bkz., **Böckli**, N. 1149. Ayrıca Bkz., aşa. Kısım IX, !.

¹²⁰ Bkz., **Böckli**, N. 1137. Yönetim kurulunun genel kurula yapacağı bildirimde hangi hususlara yer vermesi gerektiği yasa hükmünden açıkça anlaşılabilir. Kesin olan, yıl içinde çözülen ve aynı yıl yeni tesis edilenleri aşan gizli yedek akçe miktarının (net bakiye) yıllık raporda belirtilmesi ve bilanço ekinde gösterilmesi gerektirir, Bkz., **Böckli**, N. 1154.

¹²¹ Bkz., **Böckli**, N. 1137, 1153a; **Forstmoser/Meier-Hayoz/Nobel**, § 50, N. 97.

¹²² Bkz., **Böckli**, N. 1153a; **Meier**, s.259.

¹²³ Bkz., **Böckli**, N. 1137, 1153a.

¹²⁴ Bkz., **Meier**, s.259.

¹²⁵ Yeni düzenlemede durumun denetçilere bildirilmesi yükümlülüğü, eski İBK. m. 663/III'e kıyasla daha kesin bir dille ifade edilmiş ve kapsamı genişletilmiştir. Çünkü, artık gizli yedeklerin ayrılması ve çözülmesi hususunda denetçilere “ayrıntılı” bilgi verilmesi gerekmektedir (OR. Art. 669/IV). Ayrıca, somut bir duruma da açıkça işaret edilmiştir.

Yeni düzenlemede gizli yedek akçe ayırma amaçları bakımından da bazı önemli yenilikler yapılmıştır. Eski düzenlemede olduğu gibi, yeni maddede de, “ortaklığın devamlı gelişmesi” ve “mümkün mertebe (yıldan yıla) eşit kâr dağıtımı”¹²⁶ amaçlarından söz edilmekle birlikte, buna ek olarak “pay sahiplerinin çıkarı” unsuruna da yer verilmiştir¹²⁷. Bunun anlamı gizli yedek akçe ayrılıp çözüldükten pay sahiplerinin sadece düzenli kâr payı dağıtımındaki çıkarlarının değil, diğer bütün çıkarlarının da gözetilmesi gerektiğidir.¹²⁸ Ayrıca, getirilen yenilik “istikrarlı kâr payı dağıtımı” bahanesiyle çoğunluk tarafından hakkın kötüye kullanılmasına karşı harekete geçen azınlık için yasal bir dayanak oluşturabilecektir¹²⁹.

Gizli yedek akçe ayırma amaçları bakımından asıl önemli yenilik, malvarlığı konularının yeniden tedariki (*Wiederbeschaffung*) amacıyla da gizli yedek akçe ayrılabilmesinin açıkça öngörülmesidir (İBK. m. 669/II)¹³⁰. Bu somut bir amaç hükmüdür.

Yeniden tedarik için zorunlu görülen miktarı aşan amortismanlar ve değer düzeltici kalemler hakkında da denetçilere bilgi verilmesi gerekmektedir. Yasada kastedilen, bilançoda -yatırım malvarlığı konuları bakımından- “aşırı amortisman”, -döner malvarlığı konuları bakımından ise- “aşırı değer düzeltici kalem” göstermek suretiyle oluşturulan gizli yedek akçelerdir. Bu konularda Bkz., **Böckli**, N. 1136; **Forstmoser/Meier-Hayoz/Nobel**, § 50, N. 92, dipn. 25 civarı.

¹²⁶ 1991 revizyon taslaklarında bu ifadenin çıkarılması öngörülmüştü (Bkz., **Wüest**, s.271) Ancak söz konusu ifade aynen kalmıştır. *Böckli* bu düzenlemeyi eleştirmekte, 1930’lu yılların hatta 19. yüzyılın ortaklık anlayışının bir ürünü olarak nitelendirmektedir, Bkz., **Böckli**, N. 1156, ayrıca Bkz., yuk. dipn. 83.

¹²⁷ Oysa tasarıda “bütün pay sahiplerinin yararına olarak” ifadesi getirilmişti. Bkz., **Wüest**, s.271. Buna rağmen, *Böckli* yasal düzenlemeyi tasarıdaki gibi yorumlamaktadır, Yazar ayrıca getirilen bu yeniliğin gizli yedek akçe ayırma amaçları bakımından yasada mevcut olan belirsizliği çok fazla değiştirmede kanısındadır, Bkz., **Böckli**, N. 1130.

¹²⁸ Bkz., **Homburger**, OR. 669.

¹²⁹ Blz., bu yönde **Böckli**, N. 1130, yazarın belirttiği gibi, çoğunluk tarafından seçilen yönetim kurulu, daha az kâr dağıtmak ve daha az vergi ödemek için gerçekten istikrarlı kâr dağıtımı için gerekli olmasa bile gizli yedek akçe ayırma yoluna gidebilir. Bu durumda azınlık, pay sahiplerinin ortak çıkarının daha fazla kâr payı dağıtılması yönünde olduğunu öne sürebilir.

¹³⁰ Yeniden tedarik amacıyla, 669/I maddesinde belirtilen (olağan) sınırları aşan ölçüde amortisman veya karşılık ayrılmasına olanak tanındığı için, 2. fıkradaki durumda -açıkça belirtilmese de- gizli yedek akçe ayrılması söz konusudur. Esasen bu amaç dışındaki gizli yedeklere “ilave gizli yedekler” (*Zusätzliche stille Reserven*) denilmiştir (OR. Art. 669/III)..

669. maddenin 2. fıkrasında yeniden tedarik amacını güden gizli yedeklerin öngörülmesi vesilesiyle aşağıda inceleyeceğimiz belli başlı gizli yedek akçe ayırma yöntemlerine yer verilmesi de önemli bir yeniliği oluşturmak-tadır¹³¹.

Bu arada İsviçre Borçlar Kanunu'nun "*kar zarar hesabının istisnalar dışında mümkün olduğu kadar ortaklığın başarı durumu hakkında güvenilir bir yargıya ulaşmaya elverişli olması gerektiğini*" öngören 662a maddesi (f.1), ayrılabilir gizli yedek akçe miktarının sınırını çizen bir hüküm olarak değerlendirilmektedir¹³².

3. Hukukumuzda Gizli Yedek Akçeler

a. Türk Ticaret Kanunu'na Göre

Hukukumuzda İsviçre'de olduğu gibi, gizli yedek akçelere yasayla açıkça izin verilmiştir Gerçekten Türk Ticaret Kanunu'nun 458. maddesine göre:

"Şirket işlerinin devamlı inkişafını veyahut mümkün merteye istikrarlı kâr payları dağıtımını temin bakımından münasip ve faydalı olduğu takdirde aktiflerin bilanço günündeki kıymetlerinden daha aşağı bir kıymetle bilançoya konması şeklinde veya başka suretle gizli yedek akçe ayrılması caizdir.

İdare meclisi gizli yedek akçe ve sarf yerleri hakkında murakıplara malumat vermekle mükelleftir."

Gizli yedek akçe ayrılması bilanço hukukunun Ticaret Kanunumuzca da benimsenmiş ana ilkelerinden biri olan doğruluk ve açıklık ilkesine (TTK. m. 75/II) aykırı görülse bile, yasa koyucunun -en azından bazı gizli yedek akçe ayırma yöntemleri bakımından- bilinçli olarak bu ilkeye sınırlama getirdiği ve

¹³¹ Bkz., aşa. Kısım VI.

¹³² Bkz., **Böckli**, N. 1135, yazarın belirttiği gibi, yasanın öngördüğü amaç ve sınırlar dışında iş yılı kârının şu veya bu şekilde düşük gösterilmesi OR. Art 662a/T'e aykırılık oluşturur. Çünkü, bu hüküm gizli yedek akçeler hakkındaki OR. Art. 669 maddesine kıyasla öncelikle uygulanmalıdır. Böylece 662a maddesi, ayrılabilir gizli yedek akçe miktarının üst sınırını çizmiş olmaktadır. Yazara göre, gizli yedek akçe ayrılması kâr-zarar hesabında esaslı bir değişikliğe yol açacaksa, yani kârın önemli bir kısmı gizli yedek akçeye ayrılmışsa OR. 669'un tanıdığı istisnai yetki aşılmış ve OR. 662a'ya aykırı hareket edilmiş olur. Özellikle gizli yedek akçe ayrılmak suretiyle iş yılı kârının **yarısının veya daha fazlasının** gizlenmesi mutlak surette OR. 662a'ya aykırı sayılmalı, denetçiler yasaya aykırılığı raporlarında belirtmelidirler. Yazarın neye dayanarak bu kesin ölçüye ulaştığı anlaşılmalıdır, bu konuda Bkz., ayrıca **Forstmoser/Meier-Hayoz/Nobel**, § 50, N.89.

gizli yedek akçelerden beklenen faydayı -mutlak anlamda- doğruluk ve açıklık ilkesine üstün tuttuğu anlaşılmaktadır¹³³. Sadece 458, madde değil, değerlendirilmede “en fazla maliyet değeri” tavanını öngören hükümler de (TTK. m. 460 vd.) gizli yedek akçe ayırma yolunu açmaktadırlar¹³⁴. Gerçekten en fazla maliyet değeri esasına göre değerlendirilen aktif kalemler, bu tavanı aşmamak kaydıyla daha düşük bir değerde bilançoya geçirilebilmektedir. Böylece aktiflerin düşük gösterilmesi yoluyla gizli yedek akçe ayırma olanağı bir kez daha teyit edilmiş olmaktadır.

Aynı nedenle yasa koyucunun genel kurulun kâr dağıtımındaki yetkisini yönetim kuruluna gizli yedek akçe ayırma yetkisi vermek suretiyle bilinçli olarak sınırlandırdığı kabul edilmelidir¹³⁵.

Yasanın gizli yedek akçe ayrılmasına amaç bakımından getirdiği sınırlama (“*şirket işlerinin devamlı inkişafını veyahut mümkün mertebe istikrarlı kâr payları dağıtımını temin*”) genel kurulun olağanüstü yedek akçe ayırma yetkisini öngören Türk Ticaret Kanunu’nun 469/II maddesi ile uyum halindedir¹³⁶.

b. Sermaye Piyasası Mevzuatına göre

Öncelikle belirtmek gerekir ki, Sermaye Piyasası Kanunu’nda gizli yedek akçe ayrılmasını yasaklayan açık bir hüküm bulunmamaktadır.

Sermaye Piyasası Kanunu’nun 15/II. maddesine göre: “...*Yasa hükmü ile ayrılması gereken yedek akçeler ile esas sözleşmede pay sahipleri için belirlenen birinci temettü ayrılmadıkça, başka yedek akçe ayrılmasına, ertesi yıla kar aktarılmasına ve yönetim kurulu üyeleri ile, memur, müstahdem ve*

¹³³ Bkz., **Ansay**, yazara göre, yasa, öngördüğü gerçeklik ilkesine gizli yedek akçeleri kabul etmek suretiyle bizzat kendisi gedik açmıştır, s.289. Karş., **Domanıç**, yazara göre TTK. m. 75 karşısında 458. maddenin “uygulanma kabiliyeti” şüphelidir. s.1539.

¹³⁴ Bkz., **Tekinalp**, Bilanço, s.382; ayrıca Bkz., **Arslanlı**, AŞ., IV-V, s.71.

¹³⁵ Karş., **Arslanlı**, AŞ., IV-V, s.71. **Karayalçın**, Muhasebe, s.125; yuk. Kısım II, 2, dipn. 72 civarı. İsviçre hukukunda da aynı husüs ifade edilmektedir, Bkz., Örn. **Schindler**, s.103.

¹³⁶ Genel kurul olağanüstü yedek akçeler ayırmak suretiyle kârın ne kadarının dağıtılacağına, ne kadarının ortaklık malvarlığında tutulacağına karar verir. Gizli yedek akçe de, olağanüstü yedek akçe gibi pay sahiplerine dağıtılacak kâr miktarını azaltmaktadır. Bu nedenle gizli yedek akçe ile olağanüstü yedek akçe ayırma amaçları da birbirinin aynıdır (Karş., TTK. m. 458, 469/II). Böylece yasakoyucu yönetim kurulu ve genel kurulun dağıtılacak kâr miktarını etkileyen işlemler yaparken aynı amacı göz önünde bulundurmalarını istemiştir. Aslında bu amaç hükümlerini bütün isteğe bağlı yedek akçeler için geçerli saymak gerekir, Bkz., bu yönde **Tekinalp (Poroy/Çamoğlu)**, N. 1527.

işçilere kardan pay dağıtılmasına karar verilemez.” Domaniç bu hükme dayanarak yasanın halka açık anonim ortaklıklarda en azından birinci temettü yönünden gizli yedek akçe ayrılmasını yasakladığının iddia edilebileceğini belirtmektedir¹³⁷. Bu hükme dayanıldığı takdirde halka açık anonim ortaklıklarda sadece birinci temettü bakımından değil, genel olarak gizli yedek akçe ayrılamayacağı sonucuna varmak gerekecektir. Çünkü, gizli yedek akçe zaten bilanço hazırlanırken ayrılmakta, birinci ve diğer temettüler bu bilançodaki kâra göre dağıtılmaktadır.

Konu Sermaye Piyasası Kurulu Tebliğlerinde daha açık şekilde düzenlenmiştir. Yukarıda belirttiğimiz gibi, Sermaye Piyasası Kanunu'nun 16. ve 22. maddelerine dayanılarak çıkarılan Ser. XI, No: 1 Tebliğinin 9. maddesinde ihtiyatlılık ilkesi gereğince mali durumun olduğundan daha iyi gösterilmesi önlenmeye çalışılmıştır. Bu çerçevede işletmelerin muhtemel giderleri, zararları ve borçları için karşılık ayıracakları öngörüldükten sonra ihtiyatlılık kavramının gizli yedekler veya gereğinden fazla karşılıklar ayrılmasına gerekçe oluşturamayacağı açıkça belirtilmiştir. Gereğinden fazla karşılık ayrılması zaten gizli yedek akçe ayırma yöntemlerinden biridir¹³⁸.

Tebliğe ek 3 No.lu Açıklamaların 2. Bölümündeki “Genel İlkeler”de de yedekler ve karşılıkların, işletmenin dağıtılabılır kârını azaltmak veya bir dönemin kârını diğer bir döneme aktarmak amacıyla kullanılamayacağı ifade edilmiştir. Böylece gizli yedek akçeler ve bunların kârın dağıtımını erteleme fonksiyonu¹³⁹ reddedilmiş olmaktadır.

Bu düzenleme kendiliğinden oluşan gizli yedek akçelerle ilgili bulunmadığı gibi, değerlemedeki takdir yetkisi, ya da muhtemel giderlerin yanlış (kötümser) tahmini sonucu fazla ayrılan karşılıklar dolayısıyla oluşan gizli yedek akçeleri de kapsamamaktadır. Tebliğin sadece bilinçli olarak ayrılan gizli yedek akçelere (iradi gizli yedekler) izin vermediği anlaşılmaktadır.

¹³⁷ Bkz., **Domaniç**, s.1528-1529. Yazara göre TTK. m. 458'in hisse senetleri halka arz edilen anonim ortaklıklarda uygulanabileceğinin kabulü emredici nitelikteki SerPK. m. 15'in dolanılması sonucunu doğurur. Bu değerlendirmeye katılıyoruz. Benzer görüş için Bkz., **Alver**, s.390-391; ayrıca Bkz., **Eriş**, AŞ., s.757.

¹³⁸ Bkz., aşa. Kısım VI, 3.

¹³⁹ Bkz., yuk., Kısım II, 1.

IV. GİZLİ YEDEK AKÇE TÜRLERİ

Gizli yedek akçeler bilinçli olarak ayrılmış olup olmamalarına göre genellikle iki gruba ayrılmaktadırlar¹⁴⁰. Bir de gizli yedek akçe ayırma niyeti bulunmamakla birlikte yönetim kurulunun kötümser değerlendirme yapması sonucu oluşan gizli yedek akçeler vardır ki, yazarların çoğu bunları üçüncü bir tür olarak kabul ederler (Takdiri yedek akçeler).

Aşağıda her bir türün gösterdiği özellikler ayrı ayrı incelenmiştir.

1. İradi Gizli Yedek Akçeler, Yönetim Kurulu Gizli Yedek Akçeleri (*Verwaltungsreserven*)

İradi gizli yedek akçeler, yasanın olanak verdiği ölçüde yönetim kurulunun iradesiyle -bilinçli olarak- ayrılan gizli yedek akçelerdir (*bewusst gebildete stille Rücklagen, Willkürreserven*)¹⁴¹. Bunlar bilançoyu düzenlemeye yetkili organ (yönetim kurulu, TTK. m. 325) tarafından oluşturuldukları için İsviçre Hukukunda “yönetim kurulu gizli yedek akçeleri” (*Verwaltungsreserven*) olarak da anılırlar¹⁴². Teknik anlamdaki gizli yedek akçeler bunlardır¹⁴³. 458. madde esas itibarıyla bu tür yedek akçeleri düzenlemektedir¹⁴⁴. Söz konusu gizli yedek akçelerin tümü “isteğe bağlı (ihtiyari) yedek akçe” niteliğindedirler¹⁴⁵.

Bu tür gizli yedek akçeler aşağıda inceleyeceğimiz takdiri gizli yedeklerden farklı olarak değerlendirme yapanın takdirinden kaynaklanmazlar. Burada öğretilde belirtildiği üzere bir bakıma kârın tespiti değil, kullanılması aşamasında bilinçli olarak yedek akçe ayrılması söz konusudur¹⁴⁶. Şu anlamda

¹⁴⁰ Bkz., Karayalçın, Muhasebe, s.124; Kupper, s.5; Schultz, s.94; Tekil, Şirketler Hukuku, s.635.

¹⁴¹ Bkz., Böckli, N. 1117; Karayalçın, Muhasebe, s.124; Kupper, s.5; Tekinalp (Poroy/Çamoğlu), N. 1508; Schultz, s.94; Tekil, Şirketler Hukuku, s.635; Wüest, s.254. Böckli, bu tür yedek akçelere (gerçek) başarı durumunu etkileyen (“saptıran” anlamında) gizli yedek akçeler (*erfolgswirksam gebildete stille Reserven*) demektedir, Böckli, N. 1117, Bkz., ayrıca “kasti gizli yedek akçeler” (*stille Absichtsreserven*) terimi için Forstmoser/ Meier-Hayoz/Nobel, § 50, N. 72.

¹⁴² Bkz., Forstmoser/Meier-Hayoz/Nobel, § 50, N. 72; Wüest, s.254.

¹⁴³ Bkz., Wüest, s.255.

¹⁴⁴ Bkz., Karayalçın, Muhasebe, s.124; Kupper, s.5; Tekinalp (Poroy/Çamoğlu), N. 1508; Schultz, s.94; Tekil, Şirketler Hukuku, s.635.

¹⁴⁵ Bkz., Ansay, s.294.

¹⁴⁶ Bkz., Kronstein/Claussen, s.102; Wüest, s.259. Karş., Weilenmann, s.146. Genel kurulca ayrılan olağanüstü açık yedek akçelerde de durum aynı olmasına rağmen yasada

ki, aslında bilançoğu hazırlayan yönetim kurulu gerçek kârı daha yüksek tespit etmiş, ancak çeşitli yollarla ve dışarıya duyurmaksızın -bilinçli olarak- kârı düşük göstermiştir. Sonuç itibarıyla burada yapılan işlem kârın kullanılmasıyla ilgilidir ve bu bakımdan iş yılı kârından ayrılan açık yedek akçelerden bir farkları yoktur. Her ikisi de kârın bir kısmının dağıtılmayıp ortaklık bünyesinde tutulmasını ifade etmektedir. Açık yedek akçelerden farkı, bunları ayıran organ bakımından karşımıza çıkar; bunları ayıran organ genel kurul değil, bilançoğu hazırlamakla yükümlü olan yönetim kuruludur.

Yönetim kurulu gizli yedek akçeleri çeşitli yollarla oluşturulabilir. Aktif kalemler bilinçli olarak yasanın öngördüğü en yüksek değerden daha düşük bir değerle, ya da pasif kalemler olduğundan yüksek gösterilirse, örneğin bir borç efektif veya tahmini değerinden daha yüksek tutarda bilançoğa geçirilir, ya da amortismanlar ve karşılıklar yüksek tutulursa, keza karşılıklar serbest kaldığı halde karşılık hesabında tutulmaya devam edilirse gizli yedek akçe ayrılmış olur¹⁴⁷.

Gizli yedek akçe ayrıldığı takdirde, o yılın kârı (iş yılı kârı) ve buna bağlı olarak toplam bilanço kârı ayrılan gizli yedek akçe ölçüsünde azalmış olur¹⁴⁸. Kârın gösterilmeyen kısmı da doğal olarak pay sahiplerine dağıtılmamış, ortaklık bünyesinde (öz kaynaklar içinde) kalmış olacaktır¹⁴⁹.

Yönetim kuruluna gizli yedek akçe ayırma yetkisi verilmekle genel kurulun gerçekleşen kâr ve özellikle kâr dağıtımını hakkında karar verme yetkisi (TTK. m. 369/II; OR. Art. 698/II, N. 4) bir bakıma sınırlamaya uğramaktadır¹⁵⁰.

Bir ortaklıktaki toplam iradi gizli yedek akçe miktarını bilebilmek için özellikle aktiflerin değerlemedeki üst sınırlarının bilinmesi gerekir¹⁵¹. Bu

(TTK. m. 469/II) genel kurulun “kârın tespiti sırasında” olağanüstü yedek akçe ayırabileceğinden söz edilmesi kanımızca doğru değildir. Burada “yönetim kurulunca tespit edilen kârın kullanılması (değerlendirilmesi)” söz konusudur.

¹⁴⁷ Bkz., **Ansay**, s.290, 292; **Böckli**, N. 1123,1124,1127; **Bürgi**, OR., 662-663, N. 51; **Forstmoser/Meier-Hayoz/Nobel**, § 49, N. 58, § 50, N. 90; **Grossfeld**, s.114; **Karayalçın**, Muhasebe, s.124; **Kronstein/Claussen**, s.100; **Kupper**, s.5; **Meier**, s.258; **Pulaşlı**, s.482; **Schindler**, s.98; **Schultz**, s.94; **Tekinalp (Poroy/Çamoğlu)**, N. 1508; **Tekil**, Şirketler Hukuku, s.635; **Wüest**, s.255.

¹⁴⁸ Bkz., Örn. **Böckli**, N. 1117; **Forstmoser/Meier-Hayoz/Nobel**, § 49, N. 58, § 50, N. 68; **Schindler**, s.98.

¹⁴⁹ İsviçre hukukunda Bkz., OR. 675/II; **Forstmoser/Meier-Hayoz/Nobel**, § 49, N. 58.

¹⁵⁰ Bkz., **Forstmoser/Meier-Hayoz/Nobel**, § 49, N. 60.

¹⁵¹ Bkz., **Schultz**, s.95.

yolla en azından aktiflerin düşük değerlendirilmesi yoluyla oluşturulan gizli yedek akçelerin miktarı bulunabilir.

Yukarıda belirttiğimiz gibi¹⁵², Sermaye Piyasası Kanunu'na tâbi anonim ortaklıklar bakımından bu şekilde gizli yedek akçe ayrılması mümkün değildir.

2. Zorunlu (kendiliğinden oluşan) Gizli Yedek Akçeler (Zwangreserven)

Sadece yönetim kurulunun serbest iradesiyle değil, değerlemeye ilişkin emredici yasa hükümlerinin bir sonucu olarak da gizli yedek akçeler oluşabilir. Örneğin taşınmazlar ve diğer yatırım malvarlığı değerleri için TTK. m. 460-461'de bu şekilde emredici hükümler öngörülmüştür. Bunlar zorunlu olarak ayrılması gereken amortismanlar düşüldükten sonra bilançoya en fazla "maliyet" (tedarik veya imal) değeri üzerinden geçirilebilirler. Bilanço gününde söz konusu malvarlığı öğelerinin işletme ekonomisi bakımından haiz oldukları değer daha yüksek ise, bu fazlalık değerlendirme sınırı getiren emredici hükümler dolayısıyla bilançoya yansıtılmadığından zorunlu olarak kendiliğinden) gizli yedek akçe oluşmuş olur (Zwangreserven, *zwangsläufige Bildung der stillen Reserven*)^{153 154}. Ortaklığa ait bir taşınmaz yıllarca önce satın alınmış ve amortismanına tâbi tutulduğu için bilançoda görünen değeri sembolik bir hal almışsa, hele ülkemizdeki gibi ekonomide yüksek enflasyon şartları geçerli ise bu şekilde -fiyat artışları sonucu- oluşan gizli yedek akçeler yatırım malvarlığının bilançoda görünen değerinin onlarca katına çıkabilir¹⁵⁵.

¹⁵² Bkz., yuk. Kısım III, 3, b.

¹⁵³ Bkz., **Birsel**, Kâr, s.47-48; **Böckli**, N. 1117; **Forstmoser/Meier-Hayoz/Nobel**, § 49, N.59, § 50, N. 70, 73; **Grossfeld**, s.114; **Henn**, s.354; **Karayalçın**, Muhasebe, s.124; **Kronstein/Claussen**, s.101; **Kupper**, s.5; **Pulaşlı**, s.483; **Schindler**, s.97; **Schultz**, s.94,96; **Tekil**, Şirketler Hukuku, s.635; **Tekinalp**, Bilanço, s.383; **Tekinalp**, Yeni Alman Paylar Kanunu, s.488; **Tekinalp (Poroy/Çamoğlu)**, N. 1508; **Wüest**, s.254.

Emredici değerlendirme hükümlerine değil de, sadece TTK. m. 75/II'deki (İBK., m. 960/II) genel değerlendirme hükmüne tâbi olan işletmelerde (örneğin kişi ortaklıklarında) bu anlamda gizli yedek akçe oluşması mümkün değildir, Bkz., **Schultz**, s.96.

¹⁵⁴ Bunlara "yasaya bağlı gizli yedek akçeler" (*gesetzlich bedingte Stille Reserven*) de denilmektedir, Bkz., **Bürgi**, OR. Art. 662-663, N. 56. *Tekinalp* de 1966 tarihli makalesinde bunlara "kanuni durgun (gizli) yedek akçeler" demektedir, **Tekinalp**, Yeni Alman Paylar Kanunu, s.488.

¹⁵⁵ Bkz., **Bürgi**, OR. Art. 662-663, N. 56; **Schultz**, s.97.

Aslında iradi olarak ayrılan gizli yedeklerle ilgili olan 458. maddenin lâfzı karşısında bunları da söz konusu maddedeki gizli yedek akçe kavramına dahil etmek mümkündür. Çünkü 458. madde bilanço günündeki değeri (TTK., m. 75/II) (gerçek işletme değerini) esas almıştır¹⁵⁶. “Öz kaynakların bilançoda görünen kısmı (muhasabe değeri) ile işletme ekonomisi bakımından haiz oldukları (gerçek değer) arasındaki olumlu fark” şeklinde yapılan gizli yedek akçe tanımı kendiliğinden oluşan gizli yedek akçeleri de kapsar¹⁵⁷.

Kendiliğinden oluşan gizli yedek akçeler bizzat yasanın değerlemeye ilişkin emredici hükümlerinin bir sonucu olduklarından, bunların kabul edilip edilmemesi, caiz olup olmadıkları tartışma konusu yapılamayacağı gibi¹⁵⁸, bu tür yedek akçeleri 75. maddedeki doğruluk ve açıklık ilkesine aykırı görmek de mümkün değildir¹⁵⁹. Zaten bu tür gizli yedek akçelerin oluşumu, başarı durumunun değil, gerçek malvarlığı durumunun yıllık bilançoya yansımalarını engeller. Başka bir deyişle anılan gizli yedek akçeler bilançoda görülecek başarı durumunda bir değişikliğe yol açmazlar¹⁶⁰, tam tersine bunların yıllık bilançoya yansıtılması gerçek başarının perdelenmesine yol açar. Yıllık bilançonun asıl amacı ise, malvarlığının gerçek değeriyle tam olarak belirlenmesi değil, iş yılı sonucunun, yani iş yılı içinde elde edilen safi kârın veya uğranılan zararın diğer değer artışlarından veya eksilmelerinden bağımsız bir biçimde gösterilmesidir¹⁶¹. Doğruluk ve açıklık ilkelerinin gereği budur. Belirtilen nedenlerle, yasakoyucu kendiliğinden oluşan gizli yedek akçeleri doğruluk ve açıklık ilkesine aykırı görmemiştir.

Bu tür gizli yedek akçelerin çözümleri, teknik anlamda gizli yedek akçelerden farklılık gösterir. Bunlar ancak yeniden değerlendirme yoluyla veya gizli yedek akçe oluşturan aktiflerin satılması sonucu karşı edim dolayısıyla bilançoda yer alabilirler (çözülebilirler) (Bkz., VUK., m. 298)¹⁶². Buna bağlı olarak kendiliğinden oluşan gizli yedek akçelerin çözülmesinde de gerçek

¹⁵⁶ İsviçre hukukunda aynı yönde **Schultz**, s.94; ayrıca Bkz., İBK., m. 663/I.

¹⁵⁷ Karş. **Tekinalp (Poroy/Çamoğlu)**, N. 1508.

¹⁵⁸ Bkz., **Tekinalp**, Yeni Alman Paylar Kanunu, s.488.

¹⁵⁹ Bkz., **Tekinalp**, Bilanço, s.383.

¹⁶⁰ Bkz., **Tekinalp**, Bilanço, s.383.

¹⁶¹ Bkz., **Bürgi**, OR. Art., 705, N. 6; **Karayalçın**, Muhasebe, s.41; **Lanz**, s.44; **Käfer**, Kommentar, s.657 vd.; **Ochsner**, s.44; **Tekinalp**, Bilanço, s.67- 68, 83; **v. Steiger (Çağa)**, s.250- 251; **Türk**, Sermaye Kaybı, s.115 vd.; Bu tür bilançoya “Sonuç Açıklama Bilançosu” (*Erfolgermittlungsbilanz*) adı verilir, Bu konularda Bkz., **Türk**, Sermaye Kaybı, s.115 vd.

¹⁶² Bkz., **Bürgi**, OR. Art. 662-663, N. 56; **Böckli**, N. 1680a; **Schultz**, s.98.

başarı durumunun perdelenmesi söz konusu olmaz. Çünkü çözülme sonucu bilançoya aktarılan fon doğrudan kâr-zarar hesabına yansımayaacak, iş yılı başarısından kolaylıkla ayırdedilebilecektir.

3. Yönetim Kurulunun Takdiriyle Oluşan (Takdiri) Gizli Yedek Akçeler (*Ermessensreserven*)

Bilanço kalemlerinin değerlemesinde bilanço hazırlayanların (anonim ortaklıkta yönetim kurulunun) belli ölçüde takdiri mevcuttur¹⁶³. Bu insanın doğası gereği böyledir¹⁶⁴. İşte yönetim kurulu bu takdirini kullanırken kötümser davranmış ve örneğin aktifleri düşük değerlendirmiş, ya da pasifte gerekenden fazla karşılık ayırmışsa takdiri gizli yedek akçe oluşmuş olur¹⁶⁵. Bunlara “tahmin yedekleri” (*Schätzungsreserven*) de denmektedir. Burada iradi gizli yedeklerdeki durumdan farklı olarak yönetim kurulunun amacı aslında kârın kullanılması çerçevesinde gizli yedek akçe ayırmak değildir, kârın tespiti sırasında tesadüfi olarak gizli yedek akçe oluşmaktadır¹⁶⁶. Fakat gene de uygulamada bunları bilinçli olarak ayrılan (iradi) gizli yedek akçelerden ayırmak kolay olmayacaktır¹⁶⁷.

Ticaret Kanunu sistemimizde her iki tür gizli yedek akçenin de ayrılması mümkün olduğundan söz konusu ayırımın pratik bir değeri olmadığı söylenebilir. Fakat, Sermaye Piyasası Kanunu’na tâbi anonim ortaklıklar bakımından ayırımın önem taşıdığını belirtmek gerekir. Sermaye Piyasası Kurulu’nun yukarıda anılan Seri XI, No: 1 Tebliği’nin 9. maddesinde öngörülen “ihtiyatlılık ilkesi” takdiri gizli yedek akçelerin temelini oluşturabilir. Gerçekten takdiri gizli yedek akçeler bazen değerlemedeki hatalardan kaynaklanırlarsa da¹⁶⁸, bunları tedbirli ve özenli muhasebe (*Bilanzvorsicht*)

¹⁶³ Bkz., **Schindler**, s.91. İstisnaen bazı kalemlerin bilançoya geçirilmesinde herhangi bir tereddüt yaşanmaz. Kasa mevcudu, banka hesabı ve bazı borçlarda olduğu gibi.

¹⁶⁴ Gerçekten değerlendirme yapanın o anki psikolojik, hatta sağlık durumu dahi değerlemeyi etkiler. Bu bakımdan mutlak anlamda doğru bir bilançodan söz etmek olanaksızdır, Bkz., **Schindler**, s.91.

¹⁶⁵ Bkz., **Bürgi**, OR., Art. 662-663, N. 52; **Forstmoser/Meier-Hayoz/Nobel**, § 50, N. 71; **Schindler**, s.97; **Tekil**, AŞ., s.491; **Tekinalp**, Bilanço, s.383; **Tekinalp**, Yeni Alman Paylar Kanunu, s.489; **Wüest**, s.255.

¹⁶⁶ Karş. iradi gizli yedek akçeler, yuk., Kısım IV, 1.

¹⁶⁷ Bkz., **Kronstein/Claussen**, s.104; **Reichwein**, s.77; **Schindler**, s.92; **Schultz**, s.95.

¹⁶⁸ Bkz. **Tekil**, Şirketler Hukuku, s.635; **Wüest**, s.255, 274.

ilkesinin¹⁶⁹ bir sonucu olarak görmek de mümkündür¹⁷⁰. Oysa Tebliğin aynı hükmüne göre ihtiyatlılık ilkesi bahane edilmek suretiyle bilinçli olarak gizli yedek akçe ayrılamaz¹⁷¹.

Bu açıklamalarımız karşısında takdiri gizli yedek akçeleri tedbirli ve düzenli muhasebe ilkesine uymanın bir sonucu oldukları sürece doğruluk ve açıklık ilkesine aykırı görmek mümkün değildir¹⁷². Yönetim kurulu değerlemede keyfi davranmışsa esasen bilinçli olarak gizli yedek akçe ayrıldığını (*Willkürreserven*) kabul etmek daha doğru olur. O halde denilebilir ki, yönetim kurulunca değerlemedeki takdir yetkisini aşan ölçüde ayrılan yedek akçe artık takdiri gizli yedek değil, iradi gizli yedek akçedir¹⁷³.

Takdiri gizli yedek akçeler, her zaman oluşabilirler. Örnek verecek olursak: Tedbirli ve düzenli muhasebe ilkesi gereği, ya da yanlışlıkla bir rizikonun (örneğin patent hakkının ihlalinden doğan rizikonun) olduğundan daha yüksek takdir edilmesi ve bu nedenle fazla karşılık ayrılması takdiri gizli yedek akçe oluşmasına yol açar¹⁷⁴.

Bundan sonraki kısımlarda ilke olarak yönetim kurulunca iradi olarak ayrılan (teknik anlamda) gizli yedek akçeler üzerinde durulacaktır.

V. TİCARİ BİLANÇO VE VERGİ BİLANÇOSU AÇISINDAN GİZLİ YEDEK AKÇELER

Konuya salt Vergi Hukuku açısından bakıldığında gizli yedek akçe ayırma yöntemlerinin son derece sınırlı olduğu sonucuna varılabilir. Nitekim, özellikle vergi mevzuatı ile sınırlı kalarak konuya eğilen işletme ekonomisi öğretisi bu nedenle gizli yedek akçe ayırma yöntemlerini hayli sınırlı görmüşlerdir¹⁷⁵. Özellikle aktiflerin düşük değerlemesi yoluyla vergi bilançosunda

¹⁶⁹ Bu konuda Bkz., **Schindler**, s.92. Değerleme yapan kişi, öncelikle kârın realize edilememesine karşın dağıtılmasının önüne geçmek için ekonomik gelişmelerdeki belirsizliği dik-kate almalı, bu şartlar altında iyimser tahminden kaçınmalıdır, Bkz., **Schindler**, s.92, 97.

¹⁷⁰ Bkz., **Forstmoser/Meier-Hayoz/Nobel**, § 50, N. 71; **Schindler**, s.92; **Wüest**, s.274; Bkz. ve Karş., **Bürgi**, OR. Art. 662-663, N. 52.

¹⁷¹ Bkz., yuk. Kısım III, 3, b.

¹⁷² Bkz., **Forstmoser/Meier-Hayoz/Nobel**, § 50, N. 73; **Schindler**, s.92; **Tekinalp**, *Bilanço*, s.383; **Tekinalp**, *Yeni Alman Paylar Kanunu*, s.489.

¹⁷³ Bkz., **Schindler**, s.98.

¹⁷⁴ Bkz., **Wüest**, s.263.

¹⁷⁵ Bkz., Örn. **Alver**, s.390;

gizli yedek akçe ayrılmasının imkânsız olduğu vurgulanmaktadır¹⁷⁶. Zira Vergi Usul Kanunu'nun 261 vd. hükümlerinde düşük değerlemeye fırsat vermeyecek nitelikte kesin değerlendirme ölçüleri kabul edilmiştir¹⁷⁷.

Öncelikle belirtelim ki, vergi mevzuatına aykırı olabilecek gizli yedekler (kârdan ayrılan) kâr yedekleridir. Çünkü vergi mevzuatı işletmenin kârı ve buna dayanan matrahla ilgilenir. Buna karşılık sermaye yedeği durumundaki gizli yedek akçeler vergi mevzuatı ihlal edilmeksizin oluşturulabilir.

Ayrıca şu unutulmamalıdır ki, bir tacirin ticari bilançosu ile vergi bilançosu her zaman birbirine uygun olmak durumunda değildir. Çünkü bu iki tür bilanço, değerlendirme ilkeleri, amortismanlar, masraflar ve gizli yedek akçeler gibi yönlerden birbirinden farklıdır¹⁷⁸. Örneğin, Türk Ticaret Kanunu'na göre, amortismanlar "halin icabına göre münasip olan tenzilât", ya da pasif tarafta "itfa ve yenileme akçesi" oluşturulmak suretiyle oluşturulur (TTK. m. 460/I ve III). Vergi Usul Kanunu ise bu konuda daha kesin ölçüler öngörmüştür (Bkz., VUK., m. 313 vd. özellikle m. 318-319). Ancak bir anonim ortaklık vergi bilançosunun yanı sıra bir ticari bilanço hazırlayarak vergi mevzuatına göre mümkün olandan fazla amortisman ayırabilir¹⁷⁹. Vergi bilançosunun başlıca amacı ortaklığın vergi yükümlülüğünün kapsamını, dolayısıyla vergi matrahını işletmenin iş yılı başarısını esas alarak açık ve güvenilir biçimde tespit etmektir¹⁸⁰. Oysa ticari bilanço ortaklığın kural olarak gerçek mali durumunu yansıtan ve genel kurula sunulacak pay sahiplerinin kâr dağıtımını hakkında karar vermelerine temel oluşturan (external) bilançodur¹⁸¹. Gizli yedek akçenin de temelde dış (external) bilanço ile ilgili bir kavram

¹⁷⁶ Bkz., **Alver**, s.390;

¹⁷⁷ Bkz., **Eriş**, AŞ., s.756. VUK. m. 261'e göre değerlendirme, iktisadi kıymetin nevi ve mahiyetine göre, şu ölçülerden biri ile yapılır. 1. Maliyet bedeli, 2. Borsa rayıcı, 3. Tasarruf değeri, 4. Mukayyet değer, 5. İtibari değer, 6. Vergi değeri, 7. Rayiç bedel; 8. Emsal bedeli ve ücreti. İzleyen maddelerde bu değerlendirme ölçüleri kesin bir biçimde belirlenmiştir.

¹⁷⁸ Bkz., **Karayalçın**, Muhasebe, s.43, 125; **Kronstein/Claussen**, s.107; **Kupper**, s.8; **Schindler**, s.110; **Trumpler**, s.351, s.368 vd.; yazarın belirttiği gibi, vergi bilançosunda bilançonun devamlılığı ilkesi (*Bilanzkontinuität*) daha fazla önem taşır, yani değerlendirme yöntemlerinde, amortisman ayırmada vs.her yıl aynı ilkelerin uygulanması esastır, s.356; ayrıca Bkz., **Birsel**, Kâr, s.49 ve orada dipn. 72.

¹⁷⁹ Bkz., **İmregün**, s.291-292.

¹⁸⁰ Bu amaca ulaşmak için vergi mevzuatı daha ayrıntılı ve çoğu emredici nitelikte hükümler getirebilmektedir, Bkz., Örn. **Trumpler**, s.353 vd.

¹⁸¹ Vergi bilançosu ise pay sahiplerinin bilgilendirilmesi amacını gütmeyen (internal) bilançodur, bu konularda Bkz., **Schindler**, s.110.

olduğu belirtilmektedir¹⁸². Ticari bilançoda fazla amortisman ayrılabilceği, ya da sair giderler daha kolay gösterilebileceği için bu bilançodaki kâr vergi bilançosuna göre daha az görünecektir¹⁸³. Bu açıklamalarımız karşısında gizli yedek akçelerin aslında ticari bilançoyla ilgili olduğunu, yani gizli yedek akçe kavramının ticari bilançoda görünmeyen öz kaynakları ifade ettiğini söylemek mümkündür¹⁸⁴.

Kaldı ki, vergi mevzuatının kâr üzerinden gizli yedek akçe ayrılmasını tamamen yasakladığını söylemek de kanımızca mümkün değildir¹⁸⁵. Nitekim Vergi Usul Kanunu'nun 315. maddesine göre, mükellefler amortisman tabi iktisadi kıymetlerinin değerini, % 20 nispetinden fazla olmamak üzere "serbestçe" tespit ettikleri nispetler üzerinden yok ederler. Bu hükmün fazla amortisman ayırmak suretiyle gizli yedek akçe oluşturulmasına -sınırlı da olsa- olanak verdiği ortadadır (Karş. VUK., m. 318-319).

Bu arada vergi mevzuatı değerlemedeki takdire dayanan takdiri gizli yedeklerin oluşmasına da engel olamaz¹⁸⁶. Vergi Usul Kanunu'nun 261 vd.daki değerlendirme ölçüleri ne kadar kesin olurlarsa olsunlar değerlemeyi yapana az da olsa takdir olanağı tanımaktadırlar. Nitekim Vergi Usul Kanunu'nun 258. maddesinde değerlendirme "vergi matrahlarının hesaplanmasıyla ilgili iktisadi kıymetlerin takdir ve tespiti" olarak tanımlanmıştır.

Aynı şekilde değerlemeye ilişkin emredici hükümler dolayısıyla ortaya çıkan (kendiliğinden oluşan, zorunlu) gizli yedek akçeler de vergi bilançosu dolayısıyla ortaya çıkabilirler. Bunları çözümlen yollarından biri olan yeniden değerlendirme esasen Vergi Usul Kanunu'nda öngörülmüştür (Bkz., VUK., m. 298)¹⁸⁷.

VI. GİZLİ YEDEK AKÇE AYIRMA YÖNTEMLERİ

458. maddeden açıkça anlaşılabilceği üzere yasa koyucu gizli yedek akçe ayırma yöntemlerini sınırlı biçimde saymamıştır¹⁸⁸. Maddedeki "ve sair

¹⁸² Bkz., **Schindler**, s.98.

¹⁸³ Bkz., **İmregün**, s.292.

¹⁸⁴ Bkz., **Kupper**, s.8, **Karayalçın**, Muhasebe, s.125.

¹⁸⁵ Benzer görüş için Bkz., **Kızılot/Eyüpgiller**, s.923; **Eriş**, AŞ., s.756; Karş., **Karayalçın**, yazar, vergi mevzuatı açısından gizli yedek akçe ayrılmasının caiz olmadığını belirtmektedir. Bkz., **Karayalçın**, Muhasebe, s.125.

¹⁸⁶ Bkz., bir önceki dipnotta anılan kaynaklar.

¹⁸⁷ Bkz., yuk. Kısım IV, 2.

¹⁸⁸ Bkz., **Çevik**, s.1045; **Eriş**, AŞ., s.756; **Tekinalp**, Bilanço, s.378.

suretle” ifadesi bunu doğrulamaktadır. Gizli yedek akçe ayırma yöntemlerinden sadece birine açıkça yer verilmiştir: “aktiflerin bilanço günündeki kıymetlerinden daha aşağı bir kıymetle bilançoya konması”.

458. madde gizli yedek akçe ayırma yöntemleri bakımından geniş bir serbesti tanımış gibi görünmekle birlikte, bu konuda tam bir keyfiliğin geçerli olduğu sonucuna varılamaz. Yukarıda belirttiğimiz gibi esasen çağdaş yasalar, gizli yedek akçe ayırma olanağını önemli ölçüde kısıtlamakta, hangi yollarla gizli yedek akçe ayrılacağını açıkça öngörmektedirler.

Hukukumuz bakımından da 458. maddenin mümkün olduğu kadar dar yorumlanması gerekir. Her şeyden önce “genel kabul görmüş, dürüst ve düzenli muhasebe uygulamasının ve ilkelerinin izin verdiği ölçüde” gizli yedek akçe ayrılabilir¹⁸⁹. Ayrıca gizli yedek akçe ayırma yöntemi dürüstlük kuralına aykırı olmamalıdır¹⁹⁰. Aşağıda hukuka aykırı nitelik taşıyan gizli yedek akçe ayırma yöntemlerine değinilecektir.

Şimdi, bu açıklamalarımız çerçevesinde belli başlı gizli yedek akçe ayırma yöntemlerini değerlendirelim:

1. Aktiflerin Düşük Değerlemesi

458. maddede açıkça öngörülen gizli yedek akçe ayırma yöntemi budur. Esasen en fazla maliyet değeri esasını öngören hükümler bu yolla gizli yedek akçe ayrılmasına olanak tanımaktadırlar. Bu nedenle ayırma yöntemleri içinde caiz olduğu konusunda tartışma olmayan yegane yöntem budur denilebilir.

Fakat, maddede aktiflerin “bilanço günündeki” değerlerinden daha aşağı bir değerle bilançoya geçirilmesinden söz edilmesi tereddüt uyandırmaktadır. Çünkü Türk Ticaret Kanunu’nun anonim ortaklıklara ilişkin 460 vd. maddelerinde aktifler bakımından hiçbir zaman (TTK. m. 75/II anlamında) “bilanço günündeki değer” (işletme bakımından haiz olunan değer) esas alınmamıştır¹⁹¹. Bu nedenle 458. maddeyle 460 vd. maddeleri arasında çelişki bulunduğu izlenimi uyanmaktadır¹⁹². Şüphesiz yönetim kurulu aktifleri ancak maliyet değerinin altında bir değerle bilançoya geçirerek iradi gizli yedek akçe ayırabilir. Ancak yukarıda belirttiğimiz gibi¹⁹³, kendiliğinden oluşan

¹⁸⁹ Bkz., **Tekinalp**, Bilanço, s.378-379,

¹⁹⁰ Bkz., Örn. **Çevik**, s.1045.

¹⁹¹ Anonim ortaklıklarda aktifler bakımından esas alınan değerlendirme ölçüleri; maliyet değeri, cari değer, bir aylık ortalama değer, itfa değeri vs.dir.

¹⁹² Bkz., **Tekinalp**, Bilanço, s.379.

¹⁹³ Bkz., yuk. Kısım IV, 2.

gizli yedekleri de dikkate aldığımızda gerçekte ayrılan toplam gizli yedek akçe miktarının aktifin bilanço gününde işletme bakımından haiz olduğu değeri ile bilançoya geçirilen değeri arasındaki fark ölçüsünde olduğu görülür¹⁹⁴.

En fazla maliyet değeri ile bilançoya geçirilebilecek aktiflerin (TTK. m. 460 vd.) maliyet değerinin altında bir değerle bilançoya geçirilmesi durumunda aktifler dolayısıyla gizli yedek akçe ayrılmaktadır. Aktiflerin düşük gösterilmesine paralel olarak bilançoda görünen öz kaynaklar miktarı da gerçek öz kaynak miktarının altında olacak, bilanço denkliği bu suretle sağlanacaktır.

Daha anonim ortaklık kurulurken veya esas sermaye artırımını sırasında aynı katılma paylarına, ya da ortaklıkların birleşmesi durumunda bunların malvarlıklarına düşük değer biçilmesi, suretiyle de gizli yedek akçe oluşabilir¹⁹⁵. Bu hallerde değer tespiti bilirkişiler aracılığıyla yapıldığından Türk Ticaret Kanunu'nun 460. maddesindeki en fazla maliyet değeri esas uygulanmaz.

Ortaklığın faaliyet döneminde bu şekilde gizli yedek akçe ayrılması, amortisman tabi varlıklar (yatırım malvarlığı konuları, taşınmazlar) ile dönen varlıklar (döner malvarlığı konuları) bakımından farklılık gösterir. Gizli yedek akçe oluşturmak için, amortisman tabi değerler maliyet değerlerinden zorunlu amortismanlar düşüldükten sonra bulunan miktarın altında bilançoya geçirilir ki, bunun anlamı aslında gereğinden fazla amortisman ayırmaktır¹⁹⁶. Fakat burada amortisman pasifte ayrı bir kalem olarak gösterilmemekte, aktifin değerinden düşülmektedir (Net değer esas, doğrudan amortisman). Böylece aktif düşük değerlendirilmiş olmaktadır¹⁹⁷.

Amortisman tabi olmayan varlıklar bakımından ise, düşük değerlendirme doğal olarak "gereğinden fazla amortisman ayrılması" biçiminde açıklanamaz. Burada tedbirli muhasebe ilkesinin gereği olmaksızın bilinçli biçimde aktifin düşük gösterilmesi söz konusudur¹⁹⁸.

¹⁹⁴ Bu konularda Bkz., **Wüest**, s.253.

¹⁹⁵ Bkz., **Arslanlı**, Gizli Yedek Akçeler, s.447; **Birsel**, Kâr, s.43.

¹⁹⁶ Bkz., **Böckli**, N. 1123.

¹⁹⁷ Bkz., **Schindler**, s.98; **Wüest**, 276.

¹⁹⁸ Bkz., **Schindler**, s.98. Bu en çok menkul değerlerde karşımıza çıkar. Bunlar çoğu kez diğer likit değerlerle birlikte bilançoda gösterildikleri için yasadaki öngörülenden (Bkz., TTK. m. 462) düşük değerlendirildikleri kolayca anlaşılabilir, Bkz., **Wüest**, s.276. Özellikle borsada kote edilmemiş kıymetli evrak, faiz temettü gibi gelirler ve kıymetle-

2. Gereğinden Fazla Amortisman Ayrılması

Yukarıda belirttiğimiz gibi net değer esaslı uyarınca bir aktif, maliyet değerinden zorunlu miktarı aşan ölçüde amortisman payı düşülerek bilançoya geçiriliyorsa burada aslında aktifin düşük değerlemesi suretiyle gizli yedek akçe ayrılmaktadır¹⁹⁹.

Buna karşılık amortisman itfa ve yenileme akçesi (dolaylı amortisman) olarak pasifte de gösterilebilir. İşte böylece ayrılan amortisman zorunlu miktardan daha fazlaysa, bu fazlalık ölçüsünde gizli yedek akçe oluşturulmuş olur²⁰⁰.

Amortisman ayrılmakla ortaklığın kâr-zarar hesabının kâr bakiyesinde azalma meydana gelmektedir. Ayrılan amortisman, miktarı, amortisman tabi aktiflerin eskime ve yıpranmalarını karşılayacak ölçüde ise, gizli yedek akçe oluşmaz. Çünkü bu miktarda amortisman gerçekte malvarlığında eskime ve aşınmadan dolayı ortaya çıkan kaybı (gideri) karşılamaktadır²⁰¹.

Buna karşılık eskimeyi karşılayacak ölçüyü aşan amortisman kısmı gizli yedek akçe olarak kabul edilir²⁰² ve böylece öz kaynaklara dahil olur.

3. Yüksek Oranda, ya da Geremediği Halde Karşılık Ayrılması

Sadece muhtemel zararlar için karşılık oluşturulması, gizli yedek akçe ayrıldığı anlamına gelmez²⁰³. Tedbirli ve düzenli muhasebe ilkesinin gereği olarak, başlangıçta öngörülüş şeklinde ayrılan karşılık (*vorsorglich errichtete Rückstellung*), ayrılmasına neden olan risk ortadan kalkmadıkça gizli yedek akçe olarak nitelendirilemez.

rindeki her hangi bir azalma nazara alınmak suretiyle ve maliyet kıymetlerini geçmemek üzere bilançoya kaydolunur (TTK. m. 462/III). Bu hüküm aktiflerin düşük değerlemesi yoluyla takdiri veya iradî gizli yedek akçe oluşmasına vesile olabilir.

¹⁹⁹ Bkz., yuk. Kısım VI, 1, dipn. 196-197 civarı.

²⁰⁰ Bkz., **Schindler**, s.99

²⁰¹ Bkz., **Bürgi**, OR. Art. 662-663, N. 53; **İmregün**, s.291; **v. Steiger (Çağa)**, s.300; Eskime ve aşınma ölçüsündeki amortisman malvarlığında bir artışı ifade etmediği, aksine malvarlığı kaybının kârla karşılanması anlamına geldiği için öz kaynaklara dahil değildir, Bkz., **v.Steiger (Çağa)**, s.300.

²⁰² Bkz., **Birsel**, Kâr, s.43; **Çevik**, s.1045; **Forstmoser/Meier-Hayoz/Nobel**, § 50, N. 99; **Kronstein/Claussen**, s.107; **v. Steiger (Çağa)**, s.300.

²⁰³ Bkz., **Bürgi**, OR. Art. 662-663, N. 53.

Oysa, karşılığın miktarı öngörülen zarardan yüksek tutulmuş, muhtemel zararları aşan ölçüde, yani bir bakıma gereği olmadığı halde fazla karşılık ayrılmışsa, ortada gizli yedek akçe vardır²⁰⁴.

Zarar, beklenenden fazla çıkar, ayrılan karşılık ölçüsünde gerçekleşirse önceden oluşturulan gizli yedek akçe çözülmüş ve harcanmış olur²⁰⁵.

4. İşlevsiz Kalan Karşılığın Bilançoda Gösterilmeye Devam Edilmesi

Şüpheli bir alacağın tahsil edilememesi riskine karşı, tedbirli ve düzenli muhasebe ilkesinin gereği olarak ayrılmış olan bir karşılık, alacak tahsil edildiği takdirde gereksiz kalır. Çünkü öngörülen risk gerçekleşmemiştir²⁰⁶. Buna rağmen söz konusu karşılık kâr-zarar hesabına aktarılmayıp bilançoda gösterilmeye devam olunursa bu karşılık miktarı kadar gizli yedek akçe yaratılmış olur²⁰⁷.

VII. AYRILABİLECEK GİZLİ YEDEK AKÇE MİKTARI

Yasada ayrılabilir gizli yedek akçe miktarı bakımından ne yıllık, ne de genel bir tavan öngörülmüştür. Bu konuda ilk ölçü amaç hükmüdür. Yani ortaklığın gelişmesi ve istikrarlı kâr payı dağıtımı için gerekli olduğu ölçüde gizli yedek akçe ayrılabilir²⁰⁸. Ortaklığın gelişmesiyle kastedilen finansal yapısının, öz kaynaklarının güçlendirilmesi olmalıdır²⁰⁹. Gizli yedek akçenin bu amaca uygunluğu bakımından İsviçre Federal Mahkemesi'nin bir kararında ifade edildiği gibi, "ticari deneyim" (*kaufmännische Erfahrung*) belirleyici olacaktır²¹⁰. İstikrarlı kâr payı dağıtımı ise, yıldan yıla çok farklılık gösteren, iş yılı başarısına bağlı olarak bazen çok düşük, bazen çok yüksek olabilen kâr payı dağıtımı yerine, çok başarılı geçen bir yılın kârından gizli

²⁰⁴ Burada bir bakıma öngörülmemen zararlar için karşılık ayrılması söz konusudur, (*Rückstellungen für "unvorhergesehene" Verluste*) Ancak, tedbirli ve dürüst muhasebe ilkesi gereğince ayrılan karşılıklarla gizli yedek akçe niteliği taşıyan karşılıkları birbirinden ayırmak kolay değildir, Bu konularda Bkz., **Bürgi**, OR. Art. 662-663, N. 53-54.

²⁰⁵ Bkz., aşa. Kısım X, 1.

²⁰⁶ Bkz., yuk. Kısım I, 1, dipn. 3.

²⁰⁷ Bkz., **Böckli**, N. 1126, 1127; **Bürgi**, OR. Art. 662-663, N. 57; **Forstmoser/Meier-Hayoz/Nobel**, § 50, N. 99; **Karayaşçın**, Muhasebe, s.124; **BGE.**, 69, I, 275.

²⁰⁸ Bkz., **Çevik**, s.1044; **Tekinalp**, Bilanço, s.380.

²⁰⁹ Bkz., **Wüest**, s.271.

²¹⁰ Bkz., **BGE**, 82, II, 218 (Farnsızca metnin Almanca açıklaması için Bkz., **Schindler**, s.102). Bu deneyim her şeyden önce yönetim kuruluna aittir, zira ortaklığın işletmesini yürüten kendisidir, Bkz., **Schindler**, s.102.

yedek akçe ayırmak suretiyle izleyen yıllardaki düşük kâr rizikosunu karşılamaktır²¹¹. Tabii bunlar en başta zarar rizikosuna karşı bir tedbir olarak da değerlendirilmelidir. Bu düzenleme yetersiz ve kötüye kullanmalara elverişli niteliktedir ve ayrılacak gizli yedek akçe miktarı bakımından kesin bir ölçü olamazlar²¹². Fakat, ayrılacak gizli yedek akçe miktarının da bir sınırı olmak gerekir. Bu sınır yasada açıkça öngörülmediğine göre esas olarak muhasebe tekniği ile ilgili olan bu konuda genel kabul görmüş muhasebe ilkelerinin ve Medeni Kanun'un 2. maddesindeki dürüstlük kuralının ölçü olarak alınması gerekir²¹³.

Öğretideki bir görüşe göre, 458. madde (İBK. m. 669/III) ayrılacak gizli yedek akçe miktarı bakımından dar yorumlanmalıdır²¹⁴. Şöyle ki: Ortaklığın mali durumu, özellikle öz kaynak yapısı iyi ise, ortaklığın gelişimi ve istikrarlı kâr dağıtımını için gizli yedek akçe ayırmaya gerek yoktur. O halde belli bir anda ayrılan açık ve gizli yedek akçe miktarı mali yapının iyi sayılmasını gerektirecek ölçüdeyse artık bundan sonra gizli yedek akçe ayrılmalıdır. Bu görüşe katılmaktayız. Zira, temel ilkeden (burada doğruluk ve açıklık ilkesi, TTK. m. 75/II) sapan yasa hükümlerinin dar yorumlanması gerekir.

²¹¹ Yukarıda belirttiğimiz gibi, İBK'669/III'te "mümkün mertebe (yıldan yıla) eşit kâr dağıtımından söz edilmektedir. Bkz., yuk. Kısım. III, 2.

²¹² Bkz., **Wüest**, yazarın belirttiği gibi, bu amaç hükmü her türlü gizli yedek akçe ayırma gerekçe oluşturabilir, s.271.

²¹³ Bkz., **Çevik**, s.1044; **Tekinalp**, Bilanço, s.383. Yargıtay 11. HD'nin bir kararında şöyle denilmektedir: "TTK'nun 469/II. maddesi uyarınca ortaklığın devamlı gelişimi amacıyla serbest ihtiyat ayrılmasına olanak tanınmıştır. Ne var ki, anonim ortaklık yasada tanınan bu hakkı keyfî şekilde kullanmak yetkisine sahip değildir. Genel kurul bu yolda takdir yetkisini kullanırken objektif iyiniyet kurallarına uygun davranmalıdır." Bkz., **Y. 11. HD.**, 4.12.1992, 928/11163 (**Eriş**, AŞ., s.187, N. 31).

Yargıtay HGK'nun bir kararında da bu husus bütün yedek akçeleri kapsar biçimde ifade edilmiş ve yasadaki amaçlara ve iyiniyet kurallarına uygun olmak koşuluyla kârdan yedek akçe ayrılacağı belirtilmiştir, **Y. HGK.**, 26.11.1986, E. 86/1-16, K. 1986/1000 (**Eriş**, TTK Şerhi, C.I, s.1328). Aynı şekilde Yargıtay TD'nin bir kararında anonim ortaklıkça ayrılacak yedek akçelerin pay sahiplerine kâr payının dağıtımını fiilen önleyecek nitelikte olmaması gerektiği belirtilmektedir, Bkz., **Y. TD.**, 24.11.1972, 4478/5005 (**Eriş**, TTK. Şerhi, C. I, s.1329), Bkz., ayrıca **Y. 11. HD.**, 14.10.1982, 3556/3887 ((**Eriş**, TTK. Şerhi, C. I, 1992, s.1423 vd.).

²¹⁴ Bkz., **Schindler**, s.103.

Ayrıca, nasıl genel kurulca safi kârın hiç dağıtılmamasına karar verilmesi, pay sahibinin vazgeçilmez hakkını ihlâl ediyorsa²¹⁵, fazla gizli yedek akçe ayrılması yüzünden bilançoda safi kâr görünmemesi, sonuçta pay sahiplerinin hiç kâr payı alamaması da aynı şekilde söz konusu vazgeçilmez hakkın ihlali olarak kabul edilmelidir. Aksi halde anonim ortaklığın “kâr elde edip paylaşmak” nihai amacından (TTK. m. 271, 385) saptırılmasının bir başka yolu daha açılmış olacaktır. Bu değerlendirmemiz iradi gizli yedek akçenin temelde kârın tespitinden çok kullanılmasıyla ilgili bir kavram olduğunu ortaya koymaktadır²¹⁶. Pay sahiplerine etkisi bakımından açık ve gizli yedek akçeler arasında bir fark yoktur. Nitekim genel kurulun olağanüstü yedek akçe ayırma koşullarını belirleyen 469/II. maddesiyle 458. madde birbiriyle örtüşmektedir²¹⁷.

VIII. HUKUKA AYKIRI OLARAK GİZLİ YEDEK AKÇE AYRILMASI VE SONUÇLARI

Öğretide, -aslında ortaklığın mali durumunu olduğundan daha kötü göstermesine karşın- mevcut olmayan (fiktif) veya sona ermiş borçların bilançonun pasifine geçirilmesi, ya da mevcut bir borcun gerçeğe aykırı

²¹⁵ Bkz., Örn., **Y. 11. HD.**, 9.2.1982, 487/479 (Eriş, AŞ., s.781-782); **Y. 11. HD.**, 17.10.1988, 3780/4360 (Eriş, AŞ., s.782), Bkz., **Karayağcı**, Muhasebe, s.134; **Tekinalp (Poroy/Çamoğlu)**, N. 899 vd.

²¹⁶ Bkz., yuk. Kısım IV, I.

²¹⁷ Bkz., yuk. Kısım III, 3, a, dipn. 136 civarı. TTK.nun 469/II. maddesinde de aynı ölçüler yer aldığından Yargıtay'ın -ayrılacak gizli yedek akçe miktarı bakımından da esas oluşturabilecek bir kararını burada zikretmek istiyoruz: “TTK'nun 469/II. maddesiyle -şirketin devamlı inkişafı ve mümkün merteye istikrarlı kâr paylarının dağıtılmasını temin bakımından münasip ve faydalı olduğu takdirde genel kurulun kâr payının tespiti sırasında (“kullanılması sırasında” olmalı) kanun ve ana sözleşmeyle muayyen haddinin artırılmasına karar verebileceği- hüküm altına alınmıştır. Şu halde bu husustaki uyumsuzluğun çözümü, davalı şirketin ayrılan fevkalade yedek akçeye maddede belirtilen anlamda ihtiyacı olup olmadığı, daha doğru bir deyişle ayrılan yedek akçenin şirketin inkişafı ve istikrarlı kâr dağıtmasını temine yönelik olup olmadığı noktasında toplanmaktadır. Davada davalı taraf gerek şirketin sermayesinin 1,00,000 TL. olması ve gerekse de faizlerin % 120'lere ulaşması nedeniyle şirketin gelişmesi ve sürekli kâr dağıtabilmesi için söz konusu fevkalade yedek akçeye ihtiyaç bulunduğunu, geçmiş yıllarda dahi aynı uygulamanın sürdürüldüğünü savunmuş ve bu hususta davacı tarafça itiraza uğramayan ve hükme dayanak yapılan bilirkişi raporunda dahi şirketin ayrılan fevkalade yedek akçeye ihtiyacı bulunduğuna işaret olunmuştur. Bu itibarla mahkemece bu husustaki genel kurul kararının iptaline ilişkin istemin de reddine karar verilmesi gerekirken...” **Y. 11. HD.**, 12.2.1993, 5454/821 (Eriş, AŞ., s.787-788).

olarak miktarının artırılması yoluyla gizli yedek akçe oluşturulamayacağı haklı olarak belirtilmektedir²¹⁸, Çünkü bu halde bilançoda doğruluk ve açıklık ilkesi ciddi şekilde ihlal edilmiş olur. Bilançoda fiktif borçlara yer vererek gizli yedek akçe oluşturmak aslında yönetim kurulunun çok işine gelir; zira uzman bir bilanço okuyucusu bile bu şekilde gizli yedek akçe ayrıldığını, ya da çözüldüğünü fark edemez²¹⁹. Bu da ortaklıkla ilgili kişilerin kolayca manipule edilmelerine, aldatılmalarına yol açar. Öğretide belirtildiği gibi, yasa gizli yedek akçe ayırma yetkisi vermiştir, yoksa bilanço hilelerine başvurma yetkisi değil²²⁰. Bilançonun pasifinde borçlar tamamen gerçeği yansıtmalı ve üçüncü kişiler ortaklığın borçları konusunda tam bir fikir edinebilmelidirler²²¹. O halde pasif tarafta sadece aşırı ölçüde karşılık oluşturulması, işlevsiz kalan karşılığın bilançoda gösterilmeye devam edilmesi²²² ya da gereğinden fazla dolaylı amortisman (itfa ve yenileme akçesi) ayrılması suretiyle gizli yedek akçe oluşturulabilir.

²¹⁸ Bkz., **Arslanlı**, Gizli yedek akçeler, s.448; **Birsel**, Kâr, s.44; **Böckli**, N. 1126; **Bürgi**, OR. 662-663, N. 67; **Forstmoser/Meier-Hayoz/Nobel**, § 50, N. 90; **Pulaşlı**, s.482; **Schindler**, s.100-101; v. **Steiger (Çağa)**, s.289. **Tekinalp**, Bilanço, s.388; **Tekinalp (Poroy/Çamoğlu)**, N. 1508; ayrıca Bkz., **BGE.**, 92, II, 247. Karş., **Ansay**, s.290, 292; **Schucany**, OR. Art., 663, N. 2. İsviçre’de 1919 tarihli tasarıya ilişkin ilk raporda bu şekilde gizli yedek akçe ayrılmasının ortaklığın sağlıklı bir mali yapıya kavuşması bakımından vazgeçilmez bir tedbir olduğu belirtildiği halde, sonradan bizzat uzmanlar komisyonunca bu fikirden dönülmüş ve bilançonun pasif kısmında gizli yedek akçelerin ancak fazla karşılık ve aşırı itfa-yenileme akçeleri yoluyla tesis edilebileceği kabul edilmiştir, Bkz., **Bürgi**, OR. Art. 662-663, N. 67. Federal mahkeme bir kararında bu şekilde gizli yedek akçe ayrılmasını uygun bulmuştu, Karara göre yasa gizli yedek akçe ayırma yöntemleri bakımından bir kısıtlama getirmediğine göre, bu yol da yasaya uygun sayılmıyordu, **BGE**, 82, II, 216 (Karar Fransızcadır, Almanca açıklaması için Bkz., **Schindler**, s.100, dipn. 17). Bkz., ayrıca **Schucany**, yazar bu halde ortaklığın mali durumu olduğundan daha iyi değil, tersine daha kötü gösterildiği için böyle bir gizli yedek ayırma yöntemini yasaya aykırı görmemektedir, OR. Art., 663, N. 2.

²¹⁹ Bkz., **Schindler**, s.100, dipn. 18.

²²⁰ Bkz., **Bürgi**, OR. 662-663, N. 67; **Schindler**, s.101.

²²¹ Bkz., **Bürgi**, OR. 662-663, N. 67; **Schindler**, s.101.

²²² Yukarıda belirttiğimiz gibi, işlevsiz kalan karşılığın bilançoda gösterilmeye devam edilmesi hukuka aykırı değildir. Bu gizli yedek akçe ayırma yöntemi, bir bakıma bilançoda fiktif borçlara yer verilmesi yasağının bir istisnasını oluşturmaktadır, Bkz., **Böckli**, N. 1126; İsviçre’de 1991 değişikliği sırasında da buna izin verilmiştir. Sona ermiş bir borcun bilançoya alınmasından farklı olarak, burada ödeneceği kesin olan bir borca bilançoda yer verilmesi söz konusu değildir. Ortadan kalkmış bir riskin devam ediyormuş gibi gösterilmesi durumu vardır. Şüphesiz gizli yedek akçelere ilişkin genel eleştiriler buna karşı da yöneltiler.

Aynı şekilde ortaklık malvarlığına dahil olan bazı aktiflere bilançoda hiç yer verilmemek suretiyle gizli yedek akçe ayrılması da mümkün değildir²²³. Zira, herşeyden önce yasa bilançoda aktiflerin “hiç gösterilmemesinden” değil, “düşük değerlemesinden” söz etmiştir (TTK. m. 458. İBK., m. 669/III)²²⁴. Ortaklık malvarlığında bulunan bütün aktifler bilançonun aktif kısmında az veya çok bir değerle gösterilmelidir. İfta edilmiş olan aktifler de sembolik değerleriyle bilançoya geçirilmelidirler²²⁵. Ortaklığın işletme faaliyeti sonucu elde edilen gelirler, kâr-zarar hesabına ve dolayısıyla bilançoya aktarılmazsa yasaya aykırı olarak gizli yedek akçe oluşturulmuş ve iş yılı -ve dolayısıyla bilanço kârı- hukuka aykırı olarak düşük gösterilmiş olur^{226 227}.

²²³ Bkz., **Arslanlı**, Gizli yedek akçeler, s.448; **Birsel**, Kâr, s.44; **Çevik**, s.1046; **Forstmoser/Meier-Hayoz/Nobel**, § 50, N. 90; **Pulaşlı**, s.482; **Schindler**, s.100; **Tekinalp**, Bilanço, s.388; **Tekinalp (Poroy/Çamoğlu)**, N. 1508; **Trumpler**, s.158. İsviçre Hukukunda bu husus önceleri tartışma konusu olmuştur: v. **Steiger**, aktiflerin hiç gösterilmemesi suretiyle gizli yedek akçe oluşturulmasına karşı çıkmaktadır, Bkz., v. **Steiger (Çağa)**, s.290; **Bürgi**, ortaklığın toplam malvarlığına oranla fazla bir değer taşımayan aktiflerin bilançoda gösterilmeyebileceğini savunmaktadır, Bkz., **Bürgi**, OR. Art. 662-663, N. 69, karş. N. 50; **Schucany** ise aktifler gösterilmeyerek gizli yedek akçe ayrılmasını caiz görmektedir, **Schucany**, OR. Art. 663, N. 2; Türk Hukukunda bu yönde **Ansay**, s.290, 292, **Eriş**, AŞ., s.756. İsviçre Hukukunda bu son görüşün eleştirisi için Bkz., **Böckli**, N. 1125.

²²⁴ Bkz., Bkz., **Schindler**, s.100.

²²⁵ Bkz., **Tekinalp**, Bilanço, s.388; **Schindler**, s.90; **BGE**, 92, II, 247; Böylece miktarı belli olmasa da gizli yedek akçe ayrıldığı anlaşılabilir, Bkz., **Bürgi**, OR. Art. 662-663, N. 69.

²²⁶ Bu konuda geniş bilgi için Bkz., **Türk**, Pay Sahiplerinin Hakları, s.105 vd.

²²⁷ Aşağıdaki Yargıtay kararında böyle bir sorun söz konusudur:

“Davacılar vekili müvekkillerinin pay sahibi olduğunu ve davalı ortaklığın 1987 yılı bilançosunda üretimin eksik gösterildiğini ileri sürerek, bilançoda gösterilmeyen kardan 10 000 000 TL.’nin ödetilmesine karar verilmesini istemiş ve davalı da kara ilişkin genel kurul kararının iptali gerektiğini savunmuş ve davanın reddini talep etmiştir.

Mahkemece, toplanan delillere göre davacıların 1987 yılı şirket karından kendilerine düşen payı istedikleri, oysa genel kurulda şirket kararının dağıtılmaması yolunda karar alındığı, dosyada da bu genel kurul kararının iptal edildiğine dair herhangi bir belgenin de bulunmadığının anlaşıldığı bu nedenle 1987 yılı karından davacıların hisselerine düşen miktarı dava yoluyla talep edemeyecekleri gerekçesiyle davanın reddine karar verilmiştir.

Dava şirket genel kurulunda kar dağıtılmamasına ilişkin alınan kararın iptaline ya da bilançoda gösterilen karın tahsili istemine ilişkin değildir. Davacılar bilançoda gösterilmeyen karın bulunduğunu ileri sürerek bunun tahsilini istemişlerdir. Dağıtılması gereken karın gerçeği yansıtmadığı durumlarda, Pay sahiplerinin TTK., m.309 ve 336. maddelerine göre dava hakları mevcuttur. O halde mahkemece davacıların dava haklarının

Yukarıda açıklanan iki halde de “şekli anlamda bilançonun gerçekliği (doğruluğu) ilkesi” ihlâl edilmiş olmaktadır²²⁸. Ayrıca gerçek olmayan bir hesap yaratıldığı için bilançonun açıklığı ilkesi de zedelenmektedir²²⁹. Uygulamada özellikle az ortaklı, kapalı aile ortaklıklarında bu tür yolsuzluklara başvurulduğu görülür²³⁰. Bu ortaklıklarda yönetimi elinde bulunduran grup, bilanço kârını düşük göstererek gerçek kârı gizlemeye çalışmakta, oluşan gizli fonları kendi kişisel çıkarları için kullanabilmektedir²³¹.

Hukuka aykırı olarak gizli yedek akçe ayrılması durumunda pay sahipleri bilançonun onaylanmasına ilişkin kararın iptalini dava edebilirler (TTK. m. 381 vd.)²³². Ayrıca ortaklık, pay sahipleri ve alacaklılar yönetim kurulu üyeleri aleyhine sorumluluk davası da açabilirler (TTK., m. 336/I)²³³.

IX. GİZLİ YEDEK AKÇELERİN ÇÖZÜLMESİ, KULLANILMASI VE SONUÇLARI

1. Çözülmesi ve Kullanılması

458. madde yönetim kuruluna sadece gizli yedek akçe ayırma yetkisi değil, gerektiğinde bunları çözüme ve kullanma (sarf) yetkisi de vermiştir.

Gizli yedek akçelerin çözülmesi, bilançoda görünür hale getirilmeleri demektir. Bu durumda yedek akçe, -kullanılincaya kadar- ortaklık malvarlığına dahil olmaya devam edecektir. Gerek kendiliğinden oluşan, gerek teknik anlamda gizli yedek akçelerin çözülmesi, işletmeye yeni bir kaynak sağlandığı anlamına gelmez, sadece işletmeye ait bir varlığın bilançoya

bulunduğu kabul edilerek işin esasına girilmesi gerekirken...” Karar için Bkz., **Eriş**, AŞ., s.302-303. Bu kararın ayrıntılı değerlendirmesi için Bkz., **Tekinalp (Poroy/Çamoğlu)**, N. 902a; **Türk**, Pay Sahiplerinin Hakları, s.106.

²²⁸ “*Der Grundsatz der formellen Bilanzwahrheit*”, Bu ilke bilançonun düzenlendiği anda mevcut olan bütün aktif ve pasiflerin –değerleri ne olursa olsun- bilançoya geçirilmesi zorunluluğunu ifade etmektedir, Bkz., **Schindler**, s.90, 100.

²²⁹ Bilançonun açıklığı ilkesi, her şeyden önce tereddütlere yer bırakmayan, kolay anlaşılır ve çeşitli hesapların içeriğini açıkça gösteren bir bilançonun hazırlanmasını zorunlu kılar. Gizli yedek akçe ayırma serbestisi sadece rakamlarda değişiklik yapılmasına olanak sağlayabilir, yoksa çeşitli hesaplar bilançoda gerçeğe uygun biçimde yer almalıdır, Bkz., **Schindler**, s.101.

²³⁰ İsviçre Hukukunda benzer tespit için Bkz., **Forstmoser/Meier-Hayoz/Nobel**, § 50, N. 98.

²³¹ Bkz., **Böckli**, N. 1125.

²³² Bkz., aşa. Kısım XII.

²³³ Bkz., aşa. Kısım XII.

aktarılması, görünür hale getirilmesini ifade eder²³⁴. Bu nedenle çözülme gerçek öz kaynaklarda bir artışı ifade etmez²³⁵. Fakat, bazı çözülme türlerinde gizli yedek akçeyi içeren bilanço kaleminin yerini bir başkası almaktadır. Örneğin aşırı amortismanla maliyet değerinin altında bir değerle bilançoda gösterilen bir yatırım malvarlığı konusunun (maliyet veya piyasa değeriyle) satılması halinde, gizli yedek akçe hem çözülmekte, hem de buna bağlı olarak nakit kaynağa dönüşmektedir. Buna gizli yedek akçenin *realizasyon* yoluyla çözülmesi (*Auflösung durch Realisierung*) adı verilir²³⁶. Realizasyon özellikle likidite sorununun çözümüne hizmet eder.

Gizli yedek akçeler, iradi, ya da irade dışı olarak çözülebilirler²³⁷. Bilançoyu düzenleyen organın bilinçli olarak bunları çözmesi halinde çözülme iradidir. İradi olarak çözülmeye şu örnekler verilebilir:

- Maliyet değerinin altında bir değerle bilançoya geçirilen bir yatırım malvarlığı konusunun (örneğin itfa edilmekle defter değeri sembolik kalmış bir aktifin) maliyet değeri, ya da daha yüksek bir fiyatla satılması (*Auflösung durch Realisierung*)^{238 239}.
- Maliyet değerinin altında bir bedelle bilançoya geçirilen bir aktifin, yeniden değerlendirme yoluyla maliyet değeri, ya da piyasa değeri (veya bu iki değer arasında bir değerle) bilançoya geçirilmesi²⁴⁰. Bu durumda işletmeye bir nakit akışı gerçekleşmemekte (yani elde edilen

²³⁴ Bkz., **Karayalçın**, Muhasebe, s.187.

²³⁵ Sadece bilançoda görünen öz kaynak miktarı artar, Bkz., yuk. dipn. 12 civarı

²³⁶ Bkz., **Böckli**, N. 1143.

²³⁷ Bkz., **Arslanlı**, AŞ., IV-V, s.81 vd.; **Bürgi**, OR. Art. 662-663, N. 57; **Schindler**, s.104; **Tekinalp**, Bilanço, s.384.

²³⁸ Satış piyasa değeri üzerinden yapılırsa hem iradi, hem de zorunlu gizli yedek akçeler çözülmüş olur. Fakat, mal piyasa değerinin üstünde satılırsa, bu fazlalığın gizli yedek akçelerin çözülmesiyle bir ilgisi yoktur, Bkz., **Böckli**, N. 1143, dipn. 48. Bu durumda ortaklık gerçek öz kaynaklarını artırmış, yeni bir kazanç elde etmiştir.

Gizli yedek akçe içeren bir aktifin bir konzern içindeki işletmeler arasında satılarak realize edilmesi, gerçek bir realizasyonu ifade etmediği için *Böckli*, bu yolla gizli yedek akçelerin çözülmesini ayrı bir çözülme biçimi olarak ele almıştır, Bkz., **Böckli**, N. 1144a.

²³⁹ Bu halde gizli yedek akçeyi de içeren satış bedeli kâr ve zarar hesabına nakledilir, Bkz., **Arslanlı**, AŞ., IV-V, s.81-82; **Pulaşlı**, s.483; Gizli yedek akçeler çoğu kez, bunları içeren malvarlığı konularının satışı suretiyle çözümlenir. Bkz., **Grossfeld**, s.114, 115.

²⁴⁰ İsviçre hukukunda yeniden değerlendirme yoluyla gizli yedek akçelerin çözülmesine önemli bir sınırlama getirilmiştir. OR. Art. 670/I uyarınca, yeniden değerlendirme yapma yetkisi sadece sermaye kaybının (esas sermayenin karşılıksız kalmasının) giderilmesi amacıyla kullanılabilir Bkz., **Böckli**, N. 1680a; **Karayalçın**, İBK Değişiklikleri, s.40-41.

kazanç realize edilmemekte), bilanço dışı bir öz kaynak unsuru, tamamen hesapsal olarak bilançoya aktarılmaktadır (*Auflösung ohne Realisierung*)²⁴¹.

- Gereğinden fazla ayrılan (aşırı veya ilâve) karşılıkların çözülüp kâr-zarar hesabına aktarılması²⁴².
- Değerleme yöntemi değiştirilmek suretiyle, daha önce maliyet değerinin altında bir değerle bilançoya geçirilen bir aktifin sonradan maliyet değeri üzerinden bilançoya geçirilmesi²⁴³.
- Aşırı amortisman oranlarının yönetim kuruluna tanınan takdir yetkisi çerçevesinde düşürülmesi veya bu nedenle amortisman ayrılmaması²⁴⁴. Yasa, amortisman oranını belirleme konusunda takdir yetkisi tanımışken, yönetim kurulu başlangıçta en kötümser biçimde yüksek amortisman oranı uygulanmış, daha sonra ise bundan vazgeçilmiştir. Bu yolla, baştan beri aşırı amortisman ayrılmıyorsa aktifin bilançoda gösterilecek olan değerine çıkılırsa, fazla amortisman ölçüsündeki yedek akçeler çözülmüş olur²⁴⁵.

Gizli yedekler irade dışı olarak da -(kendiliğinden) çözülebilir²⁴⁶. Örneğin muhtemel bir zarar için o zaman geçerli olan hal ve şartlara göre gerekmediği halde, ya da gereğinden fazla ölçüde ayrılan karşılık, sonradan ortaya çıkan ve beklenmeyen gelişmeler sonucu gerçekçi hale gelebilir. Yani zarar ayrılan karşılık ölçüsünde gerçekleştiği takdirde başlangıçta sadece gizli

²⁴¹ Bkz., **Böckli**, N. 1144, 1148; **Bürgi**, OR. Art. 662-663, N. 58. Yukarıda belirttiğimiz gibi, bu işlem likidite sorununa çözüm getirmezse de, mali durumun iyileştirilmesi bakımından gene de önemli bir rol oynar, Bkz., yuk. Kısım II, 1.

²⁴² Bkz., **Arslanlı**, AŞ., IV-V, s.81; **Böckli**, N. 1145; **Bürgi**, OR. Art. 662-663, N. 58; **Pulaşlı**, s.483.

²⁴³ Bkz., **Arslanlı**, AŞ., IV-V, s.81; **Böckli**, N. 1146. **Bürgi**, OR. Art. 662-663, N. 58. Değerleme yönteminin keyfi bir biçimde her yıl değiştirilmesi bilançonun devamlılığı ilkesine aykırı düşer, Bkz., **Böckli**, N. 1146.

²⁴⁴ Bkz., **Arslanlı**, AŞ., IV-V, s.81; **Böckli**, N. 1147; **Bürgi**, OR. Art. 662-663, N. 58; **Schindler**, s.104 ve dipn. 37.

²⁴⁵ Bu çözüme yöntemi amortismanın pasif tarafta "itfa ve yenileme akçesi" olarak gösterilmesi durumunda söz konusu olur. Bkz., yuk. dipn. 200. Net değer esası çerçevesinde amortisman aktifin değerinde indirim yoluyla (aktif tarafta) uygulanıyorsa çözüme bir önceki yöntemle gerçekleşir.

²⁴⁶ Karş. **Böckli**, yazar bu gibi hallerde "çözülme" ifadesinin kullanılmasını yerinde bulmamakta, "gizli yedek akçelerin ortadan kalkması" (*Verschwinden der stillen Reserven*) ifadesini tercih etmektedir, Bkz., **Böckli**, N. 1139.

yedek akçe oluşturma amacıyla ayrılan karşılık bu zararı tümüyle kapatacak, böylece gizli yedek akçe olma niteliğini yitirerek çözülmüş (ve kullanılmış) olacaktır²⁴⁷. Aynı şekilde bir makine için başlangıçta aşırı miktarda ayrılan amortisman, teknik gelişmeler dolayısıyla makinenin değerinin önemli ölçüde düşmesi sonucu sonradan “aşırı olma” niteliğini yitirebilir, sonuçta gizli yedek akçe ortadan kalkabilir²⁴⁸.

Gizli yedek akçelerin kullanılması (sarf edilmesi) ise bunların şu veya bu şekilde ortaklık malvarlığından çıkarılmasıdır²⁴⁹. Bazen çözüme ve kullanım aynı anda (aynı işlemle) gerçekleşir. Örneğin muhtemel bir zarar için aşırı ölçüde ayrılan karşılık, zararın beklenenden fazla gerçekleşmesiyle gizli yedek akçe olma niteliğini yitirmekte, bu arada zararı telâfi ettiği için ortaklık malvarlığından da çıkmaktadır²⁵⁰.

Bazı hallerde ise gizli yedek akçe çözülür ve daha sonra kullanılır. Örneğin, bir malın yeniden değerlendirme sırasında bilançoda görünen sembolik değeri ile gerçek değeri arasındaki fark (gizli yedek akçe) yeniden değerlendirme değer artış fonuna aktarılırsa gizli yedek çözülmüş olur, ancak henüz sarf edilme-miştir. Bu belirttiğimiz durum dışında gizli yedek akçelerin çözülmesi ilgili hesaplardan kâr-zarar hesabına nakil yoluyla olur. Bu ya zarar bakiyesinin azaltılması, ya da kâr bakiyesinin yükseltilmesi suretiyle gerçekleşir²⁵¹. Örneğin maliyet değerinin altında bilançoya geçirilen bir aktifin maliyet değeri ya da daha yüksek bir fiyatla satılması halinde aktifin defter değeri ile satış bedeli arasındaki olumlu fark kâr-zarar hesabının kâr bakiyesini yükseltir²⁵².

²⁴⁷ Bkz., Arslanlı, AŞ., IV-V, s.81; Bürgi, OR. Art. 662-663, N. 57. Schindler, s.105. Bu durumda öz kaynak niteliği gösteren karşılık (*eigenkapitalähnliche Rückstellung*) yabancı kaynak niteliği gösteren karşılığa dönüşmektedir (Vasıf değişikliği, “*Umqualifikation*”) Bkz., Böckli, N. 1145a: Ancak yazar bu çözüme şeklini “iradi” çözüme halleri arasında göstermiştir. Kanımızca burada gizli yedek akçe kendiliğinden (riskin gerçekleşmesiyle) çözülmektedir.

Bunun tam tersi olarak şüpheli bir alacak için normal ölçülerde ayrılan bir karşılık, alacağın sonradan tahsil edilmesine rağmen bilançoda kalmaya devam ederse gizli yedek akçe oluşturulmuş olur. Bkz., yuk. Kısım VI, 4.

²⁴⁸ Bkz., Bürgi, OR. Art. 662-663, N. 57; Schindler, s.105.

²⁴⁹ Bkz., Tekinalp, Bilanço, s.384.

²⁵⁰ Bkz., Böckli, N. 1145a.

²⁵¹ Bkz., Bürgi, OR. Art. 662-663, N. 58.

²⁵² Bkz., Arslanlı, AŞ., IV-V, s.82.

Yasanın gizli yedek akçelerin ayrılması bakımından öngördüğü amaçlar bunların kullanılması bakımından da aynen geçerlidir. Başka bir deyişle gizli yedek akçeler ancak ortaklık işlerinin devamlı gelişimi ve mümkün olduğu kadar istikrarlı kâr payı dağıtımı için uygun ve faydalı olan şekilde kullanılabilir²⁵³.

2. Sonuçları

Gizli yedeklerin çözülmesinin en önemli işlevlerinden biri de ortaklığın bozulan mali durumunun iyileştirilmesi bakımından bir iyileştirme tedbiri (*Sanierungsmassnahme*) olarak kullanılabilmesidir. Yukarıda bu konuya değinmiştik²⁵⁴.

3. Hukuka Aykırı Biçimde Kullanılması ve Sonuçları

Gizli yedek akçelerin yönetim kurulu tarafından 458. maddedeki amaçların elde edilmesi bakımından uygun ve faydalı olmadığı halde çözülmesi ve kullanılması hukuka aykırıdır²⁵⁵. Bu nedenle bir ortaklık zararı doğarsa yönetim kurulu üyeleri sorumlu olurlar. Özellikle, gizli yedekler ortaklık malvarlığından çekilerek örtülü bir şekilde yöneticilerin kendi malvarlıklarına aktarılır (*verdeckte Vermögensverlagerung*), ya da kusurlu işlemleri sonucu ortaklık malvarlığında meydana gelen zararları (başarısızlığı) perdelemek için kullanılırlarsa yönetim kurulu üyelerinin sorumluluğu söz konusu olur (TTK. m. 336 vd.)²⁵⁶.

Bunun gibi, ortaklık yıllardır hiç kâr etmediği, aksine zarar ettiği halde mevcut gizli rezervler çözülmek suretiyle kâr ediyormuş gibi gösterilerek pay sahiplerine yedek akçelerden her yıl kâr payı dağıtılması (ve böylece malvarlığının eritilmesi) de hukuka aykırı ve sorumluluğu gerektiren bir durumdur²⁵⁷. Esasen yukarıda belirttiğimiz gibi gizli yedek akçelerin en önemli sakıncası budur²⁵⁸.

²⁵³ Bkz., **Böckli**, N. 1155-1156; **Tekinalp**, Bilanço, s.384. Yeniden değerlendirme sonucu çözülen gizli yedekler, önceden elde edilmiş bir (gerçek) kâra dayanmadıkları (kâr yedeği olmadıkları) için pay sahiplerine kâr dağıtımında kullanılmamalıdır, Bkz. ve Karş. **Birsel**, Menfaat Çatışması, s.7.

²⁵⁴ Bkz., yuk., Kısım I, 1.

²⁵⁵ Bkz., **Tekinalp**, Bilanço, s.384.

²⁵⁶ Bkz., **Arslanlı**, Gizli yedek akçeler, s.448; **Tekinalp**, Bilanço, s.385; **Türk**, Pay sahiplerinin Hakları, s.109, 112.

²⁵⁷ Bkz., **Käfer**, Jahresrechnung, s.26.

²⁵⁸ Bkz. yuk. Kısım II, 2.

Bazen de yöneticiler, gereği olmadığı, ortaklık yeterli ölçüde kâr ettiği halde gizli yedek akçeleri çözümlerle yüksek göstermek suretiyle hisse senetlerinin değerlerini artırmak ve yüksek fiyatla satmak hedefini güdebilirler. Bu işlemde ortaklık lehine elde edilecek fayda, ortaklığın uğradığı zararı karşılamazsa gene hukuka aykırılık söz konusudur²⁵⁹ ve yönetim kurulu üyelerinin sorumluluğu gündeme gelebilir. Çünkü gereksiz yere öz kaynaklar eritilmektedir²⁶⁰.

Yönetimi elinde bulunduran çoğunluğun itfa edilmiş, ancak halen kullanılan ortaklık mallarını kendilerine veya çıkar birliği çevrelerindeki kişilere ait işletmelere gerçek değerlerinin çok altında, örneğin sembolik kalan defter değerleri üzerinden satmaları halinde de bunun ortaklığa zarar verdiği ve yöneticilerin sorumluluğuna yol açacağı kuşkusuzdur²⁶¹.

X. GİZLİ YEDEK AKÇELER HAKKINDA GENEL KURULUN BİLGİLENDİRİLMESİ OLANAKLARI

1. Yönetim Kurulunun Gizli Yedek Akçeler Hakkında Pay Sahiplerine Bilgi Vermek Yükümlülüğünün Bulunup Bulunmadığı Sorunu

Olması gereken hukuk bakımından hukukumuzda da bugünkü İsviçre hukukunda olduğu gibi, yönetim kurulunun belirli hal ve şartlarda gizli yedek akçe ayırdığı ve çözdüğünü genel kurula bildirmekle yükümlü kılınması gerektiği görüşü eskiden beri savunulmuştur²⁶².

Mevcut yasal düzenleme karşısında yönetim kurulunun gizli yedek akçeler hakkında genel kurula bilgi vermek, yıllık raporunda konuya değinmek yükümlülüğü bulunmamaktadır²⁶³. 458. maddenin 2. fıkrasında durumun sadece denetçilere bildirileceği öngörülmekle yetinilmiştir. Ancak bu düzenleme yönetim kurulunun gerektiğinde durumu pay sahiplerine bildirmesine engel olmadığı gibi²⁶⁴, özellikle halka açık anonim ortaklıklarda kamuyu aydınlatma ilkesi uyarınca hal ve şartlara göre bazı durumlarda gizli

²⁵⁹ Bkz. ve Karş., **Tekinalp**, Bilanço, s.385.

²⁶⁰ Bkz., **Böckli**, N. 1157-1158.

²⁶¹ Bkz., **Tekinalp**, Bilanço, s.385.

²⁶² Bkz., **Arslanlı**, AŞ., IV-V, s.71.

²⁶³ Bkz., **Birsel**, Kâr, s.45; 1991 değişikliğinden önce İsviçre Hukukunda da durum böyle idi, Bkz., yuk. Kısım III, 2.

²⁶⁴ Bkz., **v. Steiger (Çağa)**, s.311.

yedek akçeler hakkında yıllık raporda açıklamalara yer verilmesi zorunlu dahi sayılabilir²⁶⁵. Özellikle ortaklık sürekli zarar ettiği halde gizli yedeklerin çözülmesi suretiyle kâr payı dağıtımı halinde ortaklığın, alacaklıların ve pay sahiplerinin uzun vadeli çıkarları zedelenir ve nihayet yönetim kurulu üyelerinin sorumluluğu gündeme gelebilir²⁶⁶. Sonuçta ortaklık ciddi bir mali krizle karşı karşıya kalabilir. İşte böyle bir durumda yönetim kurulunun gizli yedekler hakkında genel kurula bilgi verme yükümlülüğü bulunmadığından söz edilerek sorun geçiştirilemez. Kanımızca bu halde yönetim kurulu üyelerinin sorumluluktan kurtulabilmeleri için gizli yedek akçeleri zararı kapatmak için kullandıklarını (Karş., TTK. m. 466/III) denetçilerin yanı sıra yıllık raporlarında pay sahiplerine de açıklamaları (bilançoda da konuya “bilanço notu” olarak değinmeleri) gerekir²⁶⁷.

Öte yandan, bize de doğru görünen öğretilerdeki bir görüşe göre, ortaklık işletmesinin faaliyetinden kaynaklanmayıp, gizli yedek akçelerin çözülmesiyle elde edilen kazancın “işletme dışı kazanç”²⁶⁸ olduğu kâr-zarar hesabında vurgulanmalıdır. Aksi halde bilançonun doğruluğu ve açıklığı ilkesi zedelenmiş, ortaklığın başarı durumu perdelenmiş olur²⁶⁹.

2. Pay Sahiplerinin Gizli Yedek Akçeler Hakkında Yönetim Kurulundan Bilgi İsteme Haklarının Bulunup Bulunmadığı Sorunu

Acaba, yönetim kurulunun bilgi verme yükümlülüğü bulunmasa da pay sahipleri genel kurulda yönetim kurulundan gizli yedek akçeler hakkında bilgi vermesini isteyemezler mi?

Öğretilerde çoğunluğu temsil eden görüşe göre, genel kurulda çoğunluk gizli yedek akçeler ve kullanım yerleri hakkında bilgi verilmesini isterse yönetim kurulu buna uymak, yani karar gereğince bilgi vermekle

²⁶⁵ İsviçre Hukukunda 1991 değişikliğinden önce dahi bu görüş savunulmaktaydı, Bkz., **Bürgi**, OR., Art. 662-663, N. 61; **Lanz**, s.90; **Schulthess**, s.151 vd.; **v. Steiger (Çağa)**, s.311; ayrıca Bkz., yuk., Kısım III, 2.

²⁶⁶ Bkz., yuk. Kısım IX, 3.

²⁶⁷ Bkz., **Schindler**, s.104; **Schulthess**, s.151 vd.; **v. Steiger (Çağa)**, s.311; Bkz. ve Karş., **Tekinalp**, Bilanço, s.386, yazara göre miktarı belirtilmese de yıllık raporda gizli yedek akçe ayrıldığıının belirtilmesi gerekir. Karş., **İmregün**, yazar -ilke olarak gizli yedek akçelere karşı olduğu için- bunun bir çözüm olmadığını, tersine işleri daha da karıştıracığını belirtmektedir, s.297, dipn. 43.

²⁶⁸ “Betriebsfremde Erträge” Bkz., **Schindler**, s.105.

²⁶⁹ Bu görüş için Bkz., **Schindler**, s.105.

yükümlüdür²⁷⁰. Bazı yazarlara göre ise gizli yedek akçe ayrılmasını öngören hüküm durumun sadece denetçilere bildirileceğini öngördüğü için (TTK. m. 458/II, eski İBK. m. 663/III) çoğunluk kararı bulursa dahi yönetim kurulu genel kurula bilgi vermektan kaçınabilir²⁷¹. Genel kurulun üst organ niteliği ve yönetim kurulunun genel kurul kararlarına uyma yükümlülüğü (Bkz., TTK. m. 336, N. 3) dikkate alındığında birinci görüşe üstünlük tanımak gerekir. Yönetim kurulu konunun işletme sırlarına girdiğinden söz ederek bilgi vermektan kaçınamaz²⁷².

Münferit pay sahipleri, ya da azınlığın ise kural olarak böyle bir yetkisi yoktur. Yönetim kurulu, 458. maddeye dayanarak ayrılan ve çözülen gizli yedek akçe miktarının ortaklığın iş sırları arasında olduğunu öne sürerek bilgi vermektan kaçınabilir²⁷³. Denetçiler de aynı gerekçeyi öne sürebilirler. Buna karşılık öğretide haklı olarak belirtildiği gibi, münferit pay sahipleri ya da azınlık sadece gizli yedek akçe ayrılıp ayrılmadığı, ya da gerçek kârın bilançoda gösterilenden az veya çok olup olmadığı hususlarında “bilgi alma hakkı”na sahip sayılmalıdırlar²⁷⁴. Çünkü, bir kere anonim ortaklıkta pay sahibinin bilgi alma hakkı yıllık rapor ve bilançoyla sınırlı değildir, ayrıca bu hususların açıklanması ortaklığın herhangi bir çıkarını ihlâl etmez²⁷⁵.

XI. DENETÇİLERİN GÖZETİM YETKİ VE GÖREVİ – YÖNETİM KURULUNUN DENETÇİLERE BİLGİ VERME YÜKÜMLÜLÜĞÜ

1. Genel Olarak

458. maddenin 2. fıkrasına göre, yönetim kurulu gizli yedek akçeler ve sarf yerleri hakkında denetçilere bilgi vermektan yükümlüdür. Böylece yönetim kurulunun keyfî bir biçimde gizli yedek akçe ayırarak başta pay sahiplerinin kâr payı alma hakkı olmak üzere ortaklığa ve ilgililere zarar vermesi

²⁷⁰ Bkz., **Birsel**, Kâr, s.46; **Bürgi**, OR., Art. 662-663, N. 60, 85, OR. Art. 698, N. 55-56; **Schindler**, s.106; v. **Steiger (Çağa)**, s.198.

²⁷¹ Bkz., **Wieland**, s.55.

²⁷² Bkz., **Schindler**, s.106.

²⁷³ Bkz., **Bürgi**, OR., Art. 662-663, N. 62.

²⁷⁴ Bkz., **Bürgi**, OR., Art. 662-663, N. 62.

²⁷⁵ Bkz., **Bürgi**, OR., Art. 662-663, N. 62.

önlenmeye çalışılmıştır²⁷⁶. İsviçre Borçlar Kanunu'nun 669/IV maddesindeki gibi açık bir ifade bulunmamasıyla birlikte, yönetim kurulunun gizli yedek akçe ayrılması ve kullanım yerlerinin yanı sıra bunların miktarını da denetçilere bildirmekle yükümlü olduğu kanısındayız. Aynı şekilde, yönetim kurulu gizli yedek akçeleri nasıl (hangi yöntemle) ayırdığını ve çözdüğünü ve yıldan yıla gizli yedek akçe miktarında meydana gelen değişimleri de denetçilere açıklamalıdır²⁷⁷.

Maddede sadece yönetim kurulunun bildirim yükümlülüğüne değinilmiş, denetçilerin kendiliğinden denetim yapıp yapamayacakları üzerinde durulmamıştır. Öğretide haklı olarak belirtildiği gibi, denetçiler yönetim kurulunun bilgi vermesini beklemeksizin bizzat denetimlerini yapmalı ve yasaya ve anasözleşmeye aykırılıkları tespit etmelidir (Bkz., TTK. m. 353/II)²⁷⁸.

Denetçilere bilgi yazılı veya sözlü olarak verilebilir²⁷⁹. Yönetim kurulu, denetçilere bilgi vermekten kaçınır, ya da gizli yedek akçeler konusunda bilgi edinmelerini önlerse sorumluluğu söz konusu olur (TTK. m. 336/I, b. 5)²⁸⁰.

2. Denetçilerin Pay Sahiplerine Bilgi Vermekle Yükümlü Olup Olmadıkları Sorunu

Öğretide haklı olarak belirtildiği gibi, pay sahiplerinin hukuka uygun olarak ayrılmış gizli yedek akçelerin varlığı ve tutarının ve bunlardaki değişikliklerin kendilerine bildirilmesini istemeye hakları yoktur. Denetçiler de yönetim kurulundan edindikleri bilgileri pay sahiplerine aktaramazlar, yıllık raporlarında açıklayamazlar (Bkz., TTK. m. 358)²⁸¹. Buna karşılık, yukarıda belirttiğimiz gibi, gerek yönetim kurulu gerek denetçiler gizli yedek akçe ayrılıp ayrılmadığı, ya da gerçek kârın bilançoda gösterilenden az veya

²⁷⁶ İsviçre Parlamento komisyonu bu gerekçe ile yönetim kurulunun gizli yedek akçeler hakkında denetçilere bilgi vermesini öngören eski İBK. m. 663/III'ü tasarıya eklemiştir, Bkz., **Bürgi**; OR., Art. 662-663, N. 72.

²⁷⁷ Nitekim, 1991 değişikliğinden önce İBK'nın düzenlemesi (m. 663/IV) bizimkiyle aynı iken İsviçre'de bu görüş savunulmuştur, Bkz., **Bürgi**; OR., Art. 662-663, N. 72, ayrıca Bkz., yuk. Dipn. 125 civarı.

²⁷⁸ Bkz., **Bürgi**, OR. Art. 662-663, N. 72; **Pulaşlı**, s.483; **Tekinalp**, Bilanço, s.384, 386-387; **Schindler**, yazara göre denetçiler, sadece yasaya ve ana sözleşmeye uygunluk yönünden değil, işletme ekonomisi bakımından "yerindelik" denetimi de yapmalıdırlar s.107;

²⁷⁹ Bkz., **Tekinalp (Poroy/Çamoğlu)**, N. 1508.

²⁸⁰ Bkz., **Eriş**, AŞ. s.756.

²⁸¹ Bkz., **Birsel**, Kâr, s.46; **Bürgi**, OR. Art. 662-663, N. 73; **Karayalçın**, Muhasebe, s.124; **Pulaşlı**, s.483; **Schultz**, s.99; **Tekinalp (Poroy/Çamoğlu)**, N. 1508,

çok olup olmadığı hususlarında pay sahiplerine genel bir bilgi vermekle yükümlü sayılmalıdır²⁸².

Ayrıca, gizli yedek akçe ayrılması ve bunların kullanılmasında yasaya, ana sözleşmeye, objektif iyiniyet kurallarına aykırı hareket edilmişse, özellikle bu akçeler ayrılırken pay sahiplerinin kâr payı alma haklarını haksız yere kısıtlamak amacı güdülmüş, ya da ayrılan gizli yedek akçelerin ortaklık yararına değil de yönetimin başarısızlığını veya yolsuz bir işlemi perdellemek, sürekli zarar eden ortaklığı kârlı göstererek pay sahiplerini ve üçüncü kişileri yanıltmak için kullanıldığı tespit edilmişse, denetçilerin raporlarında (TTK. m. 354) söz konusu aykırılıkları bildirmeleri gerektiği de vurgulanmaktadır²⁸³. Gerçekten denetçilerin yönetim kurulunun yasa ve ana sözleşme hükümlerine tam olarak uymalarını gözetim görevleri bulunmaktadır (TTK. m. 353, N. 10). Özellikle yönetim kurulu üyeleri aleyhine sorumluluk davası (TTK. m. 336 vd.), ya da genel kurul kararları hakkında iptal davası (TTK. m. 381) açılmasını gerektiren durumların varlığı halinde denetçilerin durumu genel kurula bildirmeleri ve bu yollara başvurabilmek için pay sahiplerinin gereksindiği bilgilere raporlarında yer vermeleri gerekir²⁸⁴. Genel kurul bilançonun tasdikine ve yönetim kurulu üyelerinin ibralarına karar verse dahi, münferit pay sahipleri denetçi raporuna ve bu rapordaki aydınlatıcı bilgilere dayanarak iptal veya sorumluluk davası açabilirler²⁸⁵.

Denetçiler yönetim kurulunun ihmali halinde ya da zorunlu ve ivedi hallerde durumu bildirmek için genel kurulu olağanüstü toplantıya çağırma da yetkilidirler (Bkz., TTK. m. 353, N. 8; 355).

Yukarıda da belirttiğimiz gibi, yönetim kurulunun genel kurula bildirim yükümlülüğü hakkındaki bir görüşe göre genel kurulda çoğunluk gizli yedek akçeler ve kullanım yerleri hakkında bilgi verilmesini isterse yönetim kurulu

²⁸² Bkz., yuk., Kısım X, 2.

²⁸³ Bkz., **Arslanlı**, Gizli Yedek Akçeler, s.449; **Birsel**, Kâr, s.46; **Tekinalp**, Bilanço, s.384, 386; **Eriş**, AŞ., s.757; Bkz. ve Karş., **Karayalçın**, Muhasebe, s.124; Bkz., ayrıca **Bürği**, yazara göre, bu halde denetçiler durumu öncelikle yönetim kuruluna bildirmeli, yönetim kurulunun hareketsiz kalması üzerine konuyu genel kurula götürmelidir, OR., Art. 662-663, N. 74-75; aynı yönde **Schindler**, s.109; Türk Hukukunda aynı yönde **Çevik**, s.1046.

²⁸⁴ Bkz., **Arslanlı**, Gizli yedek akçeler, s.449. **Birsel**, Kâr, s.46; **Bürği**, OR., Art. 662-663, N.75; **Schindler**, s.109.

²⁸⁵ Bkz., **Bürği**, OR., Art. 662-663, N. 75.

buna uymak zorundadır²⁸⁶. İşte bu durumda denetçilerin de genel kurulu aydınlatıcı bilgi vermek zorunda oldukları belirtilmektedir²⁸⁷.

XII. PAY SAHİPLERİNİN İPTAL VE SORUMLULUK DAVASI AÇMALARI

Acaba bir pay sahibi şu veya bu şekilde yönetim kurulu tarafından gerekli olmadığı, yani ortaklık işlerinin devamlı geliştirilmesi veya mümkün olduğu kadar istikrarlı kâr payı dağıtımını bakımından uygun ve yararlı olmadığı halde (TTK. m. 458/I) aşırı gizli yedek akçe ayrıldığını öğrenirse hangi yasal yollara başvurabilir?

Gizli yedek akçelerin ayrılması veya çözülmesi bilançoyu etkileyeceğine göre, bunlardaki hukuka aykırılık bilançoyu da sakatlar. Dolayısıyla, pay sahipleri bilançonun tasdikine ilişkin genel kurul kararının iptalini dava edebilirler²⁸⁸. Bu davanın ardından da, ortaklığın bir zarara uğradığı anlaşılırsa yönetim kurulu üyeleri aleyhine sorumluluk davası açılabilir²⁸⁹. Belirtilen yasal yollar özellikle, genel kuruldan gizli yedek akçelerin miktarının açıklanması hususunda bir çoğunluk kararı²⁹⁰ çıkmadığı takdirde önem kazanır. Pay sahipleri bu durumda ayrılan ya da çözülen gizli yedek akçe miktarı hakkında bir bilgiye sahip değildirlir. Dolayısıyla, sadece bu konudaki şüphelerini ortaya koyup iptal davası açabilecekleri kabul edilmelidir²⁹¹. Mahkeme bir bilirkişi atayarak ortaklığın defter ve belgelerinin suretleri ve gerektiğinde asılları üzerinde inceleme yaptırır. İnceleme sonuçlarına göre, ayrılan ve çözülen gizli yedek akçeler bakımından yasaya aykırılıklar tespit edilirse, bilançonun tasdikine ilişkin genel kurul kararının iptaline karar verilir. Burada mahkeme, 458. madde gereğince ortaklık işlerinin devamlı gelişimi ve mümkün olduğu kadar istikrarlı kâr payı dağıtımını bakımından gizli yedek akçelerin uygun ve yararlı olup olmadığı konusunda bir sonuca varmak durumunda kalacaktır²⁹². Bu konuda kesin bir ölçü belirlemek güçtür. Öte yandan bu konuda asıl takdir yetkisinin yönetim kurulunda olduğu gözden

²⁸⁶ Bkz., yuk. Kısım X, 2.

²⁸⁷ Bkz., **Birsel**, Kâr, s.46,

²⁸⁸ Bkz., **Arslanlı**, Gizli Yedek Akçeler, s.449; **Bürği**, OR., Art. 662-663, N. 76 vd., Art. 706, N. 31; **Karayalçın**, Muhasebe, s.125; **Schindler**, s.102; Bkz. ve Karş., **Eriş**, AŞ., s.757.

²⁸⁹ Bkz., **Bürği**, OR., Art. 662-663, N. 86.

²⁹⁰ Bkz., yuk. Kısım X, 2.

²⁹¹ Bkz., **Bürği**, OR., Art. 662-663, N. 76.

²⁹² Bkz., **Schindler**, s.102.

uzak tutulamaz. Fakat, gizli yedek akçe ayırma ve çözmede açıkça yasaya aykırılık varsa, örneğin mevcut olmayan borçlar yaratılmışsa mahkemenin iptal kararı vermesi daha kolay olacaktır.

Bilindiği gibi, bilançonun tasdiki -genel kurul kararında aksi belirtilmedikçe- bilançoya yansıyan ortaklık hesapları bakımından yönetim kurulunun ibrası anlamına gelir (TTK. m. 380). Ancak, bilançodan açıkça anlaşılabilen hususlar bakımından ibra gerçekleşmez (Bkz., TTK., m. 380/II)²⁹³. Yasaya aykırı şekilde ayrılmış gizli yedek akçeleri içeren bir bilanço açıklık ve doğruluk ilkesine aykırıdır²⁹⁴. Bu nedenle böyle bir bilançonun tasdiki ibra sonucunu doğurmaz.

²⁹³ Bkz., **Aytaç**, s.141.

²⁹⁴ Örneğin bir aktif kalem bilançoda hiç gösterilmemiştir, ya da bilançoda fiktif bir borç mevcuttur, Bkz., yuk. Kısım VIII.

SONUÇ VE ÖNERİLER

Gizli yedek akçeler ortaklığın öz kaynaklarına dahildirler. Bunların bilançodan hareketle tespit edilememesi, ayrılma ve çözümlerinin yönetim kurulunca kötüye kullanılabilmesi çeşitli hukuksal sorunların ortaya çıkmasına neden olmuştur.

Türk Ticaret Kanunu'nun 458. maddesi iradi (yönetim kurulunca ayrılan) gizli yedek akçelerle ilgili olup belirsizlikler içermektedir. Yasada sadece aktiflerin düşük değerlemesinden söz edilmişse de hukukumuzda en azından ticari bilanço bakımından başkaca yollarla da gizli yedek akçe ayrılması mümkündür.

Buna karşılık hukuka aykırı biçimde gizli yedek akçe ayrılması ve çözülmesi bazı yaptırımların uygulanmasını gerektirir. Bilançonun onaylanmasına dair kararın iptali istenebileceği gibi, yönetim kurulu üyeleri aleyhine sorumluluk davası açılması da gündeme gelebilir.

Her ne kadar yönetim kurulunun gizli yedek akçeler hakkında sadece denetçilere bilgi verme yükümlülüğü bulunmakta ve genel kurulda pay sahiplerine bu konuda bilgi vermesi zorunlu bulunmamakta ise de, kamuyu aydınlatma ilkesi uyarınca -özellikle ortaklık sürekli zarar ettiği halde gizli yedeklerin çözülmesi suretiyle kâr payı dağıtımı halinde- gizli yedek akçeler hakkında yıllık raporda açıklamalara yer verilmesi zorunlu sayılmalıdır. Bu gibi hallerde yönetim kurulu üyelerinin sorumluluktan kurtulabilmeleri için gizli yedek akçeleri zararı kapatmak için kullandıklarını denetçilerin yanı sıra yıllık raporlarında pay sahiplerine de açıklamaları gerekir. Buna paralel olarak ortaklık işletmesinin faaliyetinden kaynaklanmayıp, gizli yedek akçelerin çözülmesiyle elde edilen kazancın "işletme dışı kazanç" olduğu kâr-zarar hesabında vurgulanmalıdır.

Bunun yanı sıra, genel kurulda çoğunluk gizli yedek akçeler ve kullanım yerleri hakkında bilgi verilmesini isterse yönetim kurulunun buna uymak, yani karar gereğince bilgi vermekle yükümlü olduğu kabul edilmelidir. Ayrıca münferit pay sahipleri ya da azınlık miktarı bildirilmese de hiç olmazsa gizli yedek akçe ayrılıp ayrılmadığı, ya da gerçek kârın bilançoda gösterilenden az veya çok olup olmadığı hususlarında gerek yönetim kurulu, gerek denetçilerden bilgi alma hakkına sahip sayılmalıdırlar. Bu arada hukuka aykırı biçimde gizli yedek akçe ayrılması, ya da çözülmesi durumunda denetçilerin durumu genel kurula bildirmekle yükümlü oldukları şüphesizdir.

Çalışmamızda belirttiğimiz gibi, gizli yedek akçelerin başta bilançonun doğruluğu ve açıklığı, dolayısıyla kamuyu aydınlatma ilkesini zedelemesi olmak üzere çok sayıda sakıncası bulunmaktadır. Sakıncalar, var olduğu üzerinde dahi fikir birliğine varılmamış yararlarıyla kıyaslanamayacak kadar fazladır. Bu bakımdan AB ülkelerinde olduğu gibi, yönetim kurulunca iradi (bilinçli) olarak gizli yedek akçe ayrılabilceğini öngören Türk Ticaret Kanunu'nun 458. maddesi, yapılacak ilk yasa değişikliğinde yürürlükten kaldırılmalıdır. Bu durumda geriye sadece zorunlu gizli yedek akçeler ile yönetim kuruluna değerlemede tanınan takdir yetkisi dolayısıyla ortaya çıkan gizli yedek akçeler kalacaktır ki, bunda bir sakınca görmek mümkün değildir. Bunlardan ilkinin önlemeye zaten olanak ve gerek yoktur. Anonim ortaklıklara ilişkin en yüksek değerlendirme hükümlerinin sonucudurlar. Zorunlu gizli yedekler işletmenin gerçek başarısının bilançoya yansıtılmasını sağlamak bakımından muhasebe tekniğinin bir gereğidir de. İkincisi, yani takdiri gizli yedekler ise her hukuk sisteminde hoşgörüle karşılanmakta, tedbirli muhasebe ilkesinin bir gereği olarak nitelendirilmektedirler.

Eğer 458. maddenin yürürlükten kaldırılması düşünülüyorsa, en azından İsviçre Hukukunda olduğu gibi, bazı şartlarda yönetim kurulunun genel kurula gizli yedek akçeler hakkında bilgi verme yükümlülüğü getirilmelidir. Ayrıca, hangi gizli yedek akçe ayırma yöntemlerine başvurulamayacağı ve hukuka uygun gizli yedek akçe ayırma yöntemlerinde hangi esaslara uyulması gerektiği mutlaka yasada açıkça öngörülmesi, ayrılacak gizli yedek akçe miktarı bakımından da açıklık sağlanmalıdır.

Gizli yedek akçelerin hangi amaçlarla ayrılabilceği de daha açık ve kesin ölçülerle ortaya konulmalı²⁹⁵ “şirket işlerinin devamlı inkişafı” biçimindeki belirsiz ifade yerine, “ortaklığın gelecekte yaşama ve varlığını sürdürme yeteneğini sağlamak bakımından tedbirli ve düzenli muhasebe ilkeleri zorunlu kıldığı takdirde” gizli yedek akçe ayrılabilceği öngörülmelidir.

²⁹⁵ Bu yönde bkz., **Tekinalp**, Bilanço, s.380.

KAYNAKÇA

- Alver**, Cemil, Şirketler Muhasebesi ve Şirketler Hukuku, Ankara
- Ansay**, Tuğrul, Anonim Şirketler Hukuku, Ankara 1982.
- Arslanlı**, Halil, Anonim Şirketler, C. IV-V, Anonim Şirketin Hesapları, Anonim Şirketin İnfisalı ve Tasfiyesi, İstanbul 1961 (Anılış: Arslanlı, AŞ. IV-V)
- Arslanlı**, Halil, Gizli Yedek Akçeleri, İkt. Mal., C.VII, 1960, S.s.441-449.
- Aytaç**, Zühtü, Anonim Ortaklıklarda İbra, Ankara 1984.
- Battes**, Robert, Die Überbewertung der Sacheinlagen im In- und Ausländischen GmbH. Recht und bei der Private Company, Köln 1967.
- Birsel**, Mahmut T., Anonim Şirketlerde Kâr Kavramı, C. 1, İzmir 1973 (Anılış: Birsel, Kâr).
- Birsel**, Mahmut T., Yargıtay Kararlarının Işığı Altında Şirket Kârı Konusunda Anonim Şirket İle Payscale Arasında Menfaat Çatışması, Ankara 1971 (Anılış: Birsel, Menfaat Çatışması).
- Böckli**, Peter: Böckli, Peter, Schaeizer Aktienrecht, 2. Aufl., Zürich 1996.
- Bürgi**, F. Wolfhart, Kommentar zum schweizerischen Zivilgesetzbuch, Bd. V, Obligationenrecht, 5.Teil, Die Aktiengesellschaft, Bd. 1, Rechte und Pflichten des Aktionärs, Art. 660-697; Bd. 2, Art.698/738, Zürich 1969.
- Çevik**, Orhan Nuri, Anonim Şirketler, 3. Bs., Ankara 1988.
- Domaniç**, Hayri, Türk Ticaret Kanunu Şerhi, C. II, Anonim Şirketler Hukuku ve Uygulaması, İstanbul 1988.
- Eriş**, Gönen, Anonim Şirketler Hukuku, Ankara 1995 (Anılış: Eriş, AŞ.).
- Eriş**, Gönen, Açıklamalı, İçtihatlı Türk Ticaret Kanunu, Ticari İşletme ve Şirketler, C. I, 1. Bs., Ankara 1987, 2.Bs.Ankara 1992 (Anılış: Eriş, TTK Şerhi).
- Fischer**, Werner, Die Überschuldungsbilanz, Köln 1980.
- Forstmoser**, Peter/**Meier-Hayoz**, Arthur/**Nobel**, Peter, Schweizerisches Aktienrecht, Bern 1996.
- Funk**, Fritz, Kommentar des Obligationenrechtes, Bd. 2, Das Recht der Gesellschaften, Asrau 1951.
- Grossfeld**, Bernhard, Bilanzrecht, 2. Aufl., Heidelberg 1990.
- Grünwald**, Barbara, Gesellschaftsrecht, Tübingen 1994.
- Henn**, Günter, Handbuch des Aktienrechts, 2. Aufl., Heidelberg 1984.
- Hoffman-Becking**, Michael: Münchener Handbuch des Gesellschaftsrechts, Band IV, Aktiengesellschaft, München 1988.
- Homburger**, Eric, Leitfaden zum neuen Aktienrecht, Zürich 1991.
- İmregün**, Oğuz, Anonim Ortaklıklar, İstanbul 1989.

- Käfer**, Karl, Berner Kommentar zum schweizerischen Privatrecht, Bd. VIII, Das Obligationenrecht, 2. Abteilung, Die kaufmännische Buchführung (Art. 957-964 OR.), 2. Lieferung, Bern 1976-1980 (Anlıř: Käfer, Kommentar)
- Käfer**, Karl, "Zur Gestaltung der Jahresrechnung der Aktiengesellschaft nach dem neuen deutschen und dem schweizerischen Aktienrecht", Mitteilungen aus dem Handelswirtschaftlichen Seminar, Zürich 1966 (Anlıř: Käfer, Jahresrechnung)
- Karahan**, Sami, Anonim şirketlerde Tasfiye, Konya 1998.
- Karayalçın**, Yařar, Muhasebe Hukuku, Ankara 1988 (Anlış: Karayalçın, Muhasebe).
- Karayalçın**, Yařar, "İsviçre Borçlar Kanunu,nda Anonim şirketler Hukuku Alanında Yapılan Değişiklikler", Batider, C.XVII, Haziran 1993, s.1 vd. (Anlış: Karayalçın, İBK Değişiklikleri)
- Kızılot**, şükrü/Eyüpgiller, Saygın, Ticaret şirketleri Muhasebesi, Ankara 1989.
- Koeflerli**, Jürg A., Der Sanierer einer Aktiengesellschaft, Zürich 1994.
- Kronstein**, Heinrich/Claussen, Carsten Peter: Publizität und Gewinnverteilung im Neuen Aktienrecht, Frankfurt am Main 1960.
- Kupper**, Werner, Stille Reserven und Aktionärinteressen, (Diss.) Bern 1967.
- Kupsch**, Peter, "Bilanzierungsproblematik und Vorstandspflichten bei Verlust in Höhe der Hälfte des Grundkapitals und bei Überschuldung", WPg, 10/1982, s.273 vd.
- Lanz**, Rudolf, Kapitalverlust, Überschuldung, Sanierungsvereinbarung, (Diss.) Zürich 1985.
- Meier**, Robert, Die Aktiengesellschaft, Zürich 1995.
- Moroğlu**, Erdoęan, Anonim Ortaklıklarda Esas Sermaye Artırımı, İstanbul 1983.
- Ochsner**, Peter: Über das Eigenkapital der Aktiengesellschaft, (Diss.) Zürich 1971.
- Poroy**, Reha/Tekinalp, Ünal/Çamoğlu, Ersin, Ortaklıklar ve Kooperatif Hukuku, 8. Bs.İstanbul 2000.
- Pulaşlı**, Hasan, şirketler Hukuku, 2. Bs., Konya 1995.
- Reichwein**, Heinz, Über die stillen Keserven, SAG 51 (3-4/1979), s.77 vd.
- Roland**, Helmut, Der Begriff des Vermögensgegenstandes im Sinne der Handelsund aktienrechtlichen Rechnungslegungsvorschriften, (Diss.) Göttingen 1980.
- Schindler**, Robert, Die Publizitätsvorschriften bei der Rechnungslegung der AG, Bern 1967.
- Schmid**, Markus, Überschuldung und Sanierung, (Diss.), Freiburg 1984.
- Schucany**, Emil, Kommentar zum schweizerischen Aktienrecht, 2. Aufl., Zürich 1960.
- Schulthess**, Bernhard, Funktionen der Verwaltung einer Aktiengesellschaft, (Diss.) Zürich 1967.
- Schultz**, Günther, "Der Revisor und die stillen Reserven, -aus der Sicht des Revisors", Aufgaben und Verantwortlichkeit der Kontrollstelle, Schriftenreihe des Schweizerischen Treuhand und Revisionskammer, Bd. 36, Zürich 1979, s.93 vd.

- Steiger**, Fritz von, İsviçre’de Anonim Şirketler Hukuku, (3. Bs.dan Çev.. Tahir Çağa), İstanbul 1968.
- Tekil**, Fahiman, Anonim Şirketler Hukuku, 2. Bs., İstanbul 1998 (Anılış: Tekil, AŞ.).
- Tekil**, Fahiman, Şirketler Hukuku, C. II, Anonim Şirketler, 2. Bs., İstanbul 1976 (Anılış: Tekil, Şirketler Hukuku).
- Tekinalp**, Ünal, Anonim Ortaklığın Bilançosu ve Yedek Akçeleri, İstanbul 1979 (Anılış: Tekinalp, Bilanço).
- Tekinalp**, Ünal, “Yeni Alman -Paylar- Kanunu Tasarısının Ortaklığın Hesapları Konusundaki Bazı Yenilikleri”, Batider, C. III, S.3, Mart 1966, s.479-792 (Anılış: Tekinalp, Yeni Alman Paylar Kanunu).
- Tenker**, Nejat, Finansal Muhasebe, Ankara 1997 (Anılış: Tenker, Finansal Muhasebe).
- Tenker**, Nejat, Şirketlerin Halka Açılmasında Finansal Tabloların ve Dış Denetimlerin Önemi, Ankara 1982 (Anılış: Tenker, Finansal tablolar).
- Trumpler**, Hans, Die Bilanz der Aktiengesellschaft, Basel 1950.
- Türk**, Ahmet, Anonim Ortaklıkta Sermaye Kaybı ve Borca Batıklığın Hukuki Sonuçları, Ankara 1999 (Anılış: Türk, Sermaye Kaybı).
- Türk**, Ahmet, “Bilanço Açığını Gidermek Amacıyla Yapılan Esas Sermaye İndirimi”, Batider, C. XIX, S.6, Aralık 1998, s.143-174 (Anılış: Türk, Esas Sermaye İndirimi).
- Türk**, Ahmet, “Hukuka Aykırı Olarak Bilânçoda Kârın Düşük Gösterilmesi Halinde Pay Sahiplerinin Hakları”, Prof. Dr. İhsan Tarakçıoğlu’na Armağan, Ankara 1999, s.105-114 (Anılış: Türk, Pay Sahiplerinin Hakları).
- Weidmann**, Heinz, “Die steuerliche Behandlung von Sanierungen”, Steuer Revue, 1/1992, s.1 vd.
- Weilenmann**, Paul, Rückstellungen und Rücklagen (Eine bilanztheoretische Untersuchung), Zürich 1969.
- Wüest**, Hans Peter, Schweizerische Rechnungslegung für Kapitalgesellschaften – heute und morgen, Zürich 1992.
- Wieland**, Alfred, “Das Recht der Generalversammlung auf Überprüfung der von der Verwaltung beschlossenen stillen Reserven nach dem Entwurf zum neuen Gesellschaftsrecht”, SJZ 26/1929, s.53 vd.
- Zimmermann**, Harry, “Buchführung, Bilanz, Gewinn und Verlustrechnung sowie Geschäftsbericht im inrevälierten Obligationenrecht”, ZSR, 45, 1926, s.19 vd.

KISALTMALAR

<i>AktG.</i>	: <i>Aktiengesetz</i>
<i>APOK.</i>	: <i>Alman Paylı Ortaklıklar Kanunu.</i>
<i>Art.</i>	: <i>Artikel</i>
<i>aşa.</i>	: <i>aşağıda</i>
<i>Aufl.</i>	: <i>Auflage</i>
<i>Batider.</i>	: <i>Banka ve Ticaret Hukuku Dergisi</i>
<i>Bd.</i>	: <i>Band.</i>
<i>BGE.</i>	: <i>Bundesgerichtsentscheidungen</i>
<i>Bs.</i>	: <i>Baskı.</i>
<i>Bkz.</i>	: <i>Bakınız.</i>
<i>C.</i>	: <i>Cilt</i>
<i>Çev.</i>	: <i>Çeviri, Çeviren.</i>
<i>dipn.</i>	: <i>Dipnot</i>
<i>Diss.</i>	: <i>Dissertation</i>
<i>E.</i>	: <i>Esas</i>
<i>f.</i>	: <i>fıkra</i>
<i>HD,</i>	: <i>Hukuk Dairesi</i>
<i>HGK</i>	: <i>Hukuk Genel Kurulu.</i>
<i>İBK.</i>	: <i>İsviçre Borçlar Kanunu</i>
<i>İkt. Mal.</i>	: <i>İktisat ve Maliye Dergisi</i>
<i>K.</i>	: <i>Karar</i>
<i>Karş.</i>	: <i>Karşılaştırınız</i>
<i>m.</i>	: <i>madde</i>
<i>N.</i>	: <i>Numara</i>
<i>OR.</i>	: <i>Obligationenrecht</i>
<i>Örn.</i>	: <i>Örneğin</i>
<i>RG.</i>	: <i>Resmi Gazete</i>
<i>S.</i>	: <i>Sayı</i>
<i>§</i>	: <i>Paragraf.</i>
<i>s.</i>	: <i>Sayfa..</i>
<i>SAG.</i>	: <i>Schweizerische Aktiengesellschaft (Dergi)</i>
<i>SJZ.</i>	: <i>Schweizerische Juristenzeitung (Dergi)</i>
<i>SPK.</i>	: <i>Sermaye Piyasası Kurulu</i>

<i>SerPK.</i>	: <i>Sermaye Piyasası Kanunu</i>
<i>TD.</i>	: <i>Ticaret Dairesi</i>
<i>TTK.</i>	: <i>Türk Ticaret Kanunu.</i>
<i>vb.</i>	: <i>ve benzeri</i>
<i>vd.</i>	: <i>ve devamı.</i>
<i>vs.</i>	: <i>ve saire</i>
<i>VUK.</i>	: <i>Vergi Usul Kanunu</i>
<i>WPg.</i>	: <i>Wirtschaftsprüfung (Dergi)</i>
<i>Y.</i>	: <i>Yargıtay</i>
<i>YKD.</i>	: <i>Yargıtay Kararları Dergisi</i>
<i>yuk.</i>	: <i>yukarıda</i>
<i>Ziff.</i>	: <i>Ziffer</i>